

המבשר תורני

ערש"ק פרשת שופטים
ו' אלול תשע"ח • גליון 507

עמוד ההוראה

שישים שנים להסתלקותו של

הגאון הצדיק רבי יונתן שטייף זצ"ל

רב דקהל עדת יראים - ווין בניו יורק

יריעת זיכרונות ועדויות מפעימות על מסכת חייו
הגאון רבי דוד צבי אורדנטליך שליט"א, רבה של ביתר עילית,
מעלה זיכרונות מתקופת ילדותו במחיצתו

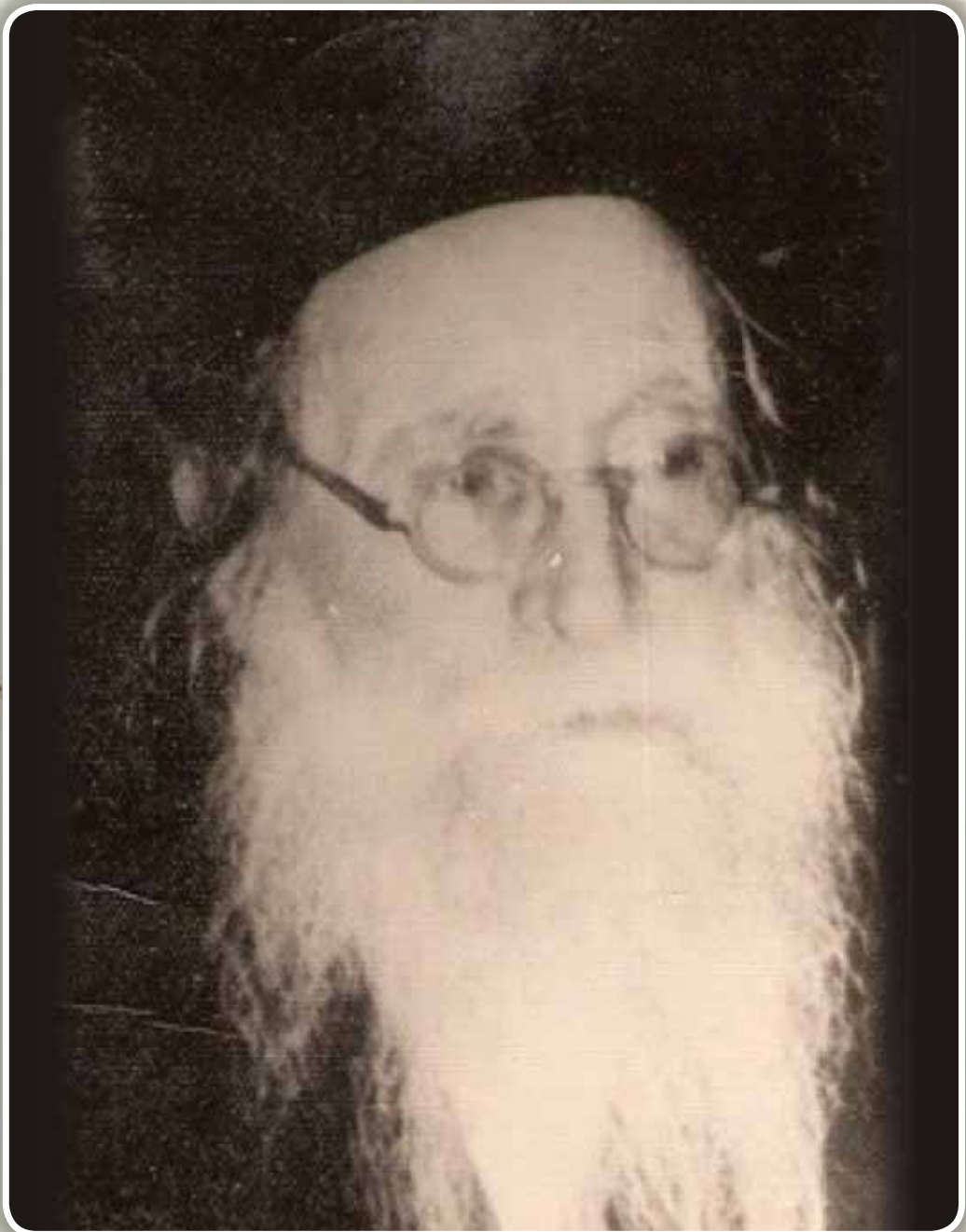
קדוש במלוכה

שביבי הוד מאוצרותיהם
של גדולים וצדיקים על שגב
מעלתו ורוממות קדושתו
של אדמו"ר הזקן הרה"ק רבי
אברהם יעקב מסאדיגורה
זי"ע

דבריהם הם זכרונם

סקירה כללית על מהות
העבודה בחדש אלול כפי
שנרשמו בזמנו על ידי
המקובל הגאון הצדיק רבי
שריה דבליצקי זצ"ל, ככלות
השלושים להסתלקותו

אין מוקדם ומאוחר בתורה | סקירה מאלפת אודות מחלוקת הראשונים בכלל זה

❖ **שופטים** ולא ישיב את העם מצרימה: מה ההיתר עליו סמכו רבים וטובים שהתגוררו במצרים (ג)
❖ **שופטים** כפר לעמך ישראל: עד כמה מועילים 'מעוֹת יִזְכוּר' למתים שאינם יכולים לתקן (יח)
❖ **שופטים** חלק כחלק יאכלו: מניין שמאכל הטשולנט בשבת היה נהוג גם אצל אבותינו הקדושים (יז)

הרב יב. שמ"ש

ואתה לא כן נתן לך ה' אלוך הייסורים כ'תזכורות' ו'קריאות-השכמה'

לאדם – לתקן מעשיו ולשפר דרכיו: כי שקע בתרדמת הזמן – יטלטלוהו ויעוררהו, כי גבה לידו – יעמידוהו במקום, כי סטה מני הדרך – יחזרוהו למסלול, כי חטא ופשע – יביאוהו לתיקון ותשובה. אשריו ליהודי שכאשר משהו לא הולך אצלו כשורה או בחוטפו מכה, מיד הוא מסיק כי 'משהו לא בסדר' בחייו הרוחניים, תיכף הוא מחשב חשבון נפשו על מה זאת באתה. עוד יותר מאושר, הרבה יותר, זה שייסוריו הם ייסורים של אהבה, שכל מהותם אהבה וקרבה, ושכרם מי ישער – אך מי פתי וידמיין כי ככה לו...

כי ייענה אדם לקריאת הייסורים – ישים להם קץ. כי ייזהר וישמר במעשיו ובהנהגותו – ימנע אותם. אבל בדרך-כלל, בוודאי ל'אנשים כערכנו', מפעם לפעם יהיה ל'למעלה' מה להזכיר ולעורר... הבה נקדם אותם בתבונה, נקטין ונמוזער אותם ככל האפשר.

וכך כתוב ב'שמח-ישראל' (או"ג) על הפסוק הפותח את פרשתנו – "שופטים ושופרים תתן לך בכל שעריך אשר ה' אלוךך נותן לך לשבטיך": "רצה לומר, עדה"כ (תהלים כג) 'שבטך ומשענתך המה ינחמוני', ר"ל, שאם בא ייסורים על האדם ר"ל, אל יאמר שהקב"ה מתנהג עלמא במידת הדין, רק יתבונן מהיכן הייסורים באים, שהם ממקור הרחמים מלעילא, ועד היכן מגיע הצער לכביכול שצריך להעניש בני-אדם. ואם יתבונן זה ידע שגם זה הוא רחמים רבים, וכוונתו שישבו האדם עי"ז מדרכו הרעה. וזהו 'שבטך ומשענתך המה ינחמוני' – בזה שאני יודע שגם השבט בא ממקור הרחמים, בחי' משענת, זה ינחמוני.

"וזהו 'אשר ד' אלוךךך נותן לך לשבטיך' – שתדע שהייסורין ר"ל שהם בחי' שבט, ד' אלוךךךך נותן לך, כנודע הוי' הוא רחמים, ר"ל שהייסורין הם רחמים רבים ממקור הרחמים. וזוכה גם עי"ז לעשות מדין רחמים. וזה 'תמים תהיה עם ד' אלוךךך' – ע"י שתהיה תמים, תזכה לעשות מ'אלוךךך' שהוא דין-רחמים, וזהו 'עם ד' אלוךךךך'."

ובהתקרב יהודי אל ראש-השנה, יום הדין והמשפט, אחר שנה בה שבעה נפשו רעות, משברי ה' וגליו עליו עברו, והנה הוא חושש וחרד לקראת הבאות בימים בהם ייכתב וייחתם, ומה צופן עבורו העתיד – יתחזק ויתעודד, יפיח בקרבו רוח גבורה ושמחה: אחר שעבר עלי מה שעבר, והנני מקבלם ככוונתם ומסרתם, כבר יצאה ידי חובתי, עתה תכלה שנה וקללותיה, וא-ל רחום וחנון אשר ימינו פשוטה לקבל שבים, יחל עלי שנה וברכותיה ברחמים ובחסדים גלויים.

וכפי שמפורשים ב'שארית-מנחם' (ווישווא) הפסוקים בפרשתנו (כ, ג-ד) "שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם אל ירך לבבכם... כי ה' אלוךיכם ההולך אתכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם": 'שמע' ראשי תיבות שן-עין-מלח; אחר ש'יצאתם בשן-ועין', סבלתם ייסורים ממרקים, (להם רומז מלח – ברכות ה, א), 'אתם קרבים היום' – דא ראש-השנה' (זוה"ק פ' פנחס, רל"א, א), 'למלחמה על אויביכם' – המשטינים והמקטרגים, בלי שירך ויפול לבכם, 'כי ה' אלוךיכם ההולך עמכם' – להמתיק הדינים ולהפכם לרחמים גלויים, אחר שהעוונות מורקו. ■

בני-אדם מרבים לצייר בעיני רוחם ולדמיין בלבם חיי נוחות ורוגע מושלמים – נטולי דאגות וחרדות, נעדרי צער ומכאוב; הכול 'דופק' ו'זורם', כל תחומי החיים – בני-חיי-ומזוני – מוצלחים ומאירי-פנים. אל צורת חיים כזו הם שוקקים ועורגים, חולמים בהקיץ ומפליגים על כנפי הדמיון: כמה טוב יהיה אז! איזה מאושר ושמח אהיה! אף נוקטים פעולות ומעשים, מי ברב ומי במעט, להגשמת החלום ולמימוש הדמיון.

הכמיהה לחיי אושר מושלמים, וההנחה כי קיימים כאלה, מתבססות אף הן על דמיון. מדמה אדם, כי אצל פלוני, בגין תנאי-החיים שיש לו ואין לי, זורחת השמש, תמיד. כי אלמוני ומשפחתו חיים חיי גן-עדן. אם יש כזאת, ואם יש סיבות וגורמים לכך – איפה אני? למה להשלים עם חיים מ'סוג ב' ומטה? ממילא הוא שואף ומתאוה, משתדל וחותר, בתקווה ובייחול כי הקפץ בידם יצליח.

אך ה'עובדות בשטח', שוב ושוב ושוב מטפחות בפנים: כאן, בעולם-הזה, אין חיים כאלה, הכול דמיון. חלמא טבא חזית, אבל חלום. "כי מה הם חיי האדם בעולם-הזה? או מי הוא ששמח ושליו ממש בעוה"ז? ימי שנותינו בהם שבעים שנה, ואם בגבורות שמונים שנה, ורהבם עמל ואוון. בכמה מיני צער וחלאים ומכאובים וטרדות, ואחר כל זאת – המוות. אחד מני אלף לא ימצא ש'רבה העולם לו הנאות ושלווה אמיתית' (מ'סילת-ישרים', פ"א).

אלא מאי, כפי שאומר 'העולם': "תמיד נדמה כי הדשא של השכן ירוק יותר", בעוד האמת, כמו ששוב, 'העולם' אומר: "אילו היה כל אחד מוציא את ה'חבילה' שלו לאור השמש, כל אחד היה חוטף בחזרה את ה'חבילה' שלו..." ולמעשה, הדמיון חזק מכל מציאות - - -

זאת האמת. אלה החיים. אבל העובדה הזאת ממש לא מחייבת כי האדם החי אותם יהיה עצוב ומדוכדך, ממורמר ומתוסכל. מאושר הוא היהודי החי וחושב כיהודי, עוד כאן, בעולם הזה – על חיי הלא-פשוטים! כל קושי ומהמורה, כל גל ומשבר – הכול מתקבל אצלו כ'דרישת-שלום' מ'למעלה'. הוא יודע בבירור מאין שוגרו אלה – אבא-שבשמים האוהב אותו מכל אוהב. ממילא הוא לא מאבד עשתונות ולא שוקע בעצב. הוא מבין את מטרת המכות, מה מצופה ומבוקש ממנו, יש לו 'כתובת' לאן לפנות ולרצות – ופועל בהתאם.

וכך מפורש ב'אגרא-דכלה' מאמר הכתוב בפרשת השבוע (יח, יד) "כי הגויים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לך ה' אלוךךךך": "כי הנה כל הגויים, בבוא עליהם איזה פחד וייסורין, ידרשו אל מעוננים וקוסמים מאין בא להם. משא"כ אנחנו עם קרובו יודעים שהכול בהשגחה פרטית מהבורא ית' – ע"י חטא ועוון. וזשאחז"ל: 'אם רואה אדם שייסורין באין עליו, יפשפש במעשיו'; פשפש ומצא, יעשה תשובה ושב ורפא לו.

"וזהו: 'כי הגויים וכו' אל מעוננים וכו' ואתה לא כן נתן' וכו', ר"ל, שהש"י נתן לך שתאמר 'לא כן, ר"ל, לא עשיתי כנכון וכראוי לפניך, רק עברתי על דברי פיך, וכזאת וכזאת עשיתי' – והוא ירפא לך".

כך משמשים הייסורים, הקטנים או הגדולים, 'תזכורות'

דברי שיר להבין משל ומליצה

י. העשיל

במקלט יעצר

וכי יהיה איש שגא
הוא מקור השגאה והאיבה
הטורד בזבוב ושונה
זהו יצר רע רשע תועבה.

לרעהו – המראה פנים של רעות
בטובה מנעץ בפתוי להדחה
והוא שגא לו ומבקש רע ורשעות
וארב לו להחטיאו בהסחה.

כי בהכשל תחלה ברפש
בשגגה יחשב, אין לו אשמה
ומשם מוצא שער לנפש
וגם מקדים בא ליצר המלחמה.

וארב – להסביר פנים בפעלה
ויאמר לרע – טוב, באורב פסתר
וקם עליו להתגבר בתחבולה
– על ידי החטא מתחזק ביתר.

והפכו נפש – מחיים להצמית
הוא השטן מלאך המות והחבלה
בי העוון מכרית להמית
ונס אל בצר, בטעותו להצלה.

ושלחו זקני עירו – בית דין מעלה
ולקחו אותו למשפט צדק
ונתנו אותו ביד גואל הדם בעולה
הוא אדון בחן כליות בבדק.

ומת – בנגיעת יד ה' בו
ולא תחוס עיניך להרגו בפרץ
כי דם נקי ששפך – בקרב
וטוב לך – בהבטל טמאה מארץ.

עפ"י הארת הצהרת "אור החיים" הקדוש

מבי מדרשא

שביבים ופנינים בענייני הפרשה
מלוקטים מספרי שו"ת והלכה • אהרן לוז

בשלוש פעמים בתורה מוזכר האיסור לשזב למצרים - מה אם כן
החיתר עליו סמכו רבים ומזכים לצד גדולי הדורות שגרו במצרים •
הדין המרתק על חוספת הרמב"ם בחתימת אגרותיו

רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען
הרבות סוס ונה אמר לכם לא תספון לשזב בדרך הזה עוד: (יז, טז).
הזמן: שבוע פרשת שופטים שלפני כ-170 שנים, שנת תר"ז.
המקום: מעונו של רבי יוסף שאול נתנון רבה של העיר לבוב,
גאליציה. יהודי כנס ופונה לרב בשאלה, איך ייתכן שישנם
יהודים רבים ויקרים שקבעו את מקום מגורם במצרים, והלוא
איסור מפורש הוא שכתוב בתורה, בפרשת השבוע "לא תספון
לשזב בדרך הזה עוד"!?...

וכן כותב רבי יוסף שאול בשו"ת "שואל ומשיב" [מהדורה
תניינא חלק ד סימן קז]: "נדרשתי לאשר שאלו ממני בהיותי
עוסק בסדרא דיומא שנת תר"ז פ' שופטים במה שכתוב רק לא
ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וד'
אמר לכם לא תספון לשזב בדרך הזה עוד. והתימה רבה מאוד
על כל היושבים בארץ מצרים קהל גדול מישראל גאוי עולם
מדור דור ואין איש שם על לב וכבר תמהו בזה הסמ"ג על רבינו
הגדול הרמב"ם ז"ל שדר בארץ מצרים הוא ובניו כל הימים".
ומכאן צולל לעמקי פרטי הסוגיה, פורט ופורט את פרטי הדינים
בזה.

בשורות הבאות מובאים לפניכם ציטוטים נבחרים מספרות
השו"ת וההלכה שעסקו בנידון, בשים דגש ובייחוד על מגוריו
של הרמב"ם במצרים.

איסור המגורים במצרים

את הדברים נפתח בלשונו של הרמב"ם בהלכות מלכים
[פרק ה הלכה ז]: "ומותר לשכון בכל העולם חוץ מארץ מצרים
מן הים הגדול ועד המערב ארבע מאות פרסה על ארבע מאות
פרסה כנגד ארץ כוש וכנגד המדבר, הכל אסור להתיישב בה.
בשלושה מקומות הזהירה תורה שלא לשזב למצרים, שנאמר לא
תספון לשזב בדרך הזה עוד (דברים יז, טז), לא תסיף עוד לראותה
(דברים כח, סח), לא תספון לראותה עוד עד עולם (שמות יד, כג),
ואלכסנדריואה בכלל האיסור".

והשאלה הנשאלת ועולה מיד היא; איך ייתכן שהרמב"ם
בכבודו ובעצמו חי ופעל והתגורר במצרים?! וכבר עמדו
בשאלה זו מרבתינו הראשונים, ראה בסמ"ג [לאוין סימן רכז]:
"ציווה הקדוש ברוך הוא שלא ישבו ישראל למצרים שנאמר
(דברים יז, טז) לא תספון לשזב בדרך הזה עוד ... ויש תימה
על כמה קהילות השוכנים שם וגם רבינו משה ב"ר מיימון הלך
לשם לגור...". או בחידושי הריטב"א למסכת יומא [דף לח ע"א]:
"תמיהא מילתא על מה סמכו העולם לגור בזמן הזה במצרים
כגון הרמב"ם ז"ל וכמה גדולים אחרים...". וראה מה שיישבו
בדבריהם.

חתימת הרמב"ם באגרותיו

כאן ראוי להביא את דבריו הידועים של ר' אשתורי הפרחי
בספרו "כפתור ופרח", וכך מציין בפרק ה: "ואומר אני שהיום
בעונותינו נמצא כמה איסורין מפורסמין ואין רוב העם שמים על
לב, ואין לומר על רובן טעם של היתר אלא משום קים לן... וכן
הדר בארץ מצרים שעובר שלושה לאוין. ושמעתי במצרים מפי
ה"ר שמואל ז"ל אחד מבני בניו של הר"ם במז"ל, שכשהר"ם ז"ל
היה חותם שמו באגרת שלוהה היה מסיים, הכותב העובר בכל
יום שלשה לאוין, פלוני..."

רבי אשתורי אינו מסתפק רק בהבאת עדותו הנדירה
והמעניינת של רבי שמואל נכדו של הרמב"ם, רק מוסיף ומביא

צדדי היתר ללמד זכות על הרמב"ם: "אמרתי לו דרך חצי נחמה,
שמוא הרב ז"ל היה מוכרח לעמוד שם שהרי היה רופא למלך
מצרים, וכעניין ששנינו סוף פרק מרובה (ב"ק פג, א) באבטולס
ב"ר ראובן שהתירו לו לספר קומי מפני שהיה קרוב למלכות. ויש
מפרשים שמה שאסרה תורה לשזב בדרך הזה עוד, אינו אלא על
דרך המדבר ים סוף".

עדות זו עוררה סערה גדולה עד כי היו רבים וטובים שנטו
שלא להאמין לדבריו! וכבר עמד בזה הבקי הנודע רבי ראובן
מרגליות בספרו 'מרגליות הים' [סנהדרין כא ע"ב] בטענתו
כי בכל אגרות הרמב"ם המצויות בידינו אין רמז להוספה זו.
במאמרנו נסתפק בציטוט מספר שורות שכתב מרן הגר"ע
יוסף במענה 'לשאלת עיתונאים דתיים, האם מותר לעיתונאים
מישראל לנסוע למצרים כדי לעמוד מקרוב ולדווח על המשא
ומתן לשלום בדיוני ועידת קהיר' והובאו לדפוס בשו"ת "חזה
דעת" [חלק ג סימן פא], וזה מה שכתב לאחר שציטט את עדותו
של בעל הכפתור ופרח: "והדברים תמוהים מאוד, לא יאומן
כי יסופר, כי חלילה שרבינו הרמב"ם יעבור על איסורי תורה,
ואף אם נאמר שהרמב"ם היה אנוס להישאר במצרים בהיותו
רופא המלך והשרים, על כל פנים לא ייתכן שיכתוב במו ידיו
שהוא עובר על איסורי תורה. ובאמת שכמה אחרונים סירבו
להאמין סיפור זה על הרמב"ם. וראה בספר "שבילי דעת" חלק
ב' (דף פט ע"א) שכתב, וכמה יתחמץ לבנינו על עדות זו שכתב
ה'כפתור ופרח' (הנ"ל), יען בידינו כמה אגרות מרבינו הרמב"ם,
ולא מצאנו חתימה כזאת כלל ועיקר ע"ש. גם הגאון רבי אליהו
ישראל אב"ד מצרים, בתשובה שהובאה בספר "אבן ספיר"
(מאמר חיקור דין סימן י"ב, דף לו ע"א), כתב על דברי הכפתור
ופרח, ומי יאמין כי איש קדוש כרבינו הרמב"ם המפורסם
יודיע שבכל מה שכתב בחיבוריו, הוא נאה פוסק ונאה מקיים,
ואיך ייתכן שיכתוב העובר על שלושה לאוין בכל יום, הא ודאי
אויבים הוא דאפקוה לקלא וכו'. גם הגאון הראשון לציון רבי
דוד חזן בספר "ישרי לב" (חלק יורה דעה מערכת ישיבת ארץ
מצרים, דף יז ע"א) כתב, ואין להאמין לדברי האומרים שהיה
חותם באגרותיו העובר בשלושה לאוין, דהא ודאי בדותא היא,
ע"ש".

אופני החיתר בזמננו

כך או כך, קצרה היריעה מהכיל את ההיתרים שנאמרו
ליישוב שאלה קשה זו, ונציינם רק בראשי פרקים ובקצרה ממש
[בעיקר כפי העולה מסיכום תשובתו הנ"ל הבהירה והמאירה
של מרן הגר"ע] ועוד חזון למועד א"ה. א. בזמננו אין האיסור
נוהג היות וסנחריב בלבד את כל האומות [הסמ"ג והריטב"א].
ב. רבנו בחיי בפרשתנו כתב כי האיסור לשזב למצרים היה רק
מזוה לשעה לפי שהיו המצריים נודעים ומפורסמים ברשתם
בכל מעשה תועבה, אבל כיום אין טעם זה. ג. בספר יראים
[מצוה ש"ט] כתב רבי אליעזר ממייץ כי האיסור הוא רק לשזב
באותה דרך מארץ ישראל למצרים וכלשון הפסוק, אבל לבוא
לשם מארצות אחרות אין איסור. ד. הרדב"ז מחדש להתיר
באופן שהמגורים במצרים הם רק לתקופת זמן ולא בקביעות.
וכך מעיד הרדב"ז על עצמו בפירושו על הרמב"ם [הלכות
מלכים פרק ה הלכה ז]: "וגם אני נתישבתי שם זמן מרובה
ללמוד תורה וללמדה וקבעתי שם ישיבה וכי האי גוונא מותר
ושזב באתי לירושלים".

לתגובות והערות למדור זה: com.gmail@mbmd2597

ביאורים וחידושים

על פרשת השבוע

הגאון רבי אהרן ישעי' רוטר שליט"א מח"ס שערי אהרן

ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך, ונתן לך את כל
הארץ אשר דבר לתת לאבותיך: כי תשמור את כל המצוה הזאת לעשותה
אשר אנכי מצוך היום, לאהבה את ה' אלהיך, וללכת בדרכיו כל הימים,
ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה (י"ט ח-ט).

פירוש רש"י, דמש"כ "אם ירחיב" הכוונה לארץ קני וקנוי וקדמוני, ואז "ויספת לך עוד
שלוש", הרי ט', ג', שבעבר הירדן, וג' שבארץ כנען, וג' לעתיד לבא, ע"כ.
וכן כתב הרמב"ם (מלכים פ"א, הל"ב) בערי מקלט הוא אומר "אם ירחיב ה' אלהיך את
גבולך ויספת לך עוד שלוש ערים וגו'", ומעולם לא היה דבר זה, ולא צוה הקב"ה לתוהו
[ובהכרח יש מכאן ראיה למלך המשיח].

וכן כתב מפורש בהלכות רוצח (פ"ח, הל"ד), וז"ל: בימי מלך המשיח מוסיפין שלוש
אחרות על אלו השש, שנאמר "ויספת לך עוד שלוש ערים על השלוש האלה", והיכן
מוסיפין אותן בערי הקני והקנוי והקדמוני שנכרת לאברהם אבינו ברית עליהן ועדיין
לא נכבשו, ועליהן נאמר בתורה, "ואם ירחיב ה' אלהיך את גבולך", ע"כ.

ויש לעיין איך יתכן שיקרה רציחה לימות המשיח, בשלמא אליבא דמ"ד דאין בין
העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות לבד, אתי שפיר, דהלא עולם כמנהגו
נוהג, וכמו שכתב הרמב"ם (מלכים פ"ב, הל"ב) שלא יבטל דבר ממנהגו של עולם, אבל
למ"ד דכל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, וכדאמרין בשבת (ס"א) אליביה,
שבטלין כל כלי זיין לימות המשיח, וכן לפי מה שכתב הרמב"ן דמש"כ "כי ירחיב"
מתייחס לזמן שנשמור את כל המצוה הזאת לאהבה את ה' כל הימים, ויהיה גלוי לפני
ה' שלא נחטא עוד לעולם, וכמו שאמר הנביא ירמיה "זאת יראתי אתן בלבם לבלתי סור
מעלי" א"כ מה יהיה צורך בערי מקלט.

וראיתי בזה כמה תירוצים.

[א] דעת המשכיל לדוד והחת"ס

דנצטרך לעיר מקלט לגרים שיתוספו על ישראל, שהם לא יגיעו למדרגה ההיא, אלא
די שיהיו בבחינת מדרגת ישראל כמו עתה, והרי זה דומה למה שתירצו בגמ' סנהדרין
על סתירת המקראות, דכתוב אחד אומר, "בלע המות לצנח" וכתוב אחד אומר "הנער בן
מאה שנה ימות" ומתרץ, לא קשיא, כאן בישראל כאן באומות העולם, ומקשה, אומות
העולם מאי בעי התם, ומשני, אין, דכתיב "ועמדו וזים ורעו צאנכם", ע"כ.

[ב] דעת הבאר יצחק

וכעין זה תירץ הבאר יצחק, דכפי הנראה מדברי הרע"א מהימנא בזה"ק (ח"ג קכ"ה)
דשמואל דאית ליה אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד, וחכמים
דסברי דכל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח לא פליגי, דדברי שמואל יתקיימו
בעמי הארץ. ולדידו אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות לבד, אבל
תלמידי חכמים כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, נמצא לפ"ז דערי מקלט
יצטרכו לעמי הארץ.

[ג] דעת השל"ה והחת"ס

השל"ה תמה כפליים [א] כי בבוא השלימות הזה בודאי לא יקרה שום רע, כי כל הרע
יכלה מן העולם, ולא יהיה רק טוב בהחלט.

[ב] מש"כ "ויספת לך עוד שלוש ערים" ופירשו רז"ל קני וקנוי וקדמוני שהוא עמון
ומואב ואדום, וקשה וכי לעתיד יש גבול בדבר, הלא כתיב (תהלים, ע"ב) "וירד מים עד
ים" כלומר מלך המשיח ימשול מסוף העולם ועד סופו, על כן נראה שכל ההצלחות
הגדולות לא יהיו תיכף בביאת הגאולה, רק בהמשך הזמן שתתרבה הדיעה בישראל וכו',
אז תתבטל הקליפה מכל וכל, ויתקיים "וירד מים עד ים" ואז לא יצטרכו לערי מקלט,
ע"כ.

[ד] דעת המשך חכמה והאריז"ל

כתב המשך חכמה דיש שני אופני גאולות, האחת "בעתה" שזה אם לא זכו, ואז יתקיים
מש"כ בזכריה (ג') "זאת רוח הטומאה אעביר וגו'" וכן יתקיים מש"כ בישעי' (י"א) "וגר
זאב עם כבש" וכן יתקיים מש"כ (שם ס') "ולא ישמע עוד שוד ושבר וגו'" וממילא לא
יהיה נרצח בשוגג גם כן, והאחת ד"אחישנה" והוא כאשר יזכו ויהיה דור שכולו זכאי,
ואז יהיה עולם כמנהגו נוהג, ואין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות לבד,
ולכן אמר פה "ואם ירחיב ה' את גבולך וגו'" כי תשמור לעשות את כל המצוה" וזהו האופן
ד"אחישנה" אז "ויספת לך עוד שלוש ערים על השלוש האלה, ע"כ.

וצ"ע, דהלא הרמב"ם פסק (מלכים פ"ב, הל"ב) דאין בין עולם הזה לימות המשיח
אלא שעבוד מלכיות בלבד, ובכל זאת כתב שם (הל"א) דמש"כ "וגר זאב
עם כבש" הכוונה שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רעי הגוים המושלים
כזאב ונמר.

וכעין זה תירץ האריז"ל וכתב, דכל זרעו של הבל כולם חייבים
מיתה וכו', והנה אם תהיה הגאולה של "אחישנה" קודם שיושלם
תקון הבל, אז ודאי יהיה צריך לערי מקלט לתקון הנוכר, אבל
אם לא תהיה הגאולה עד "בעתה" אז תו לא צריכה, ובוה מדויק
הלשון "ואם ירחיב" בלשון מסופק, כלומר אם תהיה הגאולה
קודם הזמן, אז ויספת, ע"כ (משכיל לדוד).

דבריהם הם זיכרונם

סקירה כללית על מהות העבודה בחדש אלול כפי שנרשמו בזמנו על ידי המקובל הגאון הצדיק רבי שריה דבליצקי זצ"ל מוגש ככלות השלושים להסתלקותו - ב' באב תשע"ח -

כללי ופרטי

עניין העבודה הרוחנית של ימי האלול צריך להיות כללי ופרטי. כלומר, כללי ופרטי בבחי' הימים והזמנים וכללי ופרטי בבחינת הכוונה בעבודה ובבחינת התועלת והמגמה.

ואבאר דבריי, בחינת כללי ופרטי בבחינת הימים והזמנים. הבחינה הכללית היא, מצד אחד צריך לסקור את כל הארבעים הימים הק' האלה מר"ח אלול ועד מוצאי יוהכ"פ כיחידה זמנית אחת בבחינת יומא אריכתא דמיא, ולקבל אפוא ע"ע בלנ"ד לקיים את היומא אריכתא הזו על צד היותר טוב לכל פרטיו ופרטי פרטיו ואצל הבא בסוד ה' אצלו תימשך היחידה הזמנית הזאת עד מוצאי שמיני עצרת, ביודעו כי עד שם זה הכול עניין אחד ועבודה אחת שהגמר הוא אז, וזהו בחינת הכלליות.

אמנם מאחר שקשה לפי הטבע לעבוד רק באופן כזה בבחי' הכלליות והיומא אריכתא, כי דבר זה יכול לגרום לפעמים רפיון בחשבו שעוד היום גדול והימים הראשונים יפולו, ויבוא ח"ו להתרשל, לזאת צריך לעבוד בד בבד עם מחשבת הסקירה הכללית הזאת, גם על דרך הפרט, דהיינו על כל יום מימים אלו כל לילה ולילה באופן מיוחד כאילו אין לפניו אלא יום זה או לילה זה, בצרוף הידיעה הכללית כי יום או לילה זה שהינו עובד עליו כעת, הוא כחוליה בשרשרת של היומא אריכתא הכללי שנעשה מחוליות חוליות של ימים ובהיחסר חוליה אחת או שהינה פגומה הרי"ו חסרון שלא יוכל להימנות ופגם כללי בשרשרת וביומא אריכתא כולו. וע"י ב' הכוונות אלו תיקל עליו עבודת האלול ובא זה ומשלים על זה וטובים השניים כאחד.

ובין בעבודת הפרט או הכלל הזאת צריך לדעת שלא רק כל יום או כל לילה הוא כחוליה בשרשרת, אלא שכל תפילה ומצוה וכו' שנעשית בימים אלו היא כחוליה בשרשרת, וממילא צריך שתהיינה להם לכל מצוה עבודה ותפילה צורה אחרת ומשמעות אחרת לגמרי מאשר בכל השנה כולה.

להשתנות בימים אלו

תפילת שחרית של ימים אלה צריכה ומוכרחה להיות אחרת מאשר בכל השנה כולה וכן ברכהמ"י תיקון חצות וכדומה, כעין שמרומז במס' ובחים (צ"א). אטו שבת לברכת היין לא אהני, שאף ברכת היין דישבת וכדומה צריכה להיות אחרת מברכת היין דימי החול. אף אנו נאמר כן בענייננו וכו"ל.

ודבר זה על פי רוב א"א להשיג אלא ע"י שינוי מהותי במידת האפשר במעשה המצווה גופא, שדבר זה יזכירהו על כל עניין העבודה והיא שצריך להיעשות בבחינות יותר גבוהות בימים אלו, ולכן צריך בכל דבר לחפש איזה שינוי וחומרא והנהגה שהיא תזכירהו על כל העניין ותעמיד את העבודה הזאת על חומר שבה יותר מאשר אנו מרגישים את זה בכל השנה כולה.

למשל תפילת שחרית, להתפלל אותה עם הטלית על הראש ובלי דילוגים מתחילה ועד הסוף, או מי שאינו מתפלל כוותיקין כל השנה ישתדל בימים אלה להתפלל כוותיקין, וכמו"כ בתפילת

המנחה, מי שאינו אומר כל השנה קרבנות יאמר לפניה קרבנות וכן בכל עבודה ועבודה למצוא ולקיים איזה הנהגה בה שאינו נוהג אותה כל השנה כולה. ואף שהוא יודע שלא יקיים את זה אחר עבור הימים הק' אין בכך כלום, דהרי מצינו כעין זה בשו"ע (ס' תרג) לעניין עשיית לאחוז או בדברים וחומרות אף שידע שלא יקיימן אח"כ.

ויסוד הדבר לכל זה הוא הגמרא בר"ה (ט"ז:): שאין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר כי שמע אלקים

תפילת שחרית של אלול צריכה להיות שונה מכל השנה. בתפילה

...אין לנו רפואה בטוחה יותר לכל מהותו הרוחני של האדם כמו ב' דברים, לאחוז בפלך השתיקה לא רק מדברים אסורים אלא גם מדברים בטלים ומכל דיבורים שאינם של תורה ויראה ואינם נצרכים לו ולאחוז בפלך שקידת התורה..."

אל קול הנער באשר הוא שם, וכדפרש"י שם, של אותה שעה, ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן. וכן הוא בענייננו אף שידע שלהבא לא יקיים המצוות וכל סדר העבודה בחומרות כאלה אין בכך כלום, כיון שעכשיו מקיימן עצהיו"ט אזלינן בתר השתא. ובאמת אילו לא מאמר חז"ל זה לא מצינו גם ידינו ורגלינו בכל עניין הדין בר"ה ויוהכ"פ, שהרי אין אנו עכ"פ אז בבחינת תשובה מעולה כזאת שיעיד עליו יודע תעלומות וכו' וא"כ איך אפשר

להיות זוכים בדין, אלא כיון שעכ"פ בזמן הדין גופא הננו על מדרגה גבוהה כל אחד כפי בחינתו, חזי זה לאיצטרופי למעשה תשובתו ועי"ז אנו זוכים בס"ד בדין, דבלי מעשה והרהורי תשובה בכלל פשיטא שאין בזה במה שאנו מעמידים את עצמנו כטהורים לשעת הדין ולימי הדין, בלבד, דיו לעשות אותנו זכאים בדין.

ולענ"ד נראה דהירושלמי מקל בזה טפי מהבבלי, דבבבלי לא מוזכר כלל בקשר לעבר אלא רק בקשר לעתיד, דעכ"פ על העבר צריך לעשות תשובה גמורה ולהיות בבחינת בעל תשובה גמורה עכ"פ בחלק העבר בחרטה גמורה עצהיו"ט. אך בירושלמי (פ"א הל"ג) אחר שהובאה שם דרשה זו דבבלי הובא שם גם מאמר דריב"ל אם זך וישר היית אין כתיב כאן אלא אם זך וישר אתה, דמשמע דכיון שבאותה שעה הוא זך ונקי סגי בזה אף שאין בידו גם מעשה תשובה גמורה גם בחלק העבר. וכן מוכח שם בפנ"מ (וה'קרבן העדה' פירש אחרת) וגם בזה מוכרחים לומר דמצטרף זה למעשה תשובה כל שהוא אף שהיא רק בבחינת רצוא ושוב אבל לא בלא תשובה לגמרי. ומשמע דלירושלמי אף שמעשה תשובתו רפויה בידו בין בבחי' חרטה על העבר ובין בבחי' קבלה על להבא, סגי עכ"פ תשובה כל שהוא מה שלא יבצר לכל בר ישראל בצירוף הנהגתו הטובה והעילאית בימי המשפט גופא כל אחד כפי מדרגתו ובוזה אנו יוצאים בדימוס בס"ד. וכדאי הוא הירושלמי לסמוך עליו בשעת הדחק.

ונחזור לענייננו במה שכתבנו לעיל שיש לעבוד בבחי' הפרט והכלל. ונבאר מה שיעדנו לומר דגם בבחינת המגמה והתכלית צריך לעבוד בכלל ובפרט. דהנה באמת מצינו ראינו ב' כתות ליום הדין בקרב ישראל. דיש כאלו, וכמדומה שהם רובא דרובא מאלו שכל ענייני אלול והדין נוגע להם, כי הרי מרבית העם בעו"ה אין להם שום הרגש בעניינים אלו ועוד נדבר בזה בל"נ לקמן, שכל חרדתם ועבודתם ותשובתם וזריזותם בתורה ועבודה בימים הק' אלו הוא הכול רק בבחינת הפרט להועיל לעצמם, שהם בעצמם לא יענשו בעונשים חמורים והם בעצמם ייצאו זכאים בדין הבעל"ט וייתכנו לחיים טובים ולשלום ושישיגו מעלות רוחניות כבירות והם באמת חוזרים בתשובה שלמה, אבל הכול רק לבחינת עצמם ולכל היותר מחשבתם גם על משפחתם והוריהם, אבל לא יותר מזה, כי כל מצב האומה בכללותה ומצבה הרוחני והגשמי אינו נוגע להם כלל, כ"ש וכ"ש מצב העולם כולו בכללותו אין להם שום ושיג עם כל בעיות אלו. דבר זה מתבטא אצלם גם במשך כל השנה. לא מצוי בהם שיתעוררו מעצמם להתפלל על כלל ישראל ועל צרות הכלל והפרט ברוחניות וגשמיות, כל זמן שאין הדבר נוגע בהם ח"ו באופן ישיר או במשפחתם או באיזה חבר טוב או נדיב השולח מעות ומבקש להתפלל עבורו. וכת זו היא באמת בבחינת צדיקים גמורים, אך הם מבחינת ושורש הצדיקים שכל מגמתם רק לעצמם ולא לאחרים ואין זה מגמת ורצון ה'.

הכת השנייה היא ג"כ בבחי' צדיקים אך כל מגמתם הוא רק עבור הכלל ולבם פתוח כפתחו של אולם לדאוג בימי הדין והמשפט האלה רק למען כללות האומה שתגיע הגאולה הנכספת

ויתקיימו כל היעודים שהבטיח הקב"ה אחת מהן לא תעדר וזה כל מגמתם בימים אלו, אך **בינתיים שוכחים בחי' הפרט של עצמם ואין עובדים כמעט ולא כלום על בחינת הפרטיות**. וגם זו אינה הדרך הנכונה, דמכיון שאין עובדים על בחי' הפרטיות הרי הם נשארים כמו שהיו ולא מצוי בהם עלייה רוחנית וזה כלל ידוע שאי אפשר להשיג שום דבר בלי עמל ויגיעה, ואדם לעמל יולד, ומביניהם יש ג"כ כמה סוגים, דיש שעובדים רק על בחינת הכלל כנ"ל ואת עצמם שוכחים, הגם שבבחינת רצוא ושוב יודעים כי מצבם הרוחני הפרטי אינו משופר כלל. **ויש כת אחרת שמחזיקים את עצמם לבחי' צדיקים גמורים שלא חטאו כלל ואין להם בכלל מה לעבוד על עצמם**.

סיפר לי איש זקן אחד נ"י שהוא עודנו זוכר בצעירותו, כאלה שבערב יוהכ"פ לפנות ערב רקדו מרוב שמחה באומרם שבכלל לא חטאו אף פעם. אלה הם אנשים שכל יראתם את ה' היא מצוות אנשים מלומדה ולא נפגשו אף פעם עם השו"ע, וע"כ הם באמת לא מרגישים בעצמם שום חטא כי לא יודעים מהו חטא.

ונחזור לעניין במ"ש לעיל, שיש לעבוד גם בבחי' הפרט וגם בבחינת הכלל. בבחינת הפרט של האדם, בזה כבר מלאים כל הספרים המדברים מענייני 'מים קדושים אלו איך שהאדם צריך להתחיל לחפש חיפוש בכל מומיו ומגרעותיו כבר ל' יום לפני יום הדין, ולחזור בתשובה שלמה, ולתקן כל מה שיכול הן בענייני בנ"א לחברו והן בענייני בין אדם למקום ולבוא ליום הדין הנורא שבו יישפט על כל פרט ופרט מהנהגתו בכל שנה ושנה שעברה, בתשובה שלמה וגמורה כתינוק בן יומו וכאדם שנולד מחדש דמי, ולהעמיד עצמו בבחינת אדם הראשון קודם החטא.

טהרה פנימית

והנה דברים אלו מרומזים גם כן בפרשיות שאנו קוראים בהתחלת אלול בכל שנה. כי בהתחלת אלול קוראים פרשת שופטים ושוטרים תתן לך וכו' ושפטו את העם משפט צדק. וזה מרמז לנו, כי מיד כשנכנס אלול צריך ראשית כול לתקן את כל העניינים שבין אדם לחברו, ושפטו את העם משפט צדק וכו' ואח"כ אנו קוראים בפר' כי תצא למלחמה על אויביך [אחר רביעי'] את הדברים שיביאו לידי השראת השכינה בינינו אם אנו רוצים להמליך את הקב"ה עלינו, ודהיינו ראשית כול כי יהיה וכו' מקרה לילה וכו', שזה מרמז על ענייני קדושה, ואח"כ ויד תהיה לך על אונך שלא ישמיע לאוזנו דברים בטלים וכו' שזה מרמז על שמירת הלשון, ואח"כ ויד תהיה לך על אונך כפשוטו ושבת וכסית וכו', שזה מרמז על הטהרה החיצונית הגופנית ואז לא יהיה ח"ו ושב מאחריר אלא נזכה להשראת השכינה בר"ה ובכל השנה כולה, וזהו רק אם האדם הוא טהור ונקי מעניינים שבין אדם לחברו וגם טהרה פנימית כשמירת היסוד והלשון שזה מורה על טהרת ואצילות פנימית וגם טהרה גופנית חיצונית, מבית ומחוץ, ובפרט לעניין דברים שבקדושה ותפילין, ואז האדם ראוי להשראת השכינה ובפרט בימי ר"ה, שאם האדם לא יהיה ראוי וכלי מוכן להשראת השכינה מה בצע בזה שימליך את הקב"ה עליו בבחי' תמליכוני עליכם והוא אינו ראוי לקבלה.

שמירת הלשון והקדושה

לכן החובה בעיקר בימי אלול הק' ביחד עם התשובה הכללית וכמו"כ עם הפרטית, כל אחד מהעבירות שיודע שנכשל בהם, לעמול בעיקר גם על כל חלקי העבירות הכלולים בשמירת הלשון ושמירת הקדושה, דהיינו דיבורים אסורים וראיות אסורות לכל פרטיהם וענפיהם, אשר מי יכול לומר זיכיתי לבי וטהרתי מעשוי ופי בעניינים אלו, ולקבל על עצמו קבלה חזקה את כל גדרי שמירת הלשון ושמירת העניינים לפי ההלכה.

והאדם מוכרח לעבוד ע"ע כדי שיתעלה באופן רוחני תמיד יותר ויותר ויעלה מעלה מעלה, כי זו היא העבודה של האדם בעוה"ז תדיר בלי הפסק להתעלות יותר ויותר, שאם לא כן לא

רק שלא יתעלה אלא עוד ירד מטה מטה, ומה מצער הדבר לראות גם בקרב בני תורה אנשים שלא עבדו על עצמן ועכשיו הם בגיל הזקנה ריקים מכול והנהגתם מתאימה לצעיר המתחיל.

לא להרפות

לכן צריך האדם להשתדל מאוד בעלייה מתמדת ולא להרפות מעצמו. וכמובן שאחת מהתחנות של העליות הוא בימים אלה לפני יום הדין, שאז צריך האדם לעשות חשבון נפשו ומה יש בידו מהשנה שעברה. העליות צריכים ראשית כול להתבטא במעשים ולא רק ברעיונות פנימיים.

עלייה ע"י קיומן של חובות או הידורים הנוגעים רק בפנימיות כדביקות או התלהבות וכו' אין עלייה זו בטוחה, הדבר יוכל להתקיים איזה זמן קצר ואח"כ יחזור האדם לקדמותו כמו שהיה,, שונה הדבר אם עצם העלייה מתבטאת ע"י מעשים חיצוניים שהאדם קבלן ע"ע בחוזק גדול בלי להרפות מהן. למשל האדם שקיבל ע"ע הנהגה קבועה של כשלושה או חמישה דברים שלא נהג בהן עד היום. למשל, שתיקה בשבת ויו"ט מדברי חול, או לא לדבר בביהכנ"ס דברי חול, תפילת ותיקין וכו' הרי ע"י קיומן של דברים אלו כבר עלייתו בטוחה ואינו צריך לדאוג מכעת רק

לאחוז בפלך השתיקה. בצאתו מתפילה בכותל המערבי

להתעלות עוד יותר ויותר, והגם שכל אלו דברים חיצוניים הם, מ"מ בהכרח שע"י ריבוי דברי חסידות חיצונים יושפע בסוף גם פנימיותו, וזה פשוט ובדוק ומנוסה.

רפואה כוללת

השאלה העומדת בפני האדם היא במה להתחיל. אם כי כל ההתחלות טובות וכל התחלה של כל דבר קטן יכולה להמשיך אחריה אח"כ דברים גדולים ועיקריים, מ"מ טוב הדבר להתנהג בעניינים רוחניים כמו עניינים גשמיים. והרי בעניינים גשמיים אנו רואים שאם האדם הוא בריא בגופו ורק חולה באיזה אבר פרטי נותנים לו רפואות המועילות רק לאבר ההוא. אך האדם החולה בכל גופו בכל אבריו, אה"נ שצריך לקבל רפואות מיוחדות פרטיות לכל אבר ואבר, מ"מ אם הימצא תימצא רפואה אחת כוללת לכל הגוף בוודאי עדיף טפי להתחיל אותה ולראות השפעתה, על ידה יהיה אפשר אח"כ למנוע את כל הרפואות הפרטיות של האברים.

כן הדבר בתחלואי הנפש. אדם החולה בכל גופו ונפשו בתחלואי הנפש בכל אבר ואבר, צריך להתחיל ברפואה רוחנית אשר ביכולתה לרפא את כל הנפש והגוף מתחלואותיו הרוחניים. ובנוגע לנדוננו, אין לנו רפואה בטוחה יותר לכל מהותו הרוחני של האדם כמו ב' דברים, לאחוז בפלך השתיקה לא רק מדברים אסורים אלא גם מדברים בטלים ומכל דיבורים שאינם של תורה ויראה ואינם נצרכים לו ולאחוז בפלך שקידת התורה, דברים אלו חוץ מאשר שכן עצום למאוד ואי הזהירות בהן גורם לעונשים

נוראים, חוץ מזה זה משנה את כל מהותו הרוחנית של האדם מכל וכל עד שבזמן קצר יכול להגיע למדרגת צדיק גמור. רפואות אלו הן כלליות לכל הגוף ומרפאות גם את כל האברים כולם, חוץ מזה מייצבות הנהגות אלו גם את האדם ומעמדו כאן בעולם הזה ומעמידות אותו במדרגת האנשים הרשומים, משא"כ מי שפיו פתוח לכל דברי בטלה מה מאוד מגונה הנהגתו חוץ מעונשו הרב. נחוץ אפוא מאוד שבין הקבלות שמקבל האדם ע"ע לפני ר"ה תהיינה אלו הקבלות הראשיות. (חוץ מזה יש עוד עניין אחד בזה שגילה לנו הגר"א באיגרתו ע"ש).

יחידה זמנית אחת

וכן על זה הדרך עניין העבודה של ימי האלול צריכה להיות כללית ופרטית על שתי כוונות אחרות, וכפי שיתבאר בס"ד. כללית ופרטית בבחינת הזמן והימים. כללית, מצד אחד צריך לסקור את כל הארבעים הימים הק' האלה מר"ח אלול ועד יוה"כ כיחידה זמנית אחת בבחי' כיומא אריכתא דמיא ולקבל ע"ע בל"נ לקיים את היומא אריכתא הזה על צד היותר טוב לכל פרטיו ופרטי פרטיו. והבא בסוד ה' אצלו היחידה הזאת היא עד אחר שמיני עצרת כידוע לבאים בסוד ה'.

אמנם מאחר שקשה לפי הטבע לעבוד רק על דרך הכלל בבחי' יומא אריכתא, כי דבר זה יוכל לגרום לפעמים לרפיון בחשבו שעוד היום גדול והימים הראשונים יפלו, לכן צריך לעבוד בד בבד עם הסקירה הכללית הזאת, גם על דרך הפרט, דהיינו על כל יום ויום ועל כל לילה ולילה באופן מיוחד כאילו אין לפניו אלא יום זה או לילה זה, ובידיעה כללית כי יום או לילה זה שהינו עובד עליו כעת הוא כחוליה בשרשרת של היומא אריכתא הכללי והיומא אריכתא נעשה מחוליות חוליות ובהיחסר חוליה אחת או שהינה פגומה הרי זה חיסרון שלא יוכל להימנות, וגורם פגם כללי בשרשרת וביומא האריכתא כולו. וע"י ב' כוונות אלו תקל עליו עבודת האלול ובא זה ומשלים על זה.

כמו"כ צריכה העבודה להיות כללית ופרטית ובאופן דלקמן. כללית, לתיקון העולם כולו ולתיקון העולמות כולם, דהיינו כל העולמות והפרצופים העליונים אשר צריכים עדיין לתיקונים כאו"א כפי בחינתו ופרטיו ופרטי פרטיו, וכמו"כ העולם הזה שאנו בו אשר עדיין מחוסר תיקון, התיקון הוא לתקן עולם במלכות שדי יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע וכו', קיום כל הבקשות הנוראות שאותם אנו מתפללים בר"ה ובימים אדירים אלו.

העולם בכללותו שוקע ברע בכל בחינותיו ופרטיו שפיקות דמים גזל ועריות וכו' וכל מדה מגונה. תכלית העולם הוא שיהיה כולו עולם טוב שבו חיים כל הברואים בהכרת מלכות שדי ובקיום ז' מצוות בני נח לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה, וגר זאב עם כבש וכו', בני ישראל יחזרו כולם לאמונת התורה"ק ולקיום מצוותיה, הארץ הק' תחזור לנו, ביהמ"ק ייבנה והמשיח יופיע, וכל היעודים יתקיימו, החטא יחדל מן הארץ וממילא לא תהיה עוד מידת הפורענות בעולם, לא יהיו מקרים רעים מקרי מוות רעים וכו', הנער בין מאה שנה ימות וכו', כל התיקון הכלל ישראלי לכל פרטיו ופרטי פרטיו בכל הייעודים וכמו"כ כל התיקון הכלל עולמי לכל העמים ויושבי תבל יכול ועלול לצאת לפועל ולהתקיים בשנה הבאה עלינו לחיים טובים ולשלום, אם תגזור על כך חכמתו יתברך ואם יהיה זה ברצונו ית"ש ביום הדין של ר"ה הבעל"ט.

כמו"כ על כאו"א לדעת ולהאמין באמת לאמיתה, כי הוא ואולי רק הוא כלומר הכן אדם היחיד הזה בכוחו הוא לגרום לכל זה, כי אין שום חקר וגבול למה ועד כמה מסוגל כל איש הישראלי היחיד לפעול ולהשפיע על שינוי כל העולם הישראלי והאוניברסלי בכללו לטוב ולשינוי ערכין גמור כמבואר בארוכה ב'נפש החיים' וכדברי הרמב"ם בהל' תשובה (פ"ג ה"ד). (מתוך ספרו אני לדודי – ימים הנוראים – תשע"ב)

קדוש במלוכה

שביבי הוד מאוצרותיהם של גדולים וצדיקים על שגב מעלתו
ורוממות קדושתו של
אדמו"ר הזקן הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זי"ע
במלאות 135 שנה להסתלקותו - י"א אלול תרמ"ג-תשע"ח

135 שנה
להסתלקותו

לכולם שמות יקרא

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'כנסת מרדכי' זי"ע:
כאשר התחיל אאמו"ר הק' [מרן בעל 'קדושת
אהרן'] זי"ע ללמוד א' ב', הראה לו זקנו מרן
אדמו"ר הזקן מסאדיגורה זי"ע את האותיות א'-
ב'-י'. שאלו בנו הק' מרן בעל 'אור ישראל' זי"ע,
מדוע מראה לו אותיות אלו? השיב לו אביו
להראות דווקא אותיות אלו? תדע אשר באותיות
אדמו"ר הזקן בהאי לישנא: "תדע אשר באותיות
א'-ב'-י' - נכלל שמי ושמו. שמי - א'ברהם
יעקב ב'ן ישראל. שמך - ישראל ב'ן א'ברהם
יעקב ב'ן ישראל. שמו - א'הרן ב'ן ישראל."

עמד על רגליו יום ולילה

שח כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקבי אבירים' זצ"ל
מסאדיגורה:
בכ"ג בתמוז חל יום הגאולה של זקני אדמו"ר
הזקן מסאדיגורה זי"ע, יום זה שיצא ממאסרו
הוא בימי בין המצרים. מאז קבע זקני הס"ק
זי"ע ישיבתו בסאדיגורה, המשיכו אבותי הק'
זי"ע להנהיג את ישראל בעיר זו עד לתקופת
מלחמת העולם הראשונה, אז נאלץ אבי אדמו"ר
[מרן הכנסת מרדכי] זי"ע לברוח מחמת המציק
לעיר וינה, ובסוף קבע מושבו בקודש כאן בארץ
ישראל.

סיבת המאסר של זקני אדמו"ר הזקן זי"ע
הייתה מחמת המשכילים שבאותו הדור, שכל
מגמתם הייתה להפריע לכל דבר שבקדושה
ולכל ענייני יהדות, וכשראו שזקני הק' מרבה
בפעולות להצלת ילדי ישראל מידי ממשלת
רוסיה ופעל להעבירם לאוסטריה כדי שיתחנכו לתורה
ויראת שמים, העלילו עליו שבביתו מזייפים מטבעות
מדינת רוסיה, ולפי דרישת ממשלת רוסיה לקחוהו
שלטונות אוסטריה למאסר, מתקופת פסח תרמ"ז
עד כ"ג תמוז תר"ץ, שביום זה נגאל ממאסרו והמשיך
להנהיג את ישראל עד יום י"א באלול תרמ"ג.
כדי להצר לזקני הק' בעת ישיבתו בבית האסורים,
הושיבוהו בחדר עם גוי שעשה פעולות שונות להפריע
מנוחתו, וכשהכניסו לחדרו מיטה שיוכל לנוח מעט,
חרט עליה הגוי צלם. כמובן ופשוט שזקני הק' לא
התיישב על המיטה ונאלץ לעמוד על רגליו, וכך עמד
ליד החלון בכל שעות היום והלילה. מסופר שבתקופת
היותו בבית הכלא שינן תלמודו וחזר על ארבעת חלקי
שו"ע ד' מאות פעמים.

תחב אצבעותיו באוזניו

שח כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקבי אבירים' זצ"ל
מסאדיגורה:

מי שלבו נמס בקרבו מכנים שירות לב והכנעה באנשים המקושרים
אליו. צורת קדשו של רבינו

היות שבסמיכות מקום היה שם בית תפלה של
הגויים, וזקני הק' לא רצה לשמוע את קולם, לכך תחב
אצבעות ידיו באוזניו במשך כל זמן שהותו שם, וקיים
בנפשו מה שאמרו בגמ' (כתובות ה.) 'דרש בר קפרא
מאי דכתיב (דברים כג, יד) 'ויתד תהיה לך על אזנך',
אל תיקרי אזנך אלא על אוזניך, שאם ישמע אדם דבר
שאינו הגון יניח אצבעו באוזניו, והיינו דאמר רבי
אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם כו', אלא מה טעם
משופות כיתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון
יניח אצבעותיו באוזניו. בעקבות כך סבל רבות על
אוזניו ולאחר שיצא ממאסרו הוצרך לדרוש ברופאים
ורפואות להמציא מזור לייסוריו.
עלינו להתעורר ללמוד מזה מוסר השכל, עד כמה יש
להיזהר שלא לשמוע דברים שאינם הגונים. הדברים

אמורים בכל עת, ובפרט בתקופה שלא שוהים בין
כתלי בית המדרש, שצריך להיזהר במשנה זהירות
שלא לשמוע מה שאין ראוי לשמוע, ומידה טובה
מרובה, להטות אוזן לשמוע היטב ולדקדק בכל תיבה
ותיבה כששומעים דברי תורה.

בהיותו שם בבית האסורים, הלחין ניגוני
דבקות, היות שלא רצה לשמוע את קול צלצול
פעמוניהם. ניגונים אלו משוררים אנו במועדים
ובימים טובים. יעזור השי"ת שנזכה לשוררם
גם בימי בין המצרים, שיתפכו במהרה לששון
ולשמחה לישועה ולנחמה.

דבריו חיים וקיימים

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'כנסת מרדכי' זי"ע:
לאחר פטירת דו"ז הרה"ק רבי אהרן
מטשערנאביל זי"ע, באו חסידים לפני זקני הקדוש
אדמו"ר הזקן מסאדיגורה זי"ע וקבלו לפניו שלא
התקיימה ברכתו של אביו הרה"ק רבי מרדכי
מטשערנאביל זי"ע, שבירך את בנו רבי אהרן
שיאריך ימים עד ביאת המשיח, והנה נסתלק רבי
אהרן לבית עולמו ומשיח טרם בא.
ענה זקני הק' זי"ע ואמר: "ברכתו של רבי מרדכי
התקיימה בוודאי, שהרי האריך רבי אהרן ימים וחי
עד גיל תשעים, אולם לאביו לא היה ספק ספיקא
שמשח צדקנו לא יגיע עד עתה."

מעשה רב

מספר הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמאן
שליט"א ("מפי ספרים וסופרים" ח"א עמ' ריד):
"הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמירנא זי"ע פגש
את האדמו"ר הזקן מסאדיגורה זי"ע ושאלו: 'הרי
כבודו ידוע כ'בעל מעשה' [מספר סיפורי צדיקים],
יואל נא אם-כן כבודו לספר לי איזו עובדה'.
השיב לו האדמו"ר הזקן מסאדיגורה: 'מעשה אחד
יש לי שמעודי ועד היום הזה אני מתייגע לקיימו, והוא
"מתי יגיעו מעשי למעשה אבותיי" (תנבא"ר פכ"ה),
היינו מתי נזכה שמעשינו שאנו עושים ייחשבו כמעשי
אבותינו הק', שמכל דבר שעשו, ביאתם והליכתם,
נעשה מזה תורה שלימה'..."

בשמך לא קראו

בהיותו נער צעיר לימים, אמר פעם הרה"ק רבי
אברהם יעקב מסדיגורה זי"ע למלמדו, כי ברצונו
ללמוד כבר גמרא. סיפר זאת המלמד לאביו הרה"ק

בתקופת היותו בבית הכלא שינן תלמודו וחזר על ארבעת חלקי שו"ע ד' מאות פעמים. ה'הויף' בסאדיגורה

תחב אצבעותיו באזניו בזמן שהותו בבית האסורים. תמונה עתיקה מפנים הקלויז בסאדיגורה

מבלעדיך אין לנו

סיפר הגביר הישיש ר' לוי סויטצקא מבאדירטשוב, שמרן אדמו"ר הזקן 'אביר יעקב' זי"ע אמר לו פעם בהציע לפניו בייחוד מעסקיו ומסחריו, אז דיבר בקודשו בזה הלשון: "יידעת היום" - א יוד דארף יעדען טאג וויסען, "השבות אל לבבך" - און זאל זיך גוט אײנחאזערן, "כי ה' הוא האלקים" - דאס וואס איהם דאכט זיך אז ס'איז א דרך הטבע [בגיימטריא אלקים], זאל ער וויסען אז ס'איז בהשגחה פרטית [למעלה מן הטבע], סיי "בשמים ממעל" - היינו בתורה ותפילה, סיי "ועל הארץ מתחת" - היינו ענייני העולם הזה - דארף מען אלץ וויסען, "אין עוד" - אז אן השי"ת טוט זיך גארניט, רק הכול הוא מהשי"ת.

לבבי הנשבר והנדכא

הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זי"ע, אמר לפרש עניין הצדיקים שאינם אומרים 'תורה' ברבים, כי עצם התחברותם עם ישראל הדבקים בהם, נותן להם חיות וקדושה. והביא ראיה מהכתוב (שופטים כ, ח) "מי האיש הירא ורך הלבב וגו' ולא ימס את לבב אחיו כלבבו". היינו, אפילו אם לא ידבר עמהם כלום, משום שלבו נמס בקרבו, ממילא ימס בזה גם לבב אחיו. כמו כן צדיק שיושב במסיבה בלב שפל ונשבר, ממילא מכניס שבירות לב והכנעה באנשים המקושרים אליו.

מקורות: כתבי קודש, אמרי קודש, מפי ספרים וסופרים, אוצרות החן

רק בעל אמונת חכמים. פעם אחת בעת מסירת פתקת בקשתו כדי לקבל ברכה מזקני זי"ע, היה בידו מחזור.

שאל אותו הרבי מה בידך, וענה לו מחזור. אמר לו זקני: תן לי המחזור שבידך, ונתן לו. פתח את המחזור הראשון המתחיל באותיות גדולות 'כל נדרי', ואמר ליהודי: תפרש לי מה כתוב כאן. ענה לו האיש, כאן כתוב 'כל נדרי', ופירושו, 'כל' מרמז על הקב"ה שהוא כל יכול, נדרי פירושו 'ניט דריי', כלומר, ריבוננו של עולם דריי נישט מיט מיר, בשנה שעברה נתת לי שנה טובה, תן לי גם השנה שנה טובה...

והנה פעם אחת בא היהודי הפשוט הזה באמצע השנה לבית זקני זי"ע. כשראוהו הגבאים שאלו אותו מפני מה בא באמצע השנה, שלא בזמנו הקבוע. אמר להם, שמעתי מכמה משכניי היהודים שמלך המשיח עתיד לבוא בקרוב ונתקפתי בפחד גדול כי יש לי הרבה תבואה בבית, ובאתי לבקש מהרבי שיתפלל ויבטל את הגזירה הזו, כי אחרת אנה אני בא עם כל התבואה שלי, ולכן באתי אל הרבי...

י"א בחוקות, נישט בחוקותי

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקבי אבירים' זצ"ל מסאדיגורה: עובדה הווה אצל זקני אדמו"ר הזקן מסאדיגורה זי"ע, שבבת אחת בעת שעברו לפניו להתברך בברכת שבתא טבא, ואחד מאלו שעברו לפניו היה יהודי כפרי שלא היה ידען גדול, וביקש מזקני הק' שהיות וזרע זרעים באדמתו צריך הוא שיברכהו שירדו גשמים, נענה זקני ואמר: "הרי נאמר 'אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי גשמים בעתם' (ויקרא כו, ג-ד), כדי שהשי"ת יתן הגשמיים בעתם, התנאי לזה הוא 'בחוקתי תלכו', שיקיימו מצוות התורה הקדושה". השיב הכפרי בשפתו הפשוטה: "רבי, יא בחוקותי, נישט בחוקותי, מיר דארפן רעגען..."

כאשמע זקני הק' דיבורים אלו הסב פניו ונכנס לחדרו, ולא הסכים להמשיך לברך את קהל החסידים. היו כאלו מבין החסידים ששחקו למשבתו של גביר זה, אך ברי דעת שביניהם הבינו שצריך לשלוח לקודש פנימה לחלות פני הרבי שלא תהיה לו קפידה ח"ו.

הלכו וביקשו מהמשמש בקודש הרה"ח ר' משה דוד גוטמן ז"ל, שהיה מגדולי המקורבים שייכנס אל הרבי. נכנס ואמר לזקני הק': הנה כתיב 'למען אנסנו הילך בתורתך אם לא', ופירש הרה"ק רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע, 'למען אנסנו' - הוא מלשון נס שהוא עניין נס והתנשאות, היינו שהשי"ת צריך להגביה את ישראל, הילך בתורתך אם לא' - זה כבר אינו מענייננו, אלא עניין להקב"ה לבדו. מיד העלה זקני בת שחוק על שפתיו ושב ויצא לברך את קהל החסידים.

מתוך שלא לשמה

כלל... מכך הסיק רבי אברהם יעקב שעליו להפסיק לדבר בלימוד תורה ברבים, ומני אז הצניע את ידיעותיו המופלגות. הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זי"ע היה מספר תמיד, כי אביהם הקדוש היה מזרז את בניו להתייגע ראשית לכול, בלימוד התורה ולמלא עצמם בש"ס ובפוסקים, בשו"ע ונושאי כליהם - ואילו לחסידות עוד יש זמן... הוא עצמו היה נחשב לגדול ועצום בתורה, כאשר עד חצות הלילה היה יושב ולומד בהתמדה רצופה משעות הבוקר, ומפרק לפרק נכנס עם אחיו להיבחר אצל אביהם הק'.

באחד הימים פנתה האם הרבנית אל בעלה הקדוש והתאוננה: "הילדים לומדים יתר על המידה, והדבר מזיק לבריאותם!" השיב הרה"ק מרוז'ין: "לילדים שלנו יש טבע כזה, שאם הם יושבו וילמדו, ויתנהגו על פי הגמרא והשולחן ערוך - אזי יתרומו ויהיו גדולים יותר מאחרים..."

נא אל תשכחו

שח כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'עקבי אבירים' זצ"ל מסאדיגורה:

מסופר שהגוי ששהה בחדר עם זקני הק' בבית האסורים, ברצונו להצר לו הרבה לצעוק בקול גדול בכדי להפריעו מדביקותו בהשי"ת. באחד מימי שני וחמישי כשעמד בתפילת 'הוא רחום' והגיע לתיבות 'הבט משמים וראה כי היינו לעג וקלס בגויים כו' ובכל זאת שמך לא שכחנו, נא אל תשכחנו', חזר כמה פעמים על התיבות 'נא אל תשכחנו', ולפתע התחיל הגוי לצעוק שכביכול זקני הק' מכה אותו מכות גדולות, והרבה לצעוק כל כך עד שהשומרים באו לראות מה נעשה שם, והשתוממו לראות איך זקני הק' עומד ופניו אל הכותל ומתפלל בדביקות כשהוא עטוף בטלית ותפילין, והגוי צועק שהוא מכה אותו, ונאלצו להוציא את הגוי מחדרו של זקני הק' ומאז כבר נשאר לבדו בחדרו.

בעת שחרו שם, הגיע אליו חברו חותנו זקני הרה"ק ה'בית אהרן' מקרלין זי"ע. בתשובה לשאלתו היכן עומד בעבודת ה' בהיותו בבית האסורים, נענה זקני הק' ואמר: הרי כתיב (תהלים טז, ח) 'שיוויית ה' לנגדי תמיד', וא"כ למאי נפקא מינה היכן נמצאים, הרי השי"ת נמצא בכל מקום. והוא ע"ד שנאמר ביוסף הצדיק בהיותו בבית האסורים במצרים (בראשית לט, כג) 'באשר ה' אתו, וכמ"ש (תהלים צא, טו) 'עמו אנכי בצרה'.

רבי ישראל מרוז'ין זי"ע. קרא לו אביו ושאלו: "האומנם ברצונך ללמוד גמרא?" השיב הילד: "הן!" שאלו: "וכי חומש אתה יודע כבר?" השיב: "הן!"

שאלו אביו הק' מרוז'ין: "במה הרג משה את המצרי כמובא בפרשת שמות?" אמר הנער: "בשם המפורש". שאלו שוב: "אם כן, מדוע לא הרג יעקב אבינו את לבן הארמי בשם המפורש?" השיב: "מפני שלא ידע את השם המפורש". שאלו אביו: "מנין לך זאת שיעקב אבינו לא ידע אותו?" אמר הילד בשנינות: "הרי כתיב בפרשת ווארא - 'ושמך ד' לא נודעתי להם', מכאן שהאבות הקדושים לא ידעו את השם המפורש..."

על החסידים

סיפר כ"ק מרן אדמו"ר בעל 'כנסת מרדכי' זי"ע: יהודי אחד היה דרכו לבוא עם בנו בכל שנה בערב יום הקדוש מכפרו, להיות במחיצת רבו זקני הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורה זי"ע ביום הכיפורים, והיה האיש הוא פשוט מאוד

אבל מלך עליון

מבט אל היכלי המלוכה המציבים לקחים לעבודת ה'

מכריזים בקול ואומרים שאת המצוות שאנו מקיימים, אנו עושים: "לשם ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה... כאשר ציוונו בוראנו יתברך..." הרי שהסטרא אחרא וחיילותיו מתייראים אימת מוות מלפגוע בהם בעלותם לפני כיסא הכבוד. שכן אוצר החתום ושייך למלך הכבוד, אין מי שמעז פניו להיטפל אליו.

המשל והנמשל

מבין ספרי ההיסטוריה מבצבצים לא אחת פגישות מעניינות בין מאורי האומה לבין מלכי אומות העולם. המלכים הנישאים

על האיכות...

כשהגיע היום המיוחל וכתר המלוכה ניצב בקיתונו של הצורף, מהודר ומפואר, מושלם בכל קנה מידה ושובה עין, הוא ידע שכעת מחכה לו מסע לא קל. מסע בו יצטרך להיטלטל בדרכים עדי ארמון המלוכה, כשעיניו ולבו שומרים על הכתר לבל יינזק ולו כדי פגימה קלילה. הוא עטף את הכתר בפלומות רכות של צמר, חיבקו בעדינות אל לבו ועלה אל הכרכרה הממתינה מחוץ לביתו. הכרכרה הייתה אמנם מוקפת בחיילים אשר להט החרב התקוע בין אצבעותיהם יש בו כדי לחלחל נפשו של אדם, אולם מפקדם של השומרים שיש עמו בעגלה, הכי קרוב שאפשר

"מלכותא דרקיעא, כעין מלכותא דארעא" - כך קבעו חכמים במסכת ברכות. הם מלמדים אותנו שאת מוסד המלוכות בעולם הזה, הקים הקב"ה ויצק באותה תבנית של מלוכות שמים. על ידי שאנו מתבוננים במהלכיהם והליכותיהם, דרכיהם וסיפוריהם של מלכי בשר ודם, אנו יכולים ללמוד כביכול על דרכי הנהגת מלך עליון.

כאשר מתבוננים בהיכל מלך בשר ודם - לימדו אותנו חכמי ישראל - אנו יכולים ללמוד מעין דמעין ממלוכות שמים, ללמוד ולהתמלא רגשי קדושה מתוך הבנה של אחד מני אינספור של מלוכות שמים. לפני שנות דור, כאשר מלכים עדיין מלכו בשלטון ללא מצרים על אדמתם, היה קל יותר ללמוד 'יראת הרוממות' מה היא. להתיירא מעצם רוממותו של המלך. די היה להביט ממרחק אלף מילין בשיירת הכרכרות הסובבות את המלך, כדי להרגיש מורד בלב. פחד ורתת. הפאר וההדר, הכבוד והיקר, התפארת והגדולה, כל אלה לימדו על מלך מלכיא - מלכו של עולם.

תחושת היות אבינו שבשמים מלך על כל הארץ, מתעצמת באלה הימים. תחילה בחודשיים המקדימים לירח האיתנים, בהם הקב"ה יורד כביכול אל בניו, בחינת 'מלך בשדה', כשכל יהודי בכל מצב שהוא יכול לדבוק בשולי אדרתו המלכותית, כביכול. ובהמשך בהיכנסו אל חודש תשרי, אל יום הדין - יום המלכת הקב"ה, בו עומדים יהודים בכל מקום שהם וצועקים בקול נרגש ורוטט:

ה-מ-ל-ך ה' הושב על כיסא רם ונישא!

לפנינו מקבץ מזער של משלים ותיאורים מהיכלי המלכים שסופרו בלשונם של צדיקי הדורות ולימדו את שומעיהם פרקים בהלכות מורא שמים, בדרך היראה ממלך מלכי המלכים, מלך אשר במשפט יעמיד ארץ. המלך הקדוש - - -

כתר יתנו לך

מאותו רגע, אולי המאושר בחייו, נכנסו חייו של הצורף בעל אצבעות הקסם האומנותיות למעין רובד נשגב ונכבד במיוחד. הן המלך בכבודו ובעצמו, שליט המדינה כולה בחוזק ובכבוד, הומין אצלו כתר מלוכה. לבו פעם במהלך כל ירחי העבודה מלאי ההוד, נשמתו כמעט פרחת מרוב התרגשות ומרגשי האחריות שהשפיעו על נשימתו. משך כל אותה תקופה הוא לא חדל מלתור אחר יהלומים ואבני חן, הוא ידע שאסור לו להתפשר על האיכות הוא גם ידע את המובן מאליו, שהשאלה "מה מחירו של אבן זה?" פסולה היא בתכלית; כל אבן טובה - נרכשת; כל יהלום נוצץ - נקנה בכסף מלא. כך חלפו עליו חודשי העבודה בחיפוש קדחתני ובלתי פוסק. העמל היה אמנם קשה אולם תחושת החשיבות והסיפוק לא נטשה אותו אפילו לרגע אחד. גם לא כשהוא אכל או ישן.

כאותו צורף - מלמד הרה"ק ה'בית אברהם' מסלונים זי"ע - כן אנו, בניו ועבדיו של מלך מלכי המלכים. עלינו לשים נוכח עינינו בכל עת ושעה שאנו, במצותינו ובתורתנו, אנו יוצרים כתר מלוכה, עטרת לראשו של מלך מלכי המלכים, כביכול. זו הסיבה שאל לנו להפסיק מלתור אחר עוד פיסת זהב טהור ומזוקק, אחר עוד יהלום ואזמרגד. כל רגע בחיים צריך להיות מנוצל לצבירת עוד מצווה, עוד תיבה של תורה ותפילה. כל אלה מצטרפים להשלמת הכתר הנאצל. וכמובן... אין מקום להתפשר

מהיכל משר בשר ודם אפשר ללמוד מעין דמעין מלוכות שמים. ארמון מלוכה

משוחחים היו ארוכות עם גדולי ישראל, יראי ה' שמלך עליון חלק להם מחכמתו. בין שיטי אותן שיחות הוצרכו גדולי ישראל להסביר למלכים הסברים שונים ומגוונים. לא אחת ולא שתיים השתמשו רבותינו במשלים מתוך 'מלכותא דשמיא', כאשר על פי הנהגת הקב"ה ותורתו הם מבארים את המתרחש אצל 'מלכותא דרקיעא'.

כשאנו מתבוננים באותם סיפורים, ולומדים את 'משל' העילאי שהגידו אותם צדיקים כ'נמשל' ולקח נשגב, הרי לנו

לכתר המלוכה, המתיק סוד באוזניו: אל נא כי תחשוש ששודדים יקיפנו וינסו לשדוד את המשכית היקרה שבידיך, שכן אף לולא החיילים המפילים חתתם על כל רואיהם, הרי שדי בכך שהשודדים שומעים אותך צועק: "את כתר המלוכה אני אוזר ביד. אוצרו של המלך", כדי שהליסטים המזוינים יתמלאו מורא ופחד. אחרי הכול, גם גזלנים מיומנים, מוקשי לב וצמאי דם, מתייראים מאימתו של המלך ואינם מעזים לפגוע באוצרותיו. ממשיך הרה"ק מסלונים זי"ע ללמד את שומעי לקחו: כשאנו

להיטות: הצורף הלהוט והבהול אחר יהלומים מלמד אותנו על לימוד התורה ושמירת המצוות | נוכחות:

ההימצאות בהיכל המלך והקרבה אל המלך בונה תובנות מאלפות | התרגשות: כשהאזרח התמים מוכנס לשיחה עם מלך הכבוד | מלכותא דרקייעא ומלכותא דארעא

מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דשמיא. טירה מלכותית

משלים ותיאורים מהיכלי המלכים. כניסה לארמון מלכות

שיחת הכבוד וחשבון הנפש

לא מעט שעות חלפו מאז שהוא עזב את ארמון המלוכה ועדיין לכו הולם בפראות. הן השיאנים שבין רגעי חייו חלפו בהאי יומא. הוא, אזרח פשוט שבפשוטים, זכה להיכנס אל היכלו של המלך הנערץ ולשטוח בפניו את בקשותיו. אמת, הוא התכוון לכך שנים וגם המתין להגעת תורו לא פחות מכך, ועדיין הוא לא יכול היה לשער לעצמו כמה קבין של רוממות עוטיפים את היכל המלך. שוב ושוב ושוב התרוצצו במוחו המילים אותן שטח בפני המלך. עוד פעם ועוד פעם הדדהו בראשו התשובות שהשיב לשאלות שהציג בפניו המלך, בכבודו ובעצמו. הוא לא הצליח מלחשב בפעם המאה את המילים שאמר, לשקול האם כולן היו מכוונות ומדויקות, האם אכן כל אות שאמר היה במידת כבוד מספקת, האם הוא אכן דיבר ברהיטות, בצורה נאותה. המחשבות לא נוטשות אותו. את אותו אזרח שזכה לבקר בהיכל המלך ואף לשוחח עמו, ממשיל הרה"ק רבי אהרן מז'טומיר זי"ע אלינו, בשר ודם העומדים בתפילה לפני מלך מלכי המלכים שלוש פעמים מדי יום: "כאותו אזרח שגם לאחר שכבר נפגש ושוחח עם המלך, אינו יכול שלא להרהר ולחשב פעם אחר פעם כל שיה והגיג ששטח בפני המלך, כך אנו, משמשימים אנו את תפילתנו עלינו להרהר בחשבון נפש עד כמה היו המילים שבפינו זכות וברות, מכובדות ומכוונות. האם אכן היו אלה מילות תפילה מושלמות או שמא חלילה וחלילה פגם או חיסרון יש בהם".

לכך היא, היות והשבת היא 'אות' בינינו לבין בורא העולם וביום קדוש זה אנו קרובים ביותר אל מלך מלכי המלכים, משכך, אנו מרגישים שאין לנו צורך לקבוע לנו סימן לזכור את ייחודו ואחדותו יתברך, כי הלא רואים ומרגישים אנו זאת בחוש. כן הוא גם אצל הוד רוממותו רם החשיבות, בכל ימות השנה תלוי זיו איקוניו על כותל המבואה, למען נזכור את זכרו ונאהבנו בכל לב. היום, משזכינו שהודו המרומם יבקר בעצמו בהיכלנו, לא ראינו כל טעם לתליית הדיוקן, שכן המלך בכבודו ובעצמו נמצא כאן, לא סימן ממנו ולא זכר לו, אלא הוא. הוא בהודו, הוא בהדרתו".

המעולה שבמשרתים

מלך בשר ודם, כמו כל בשר ודם, זקוק לאוכל ושתיה להזין את מערכות גופו. לצורך כך עומד צי של טבחים הבקאים בריזי המטבח, הם ושוליותיהם ועוזרי שוליותיהם; כל אלה מופקדים על הכנת המטעמים הנכנסים פנימה אל היכל המלך. משך שעות מבצעים הטבחים כל טכניקה אפשרית על מנת להפיק את מנות האוכל המושלמות בטעמם ובנראותם. אולם לא די בכך שהצלחות המוזהבות מלאות בכל טוב והמשקאות היקרים בעולם מזוגים בבקבוקי השנהב. כעת נדרשים המשרתים הבכירים ביותר, החשובים ביותר וההדורים ביותר, להגיש את המנות המפוארות אל חצר בית המלך הפנימית, לפני המלך היושב על כיסא רם ונישא. לא די לו לבוראנו - מטעים החיד"א זי"ע - בעצם קיומן של המצוות ובעצם כך שהן נעשות. הוא יתברך, מלכו של עולם, חפץ שנגיש לפניו את התורה שאנו לומדים ואת המצוות שאנו פועלים על ידי המובחר שבמשרתים: על ידי הלב השוכן בקרבנו. הלב הוא המעולה שבאברי האדם, ובו, בטהרתו ובניקיונו, בזכותו ובכוונתו, רצונו יתברך שנגיש לפניו את מעשינו הטובים, כמנחה מוקטרת.

קריתא דירושלם

"כמו שמלך בשר ודם קובע משכנו בעיר הבירה שבמדינתו, העיר המובחרת שבה. ועם התיישבותו במקום גם תושבי העיר מתחילים לשנות את מעשיהם והמה מיישרים את אורחותיהם, שהלא דבר הוא, המלך בכבודו ובעצמו בא לדור ביניהם - שח הרה"ק רבי אורי פייבוש מקריסנופולי זי"ע - כך היא ירושלים, בירת העולם כולו. הקב"ה בחרה להיות לו עיר מלוכה, בה בנה את מקדשו ובתוכה שיכן שכניתו. בני ירושלים המסולאים מפז, צריכים לדקדק יותר במעשיהם ולהזהר על כל קוצו של יו"ד, כי הרי אזרחי עיר המלוכה הם". ביאור דומה, הסביר הרה"ק רבי אלעזר מנחם מנדל מלעלוב זי"ע:

כל אחד משרי המלך הפרתמים, כבוד רב יש לו סביבתו במהלך כל שעות היום. הוא מסובב במרכבות זהב וכסף, שומרים ובני לווייה נכבדים ביותר ולכל מקום אליו מגיע, מתקהלים הכול לחזות בזיו פניו, לראותו ולהתבשם מהדרתו שהלא לא אדם ריק הוא. הוא השר החשוב והנכבד, זה שזכה שהמלך ינשא את כיסאו. לעולם לא יתהלך השר ברחובה של עיר כאחד האדם, ללא מלווים ושומרי ראש, משרתים ואשר משרתיהם. כאשר הוא פונה להשתתף באירוע מסוים או בחגיגה, לבקר מישהו או אפילו סתם לסובב בשווקים וברחובות, תמיד יסובבוהו עושי דברו ברוב כבוד ויקר, תמיד תהיה סביבו המולה של תפארת וגדולה. משרתים ירצו לעשות רצונו וחיילים חמושים ימנעו מהמוון העם לגשת אליו ללא שיאמרו מראש. הכול לפי כבודו הרב.

עמוד ההוראה

יריעת זיכרונות ועדויות מפעימות על מסכת חייו של עמוד ההוראה
הגאון הצדיק רבי יונתן שטייף זצ"ל
רב דקהל עדת יראים - ווין בניו יורק
כפי ששחו בערגה ובכיסופין תלמידיו ובאי ביתו אשר שתו ורוו ממנו
מקור מים חיים

60 שנה
להסתלקותו

מסופר, כי לפני החתונה נכנסה הכלה אל רב העיר הג"ר אליעזר זוסמאן סופר זצ"ל מח"ס המקנה, כדי לקבל את ברכתו לחתונה. כאשר נכנסה ואמרה את מבוקשה, הוא קרא בתימהון: "את עוד צריכה לבוא ולבקש ממני ברכה...? הרי כבר זכית בכל הברכות האפשריות, החתן שלך הוא הרי ספר תורה קדוש!..." רב העיר פאקש העריצו ביותר. היה זה מחזה נפרץ לאחר תפילת שחרית שהיה ראב"ד פאקש לוקח את רבי יונתן הצעיר לשיחה בה הם היו מתחילים להתפלל בסוגיות החמורות ביותר בש"ס וכן בשאלות סבוכות העומדות על הפרק. במשך שעות ארוכות הם היו מתפללים תוך כדי טיול בביהמ"ד הלון וחזור כאשר הם אוזנים זה בזה ופניהם בוערים מפלפולי דאורייתא. פעם באמצע ויכוח סוער הסתובב הרב הישיש אל בעלי הבתים הנוכחים כאשר הוא קורא לעברם: "הידעתם את מי לקח ר' מיכאל לחתן? ס"ת קדוש!..." באותה העת כבר התכתב בהלכה עם גדולי ישראל המפורסמים ושמנו נודע לתהילה, באותן שנים כתב הרבה חידושים על ד' חלקי שו"ע מהם מבצבצת גאונותו המופלאה בשנותיו הצעירות. מאותם חידושים נותרו חלק שהודפסו בשו"ת מהר"י שטייף ביחד עם השו"ת.

בק"ק גוטא ואונגוואר

לאחר ששמו יצא לתהילה נתקבל לדומ"ץ בק"ק גוטא, וזאת בהיותו פחות מבן שלושים. הגר"י התיישב שם ומילא את תפקידו במידה המרובה ביותר של אחריות, הוא קם בכל עת עבור בני העיר, וכן החדיר בהם מוסר בלשון חכמים כנגד פרצות הזמן. בגוטא התקבצו מספר בחורים אשר צמאו לקבל תורה מפיו, והוא למד אתם הסוגיות הקשות שבש"ס ומקצועות הלכה עמוקים כאילו היה ראש ישיבה זקן ורגיל. באותה תקופה למד עם התלמידים מסכת חולין, והחידושים שכתב באותן שנים הודפסו בספר 'חדשים גם ישנים' על מס' חולין. כך ישב על התורה בגוטא במשך ה' שנים.

לאחר ה' שנים בגוטא הגיעה פנייה מהעיר ואם הודעת אונגוואר, שיבוא אליהם לקבל את תפקיד הדיינות.

באונגוואר ישב במנוחה מעל עשר שנים משנת תרע"ב. באונגוואר הוא גם החזיק באומנותו מימים החל מימי בחרותו בפרשבורג, ולאחר מכן בפאקש ובגוטא - להרביץ תורה לילדי ישראל, ופתח ישיבה בה למדו כחמישים בחורים בהתמדה, ומילאו את כריסם בידיעות רחבות בכל מקצועות התורה.

באותם ימים עסק רבות בענייני הכלל, ובגין כוח התורה וההוראה הלך שמו לפניו ובכל מקום הייתה לו השפעה גדולה. הוא היה בקשר עם גדולי ישראל

בפרשבורג נחשב אז למתמיד גדול. וקרא אותו 'דער קליינער מתמיד'. ההערצה שהראה כלפיו רבו ה'שבט סופר' היו לשם דבר. כבר באותם שנים כבחור צעיר קיבל רשות מיוחדת מרבו לומר שיעור בשו"ע או"ח בפני הבחורים, דבר שנחשב לחידוש בישיבה שבחור יקבל רשות לומר שיעור.

"...נכדו הרה"ח ר' מיכאל בלייער שליט"א סיפר ביומא דהילולא דיליה, ששמע עדות נאמנה שהגה"ק ה'דברי יואל' מסאטמר זצוק"ל פנה פעם לאנשים אשר אתו, ואמר להם שכשיבוא משיח צדקנו לבשר הגאולה, יש לנו כבר ראש בי"ד, כאשר הוא התכוון על הגר"י זצ"ל..."

זכה שיתקבלו דבריו אצל כל גדולי ישראל. צורת קדשו

האיש מקדש

לאחר נישואיו עם בתו של הנגיד ר' מיכאל פישל ע"ה מפאקש, היה סמוך על שלחן חותנו כמה שנים.

שישים שנה ימלאו ביום ב' הקרוב מיום הסתלקותו של גאון ההוראה, הפוסק הגדול, הגה"צ רבי יונתן שטייף זצוק"ל שכיהן מלפנים כראב"ד העיר פעסט ולאחר המלחמה כיהן כרב דקהל עדת יראים ווינה, וסגן נשיא התאחדות הרבנים של ארה"ב וקנדה שפעל רבות למען יהדות התורה ובניית רוח היהדות המקורית באמריקה.

דמותו של הגה"צ רבי יונתן זצ"ל אינה צריכה לכל תיאור עלי גיליון, שכן רבי יונתן זצ"ל נודע בדורו כענק רוח וקומה ופוסק אדיר בכל קנה מידה, בכל החוגים התחשבו בחוות דעתו בהלכה. יהודים מכל הסוגים השכימו לפתחו לדרוש בדבר ד', ורק השם 'רבי יונתן' תיאר ענק וגדול בתורה ובמעשים טובים.

רבי יונתן זצ"ל זכה שיתקבלו דבריו אצל כל גדולי ישראל כמו אצל מרנן הגר"א קוטלר, ה'דברי יואל' מסאטמר, הגר"מ פיינשטיין והגר"י קמינצקי זצוק"ל ששלחו אליו שאלות רבות בהלכה בכדי לשמוע את דעתו התורנית הרחבה.

לא אחת אירע שהגיעו להגה"ק מסאטמר זצוק"ל עם שאלה קשה, והוא ציווה שאת השאלה הזאת יפנו אל הגר"י זצ"ל, ולסמוך על הכרעתו. וכפי שהוא התבטא לא אחת: "תשאלו את רבי יונתן, כי הוא לומד תורה לשמה..."

נכדו הרה"ח ר' מיכאל בלייער שליט"א סיפר ביומא דהילולא דיליה, ששמע עדות נאמנה שהגה"ק ה'דברי יואל' מסאטמר זצוק"ל פנה פעם לאנשים אשר אתו, ואמר להם שכשיבוא משיח צדקנו לבשר הגאולה, יש לנו כבר ראש בי"ד, כאשר הוא התכוון על הגר"י זצ"ל.

כמו"כ מסופר, כי לאחר המלחמה השתדל הגר"ח"מ ויסמאנדל זצ"ל להביא את רבנו לארה"ב באומרו: "אם רוצים שיגדלו כאן מורי הוראות אמתיים צריכים להביא לכאן את רבי יונתן שטייף".

אף מרן הגר"י קמינצקי זצ"ל התבטא בפני צאצאי רבי יונתן, שכאשר הגיע לניו יורק קיבל על עצמו את רבנו כרב שלו.

ואלה תולדות

הגר"י זצ"ל נולד בג' באלול שנת תרל"ז בשוב גאיא (במערהין). לאביו ר' צבי שהי' תלמיד הכת"ס. אהבתו ללא מצרים לתורה התחילה כבר משחר ילדותו. בעיירה הקטנה בה הוא חי נחשב לשם דבר בהתמדתו בתורה.

בעת שהוא גדל במקצת והתחיל ללמוד גמ' עם תוס', נוצרה בעיה: בעיירה לא היה בנמצא מלמד מתאים שיתמסר לו ויפתח את כשרונותיו לתכלית הרצויה.

הוריו שהבינו שמבנם יש לצפות לגדולות לא נמנעו וכילד צעיר בן י"א שילחו אותו מביתם כדי שילמד בישיבת פרשבורג המפורסמת, שעמדה אז תחת הנהגת הגאון ה'שבט סופר' זי"ע.

העמיד התורה על תילה. רבינו זצ"ל, רבי נתן שיק זצ"ל, הגה"צ רבי זוסמאן סופר זצ"ל ראב"ד בודאפסט, ורבי צבי יהודה שטייף הי"ד בן רבינו זצ"ל

חריף ובקי. רבינו עם הגה"ק רבי מנחם מענדיל מסטרופקוב זצ"ל

יש לנו כבר ראש ב"ד. עם הגה"ק ה"דברי יואל" מסטמאר זצ"ל

מאות האנשים ונשים שצבאו על פתחו שהיה פתוח לרווחה יומם ולילה לשאול בדבר ד' זו הלכה, ידע כל מר נפש וקשה רוח שאצלו ימצא אוזן קשבת להביע צערו ויגונו, ולהיזכר לפניו

כאשר מעולם לא התעייף מתלמודו ואפילו לאחר לימוד של שעות רבות ברציפות הוא המשיך ברענונות ובאומץ.

סיפר הגאון מאודווארי זצ"ל ב'קונטרס בערגען/ בעלזען, שכאשר הגיעו למחנה בעת המלחמה רצו כולם לתפוס מיטה, ורבו בהתעמקותו אפילו לא ידע שיש לחטוף מיטה והוא נותר בלי מיטה לשינה. בלילה כאשר כולם שכבו לישון ולרבו לא היה היכן להניח את ראשו הוא הסתובב בצריף הלון וחזר, עד אשר הרב מאודווארי זצ"ל ניגש אליו והציע לו חלק ממיתתו, וכך הם ישנו במיטה אחת בלילה הראשון. בבוקר ארגנו לרב מיטה לעצמו בין יהודי בודאפסט בצריף.

גם תחת המצב הקשה המשיך רבנו בהתמדתו הגדולה כאשר חזר מסכתות שלמות של הש"ס בע"פ, וגם בגמרא הקטנה שקיבל במתנה מהרה"ח ר' וואלף ראטה ז"ל, בנו של העסקן הידוע ר' חיים ראטה זצ"ל, בה הוא עסק בכל הזדמנות. מדי יום ישב במשך שעות ארוכות יחד עם האדמו"ר כאשר הם לומדים יחדיו בעל פה סוגיות קשות ומקצועות בש"ס.

גם מהרבצת התורה הוא לא הרפה בעת המלחמה. רבנו אמר שיעורים קבועים בצריף, כאשר היהודים השבורים החיו את עצמם בשיעוריו הנהדרים. הוא מסר שיעור בחומש ורש"י בעמקות גדולה לפני מספר גדול של מאזינים, אך אחד המפקחים שהיה רשע מרושע לא סבל את השיעור והוא ביטל אותו. לכן עבר השיעור לחצר של הצריפים, אך גם שם סבלו ממרשעת אחת שלקחה הרבה ספרי קודש וזרקה לזבל.

אחד ממקורביו כתב לאחר הסתלקותו: "רבנו היה תמיד מהראשונים שבאו לביהכ"ס, ובאם שהיה עוד חמש מינוט קודם השיעור או הדרשה, לקח מארגו הספרים איזה מסכת שהגיע לידו, ולמד כמה דפים במהירות. גם היה לו שו"ע קטן עם באר היטב, והיה חוזר דף אחר דף במהירות רבה שאין לשער.

חריף ובקי

לצד זאת נודע רבנו כבקי נדיר בכל חלקי התורה. מספר אחד הנכדים: "בסוף ימיו היה לוקני זצ"ל כאב עיניים והיה קשה לו ללמוד מתוך הכתב, ולמד עם אחד מנכדיו יור"ד ח"ב, ואמר אז את לשון הב"י בע"פ. כמו"כ למד עם נכד אחר שו"ע יו"ד ח"א, ועם נכד אחר מס' ברכות, ואמר הכול בע"פ.

כבר באותן שנים התפרסם גם בחכמת הקבלה, וכן בענייני נסתר שונים. בספר "לימודי ד'" נתגלה כוחו הגדול בקבלה. מהראוי לעיין בהסכמה שכתב לו הרב מבודאפסט הג"ר קאפל רייך זצ"ל, בזה"ל: "מללי רברבן ברזי וסתרי תורה כגון 'פרי עץ חיים' מה"ח ויטאל וזה"ק זה"ח ותיקונים ומראה עוצם בקיאותו בספרים האלה נפתחים לפניו".

רבנו עצמו כתב בהקדמה לספר, כי הוא כותב בו חידושים שנחתדשו בעת שלמד בספרים אלה: "השתדלתי בזה להעתיק לי הלימודים בדרך לימודי, הן מה שיש ללמוד מפשוטי הכתובים ומן התרגומים, והן מה שלמדו חז"ל ממדרש הפסוקים בשני התלמודים הבבלי והירושלמי וגם ממדרש רבה ילקוט, ואלקטה בשדה תפוחין קדישין כאשר השיגה ידי גם מיתר המדרשים כמו תנוד"א ופרקי דר"א, אותיות דר"ע, ספר רזיאל המלאך, ספר יצירה, ספרא דצניעותא, ספר הבהיר וילקוט הראובני ושאלות דר' אחאי, ומהוזה"ק ותיקונים.

מסופר, כי פעם הגיע אליו אדם גדול, וביקש ממנו להשאיל לו את הספר 'שפע טל' - אחד מספרי הקבלה הנודעים, רבנו ענה לו כי עד חודש אלול הוא יכול להשאיל לו, בהפטריו 'יש לי מנהג לחזור בחודש אלול על כל אותם הספרים, למרות שאיני מבין את האמור בהם, אך כדאי לומר בפה את המילים הק'."

גאון המידות

מיוחד היה במידותיו הנאצלות. בכל מקום שם כיהן כרב עד ערוב ימיו התבלט במידותיו הנדירות. בנו של מרן הגר"י קמניצקי זצ"ל העיד שאביו התבטא פעם שרבנו מזכיר לו את רבו הסבא מסלבודקא זצ"ל.

נכדו הרה"ח ר' מיכאל בלייער הי"ו כותב: "זקני זצ"ל היה שופך לבו ומרצה את קונו עבור צרות כל יחיד ויחיד, ומלבד

הנודעים שבאותה התקופה, שהתחשבו בדעתו בכל העניינים.

כך המשיכה תקופה יפה זו של אונגוואר במשך י"א שנים, כאשר הוא משפיע על כל סביבותיו בכוח תורתו ובכוח הרבצת התורה והעמדת תלמידים הגונים למופת.

בהנהגת קהילת בודפסט

בשנת תרפ"ב כאשר נסתלק לעולמו אב"ד בודפסט, הג"ר יעקב שלום סופר זצ"ל, נבחר רבנו כמ"מ ברבנות העיר.

כאשר הגיע לעיר בשנת תרפ"ג, הוא הנהיג ביד חזקה את כל העניינים שהיו בסמכותו, וכמובן הטרדות שיעיר הגדולה הטילה עליו, ובייחוד ששם היה בית הדין המחוזי של היהדות החרדית במדינה שעמד תחת נשיאות רב העיר הג"ר יעקב קאפל רייך זצ"ל - הייתה גדולה מאוד וגזלה ממנו זמן יקר. למרות זאת, הוא התמסר לקהילה באופן מיוחד. הוא המשיך שם להרביץ תורה ולומר דרשות התעוררות ודברי מוסר לבני העיר.

העובדה שבית הדין נמצא בעיר, סייע בידו ליצור קשר עם כל גדולי ישראל אשר נהגו להגיע מדי שנה אל אספות הרבנים הגדולות כדי להעמיד את הדת על תלה. כמעט מדי יום ישב ועסק בדברי תורה עם הרב מווייצן בעל ה'מעשי למלך' זצ"ל, עם הרב ממאד, בעל ה'לבושי מרדכי' זצ"ל, ועוד מגדולי הרבנים ההונגריים, שכולם הציגו יראת כבוד גדולה והערצה בפניו למרות היותם מבוגרים הימנו בהרבה.

באותן שנים התפרסם שמו בכל המדינה כפוסק גדול, ומכל חלקי המדינה זרמו אליו מכתבים מגדולי ישראל עם שאלות שעמדו על הפרק. תשובותיו המופלאות והמבוססות נמנו באלפים שחלקם קובצו בספר שו"ת מהר"י שטייף.

תושבי בודפסט נקשרו אליו בלב ונפש, הם נהגו לבוא אליו כדי לשפוך בפניו את צרותיהם ולבקש ממנו עצה כמו גם לבקש ממנו ברכה והבטחות לישועה בטוחה כאשר האמינו כי כוחו גדול במרומים.

שקידת התורה

דבקותו בתורה היה מן המפורסמות. מקורביו העידו שלא קרה מעולם שילך ריקן אפילו לרגע קצר. היכן שהלך או עמד הוא תמיד עסק בתורה ובעבודה, בהתמדה נדירה שלא מצויה. אפילו כשנסע לנופש הקיץ, ישב כל היום רכון על ספריו ביגיעה, כפי שהוא עצמו התבטא פעם בשיעור במס' אבות, כשהוא מזכיר את הגמ' המספרת על ר' זירא, שכאשר התעייף מלימודו ישב אצל פתח ביהמ"ד בשעה שהחכמים באו לתלמודם, כדי שהוא יצטרך לעמוד בפניהם ויקבל על כך שכר. ובענוותנותו הוא התמרמר: "אצלי זה לדאבוני לא קרה, שהתעייפתי מללמוד..." ובמקום ענוותנותו אתה מוצא גדולתו, שאכן הייתה האמת המלאה,

מדוע בכה והתוודה רבנו בשמיעת חידושי תורתו?

מעולם לא נהנה רבנו מדברי תורה, אף שחידושיו היו ערבים ונאים בנויים על אדני השכל. וסיפר אחד מתלמידיו בעת אשר רבנו הרביץ תורה בשיבת נייטרא, היה דרכו שחוף משיעוריו כסדרן בכל יום דרש מדי יום ביומו בין מנחה למערב מה שחידש באותו היום, ובכל יום דרש לערך שעה שלימה בסוגיה אחרת, להרחיב דעת תלמידיו בידיעת התורה, והתלמיד הנ"ל היה כותב לו חידושים, ומפיו אליו יקרא, וכמה פעמים בעת אשר הגיע לעצם החידוש כשהיה דבר חריף נאה ומהודר מאוד, פתאום ראה את רבו עומד אצל הכותל מכה באגרופו על לבו ובקול דממה דקה בוכה ומתוודה "חטאתי עויתי פשעתי רבש"ע לא אעשה זאת עוד תמחול נא לי על זאת", - כי גדול היה אצלו החטא כשהנהג לפעמים מדברי תורתו אשר יצר לכבוד ה', וזה הוא הנקרא תורה לשמה.

(מתוך ההקד' לס' 'חדשים גם ישנים')

בדבר ישועה ורחמים. כאשר באה לפניו שאלה אודות חולה, היה תיכף שואל לשם החולה ושם אמו, והתפלל בעדו. "כאשר הבחינו באצילותו היו הכול מתבטלים בהכנעה לעומתו, והיו בושים ממנו כשראו אצילות תהלוכותיו". מוסיף נכדו וכותב: "כן היה מופלא בגמ"ח ובמעשים טובים,

לעזור לכל נצרך. פעם נתוודע לו שזה עתה הגיע לאמעריקא אחד שברח מאונגארן מהקאמעניסטען, והוא מבקש פרנסה, ובמדינת אונגארן היה מתקן מנעלים, והיה איש פשוט מאוד ומעולם לא למד. "תיכף פנה לאחד מנכבדי קהילתו שהיה מסחרו בנעלים,

הוד קדומים

הגאון רבי דוד צבי אורדנטליך שליט"א - רבה של ביתר עילית מעלה זיכרונות מתקופת ילדותו בעיר פעסט במחיצת רבנו זצ"ל

יתירה הנראית על פניו: "איני יודע אם נתקיימה ברכתו... אבל ע"ה כבר לא נשאיתי ב"ה... וב"ה אף זכיתי להורות קצת הוראה בישראל ולהעמיד תלמידים הגונים בישיבות הק' בארה"ק וזאת בזכות ברכת קודשו של האי גברא רבה הגה"צ רבי יונתן זצ"ל...

רוח הקודש

"ומדי דברי בו בעניין ברכותיו הק' של הגר"י זצ"ל, אספר עובדה נוספת המעידה אף היא על רוח הקודש שהופיע בבית מדרשו.

"היה זה כאשר בשנת תרפ"ח ביקשו לבנות מקווה טהרה חדשה בעיר פעסט, והגר"י זצ"ל הורה לחפור עמוק עמוק עדי ימצאו מים חיים, 'קוואל וואסער', שברצוני שיהיה דייקא מקווה מים כהקפדת קהילות החסידים בהונגריה וכהקפדת מרן החת"ס זי"ע, [בגליל העליון היו המקוואות רק ממי גשמים], המה ראו כן תמהו למה דורש הגר"י זצ"ל כל כך בתוקף שיהיו 'קוואל וואסער' דייקא.

"כעבור יותר מעשר שנים, נודעה כוונתו בזה. היה זה כאשר פלשו הגרמנים הארורים ימ"ש בשנת תש"ד אל העיר בודאפעסט, וראשית דרכם המרושעת הייתה לסתום צינורות המים, אבל היהודים הארטאדאקסים ידעו שמתחת המקווה -שהייתה בגטו המסוגר- יש קוואל וואסער, ובאו בהיחבא לשאוב מבור זה מי התהום להחיות את נפשם הצמאה כמה וכמה ימים, והיה להם זה כמים קרים על נפש עייפה, או אז נתגלה רוח קודשו של הגר"י זצ"ל, שכבר חזה כל זאת כחמש עשרה שנים קודם לכן".

בענוות חן

שמענו פעם מהגאב"ד שליט"א שהגר"י זצ"ל היה מופלא ביותר במידת הענווה...

"אכן, לצד גדולתו בתורה היה בולט מאוד בכך שהתנהג בפשטות ולא עשה מעצמו כלום, אלא היה כאסקופה הנדרסת בפני כל אחד ואחד ממש.

"אני עדיין זוכר איך שבכל ליל שבת לאחר התפילה היינו עוברים לפניו לאמירת שבת שלום, והוא היה מברך בחביבות ובנעימות מיוחדת את הציבור ברכת שבת שלום, ואף בפנינו הילדים הקטנים היה הוא מרכין את ראשו לאמירת 'גוט שבת' בחביבות מיוחדת, ולא אחת אף היה מתעניין אצלי מה אני לומד וכו'.

"כמו כן לא אשכח לעולם איך שהיה חוזר לאחר תפילת שחרית בימות החול בדרכו לביתו והיה רואה את הילדים צועדים בדרכם לת"ת המקומי, ואם זה היה בתקופת הגשם והקור והיה רואה ילד שאינו לבוש מספיק טוב וחס, היה הוא אישית ניגש לילד וסוגר את מעילו היטב לבל יתקרר חלילה, וכל זאת עשה בטבעיות ובפשטות נדירה. כך אפילו הילדים הקטנים הרגישו קרבה מיוחדת במחיצתו".

לסיום אומר לנו הגאב"ד שליט"א: "סידרת חיבוריו הגאונים של הגר"י זצ"ל על הש"ס, שו"ת, על תרי"ג מצוות, וכן דרשותיו שיטה מקבצת שחיבר וכו' מעידים יותר מהכול על עוצם גדולתו ובקיאותו המדהימה בכל חלקי התורה, כך שמי שרוצה לדעת על גדולתו יעיין נא בספריו ואז ייווכח מקרוב לראות גדולת התורה עד היכן היא מגעת. זי"ע".

הגרד"צ אורדנטליך שליט"א בשיחה לסופר "המבשר"

מנהג זה ואמר שלמרות שאינו יכול לשנות מהמנהג בעיר לכלל הציבור, אבל הוא ביקש מיחידים לבטל מנהג זה מחמת שאלות בהלכה.

"בפעם הראשונה שביקש לבטל את המנהג הקדום היה זה כאשר נולדתי, אז ביקש הגר"י זצ"ל מאאמו"ר זצ"ל שיהיה הראשון שינהג כמותו ושלא יטלטל התינוק בשבת קודש עבור קידוש בביהכ"נ, אלא שיעשו את הברית בבית החולים, ואת הסעודה יעשו במוצש"ק, אז יזמינו את בני המשפחה והאוהבים. "ואכן אאמו"ר נענה לבקשתו האישית והברית שלי הייתה בשבת בבית החולים שהיה מרחק של כשעה הליכה מהקהילה החרדית והמוהל הגיע לבית החולים כבר בערב שבת והסנדק צעד אז ברגל למרות הקור והשלג שהיה אז.

"מחמת חביבותו של הגר"י זצ"ל לאאמו"ר בכך שאאמו"ר נעתר לבקשתו, הלך הגר"י במוצש"ק לבית החולים וזה היה חידוש בזמנו שהוא הגיע לסעודת הברית מילה, וטרם שעזב את המקום הוא בירך את אבי שביכות שהוא קיים הראשון את התקנה החדשה אגדל לגדול בתורה והוראה..."

מסיים הגאב"ד שליט"א את דבריו בענוות חן ובהתרגשות

אילו היו מבינים בצדקתו היו מערימים אלו קויטלאך. ציונו הק' של רבינו

נעליים, לכן ביקש ממנו שימציא לו פרנסה, ועל זה בא עתה לבשרו שהוא מוכן לקבלו, והוא מציע לו שירות אצל. "שמח האיש מאוד, אבל תמה ושאל לו למה הצרכת לטרוח ולבוא הנה בשעה מאוחרת זו, הלא היה פנאי להציע לי זה למחר. השיב לו המכובד יפה כיוונת, ואכן לא היה בדעתי לבוא אצלך בשעה זו, אבל מה אעשה ורבינו אילצני למהר ולהציע לך משרה זו תיכף, כי אין מחמיצין את המצוות, וכשידע שהצליח למצוא פרנסה תערב עליי שנתו.

פעם בא לפניו דין תורה בין אדם חשוב עם אלמנה, כששמע רבנו טענותיהם, פנה רבנו לאיש החשוב ואמר לו: הסכת ושמע, באמת הצדק עמך, אבל אם תסכים לעצתי לא תתחרט, עשה עמה חסד לפנים משורת הדין, ותן לה שאלתה, האדם החשוב הזה קיבל עצת רבנו, ולא ארכו הימים וההצלחה האירה לו פנים שוחקות, ונתעשר.

חסיד ועניו

צדקותו וענוותנותו הפליאה את כל באי ביתו. הגה"ק ממנוקאטש זי"ע התבטא בהזדמנות: "כמה טפס העולם, אילו היו מבינים על צדקותו, הם היו מערימים עליו קוויטלאך..." דלתו הייתה תמיד פתוחה לכל דורש ומבקש, לא היו לו מעולם שעות קבלה וכן לא ישבו מבחוץ גבאים אלא רבנו בכבודו ובעצמו היה פותח את הדלת לכולם. בידידות מיוחדת הוא הכניס את השואלים לביתו והקשיב למה שהעיק על הלב ובדיבורים רכים ומרגיעים הוא הוביל אותם אל הדרך הנכונה. מספר אחד התלמידים: "כאשר יהודי היה נכנס אליו בשאלה, היה שגור על לשונו: "תשאלו, אולי אני יודע", "ייתכן שאני יודע"... בגלל ענוותנותו הנוראה הוא חזר על מילים אלה עשרות פעמים מדי יום. לאחר מכן הוא ליווה את כל אחד עד אל הדלת החיצונית.

"כך גם כאשר הלך ברחוב הוא צעד ללא מלווה, אלא בשפלות רוח ובנמיכות קומה".

נכדו הרה"ח ר' מיכאל בלייער הי"ו כתב במאמר לזכרו: "הטלפון לא פסק כל היום עם שאלות מכל פינה ועבר, ובכל פעם

היה משיב 'בשמו' - דא שפריכט יונתן שטייף, פרעגין די פילייכט ווייס איך, - כאן מדבר יונתן שטייף, שאל נא, אולי יהיה בידי להשיב].

"מעולם לא השיב: כאן מדבר הרב מפעסט או מאונגוואר או מגוטא או הרב דקהל עדת יראים, כי לא רצה ליקח שם לעצמו ולהתכבד על שם מקומו, ולא השתמש רק בשמו לבד, דא שפריכט יונתן שטייף". וגם כל העם מקצה התייחסו אליו כן, בכל דבר הקשה אמרו: לך ושאל לר' יונתן, כי כן היה רצונו, שלא להשתמש בתגא, ונתקיים בו לא מקומו של אדם מכבוד, אלא האדם מכבד את מקומו.

"היה אומר לכל בחור וילד זי" [בלשון נסתר] ולא דו" [בלשון נוכח]. ופעם אחת קרא אותו אחד בתואר "פעסטער רב", וענה לו: לא הייתי הרב שם, אלא הראש בית דין בלבד... ופעם אחת נכנס לביהמ"ד בישיבה ובחור אחד לא עמד מפניו, ואמר לו: פאר מיין ווייסע בארד דארפן זי זיך אויפשטעלן - מלוא קומתו!... [שלא עלה על דעתו שצריכים לכבדו מפני חכמתו, אלא מפני שיבה תרום].

"כאשר בא לארה"ב ועדיין לא נתמנה לרב, והוצרך לפרנסה, ביקש לו שירות של 'שמש' באיזה ביהמ"ד, ואמר 'דאס קאן איך נאך', [לזה אני עדיין מוכשר], וזה היה אחר ששימש בתור ראש בי"ד בעיר הגדולה 'פעסט', והיה שם לתל תלפיות, בשאלות החמורות והמסובכות, ומכל רחבי מדינת אונגארן ואיים הרחוקים השכימו למוצא פיו, ועל פיו יישק דבר, ועכשיו כשהגיע לחוף אמעריקא לא היה קטן בעיניו לקבל שירות של שמשות "כשהיה עומד ומשמש בק"א אונגוואר קיבל שטר רבנות מפעסט, ופנה להרבנית ואמר 'מאן מאכט דאס געהיי פאן אונז', [שעושים חווק ממנו], שלא היה יכול להאמין שק"ק פעסט יפנו אליו לקבל משרת הרבנות דשם, אף שידע כל ד' חלקי שו"ע כמעט בע"פ עם כל הס"ק.

אף שחלק כבוד לכל אחד ואחד, אף לקטנים, מכל מקום לעצמו ברח מן הכבוד עד קצה אחרון, ודין גרמא שהכבוד רדף אחריו, וכל העם מקצה קיבלו עליהם מרות, ולכן הצליח לקרובם למקום, וכל ימיו "צדקת ד' עשה ומשפטיו עם ישראל".

מהראוי לצטט מה שכתב הגרמ"ד ווייסמנדל זצ"ל במכתב בעניין העירוב בברוקלין, אודות רבנו זצ"ל, וכה כתב: "וידע כה"ג נ"י, כי מלבד שהגאון הנזכר רבי יונתן שליט"א הוא בקי גדול ומצוין בהוראה, גאון וצדיק וישיש, יש כאן טעם גדול אחר להטיל עליו זאת ההוראה, לפי שהוא ענוותן שלא נמצא כמוהו בדור הזה לפע"ד, שייף עייל ושייף נפיק, שלא יורה הוראה אלא בפלפול חברים, ושאלית פה כל הגדולים וכל הקטנים, בכל מיני כבוד והידור. וזה עיקר גדול להוציא את ההוראה הזאת לפועל. ודי בזה למבין בשפלות הדור הזה בעקבתא דמשיחא, ומנהיג לפי הדור".

כך גם העיד אחד ממתפללי בית מדרשו: "בשבת קודם מנחה היה מוסר שיעור שמעתתא על סדר תרי"ג מצוות, ודרשה לאחר מנחה. כשעה קודם ה'תרי"ג מצוות שיעור' הנהיג שילמדו ה'ש"ס חברה, ובכל פעם הלך בכבודו ובעצמו לשמוע ה'ש"ס חברה שיעור, אף כי כמה פעמים היה בעל המציע איזה בחור, ובזה הלהיב לבם לתורה. הבעלי בתים אשר זולת זה הייתה שנתם ערבה להם, שנת שבת אחה"צ תענוג, אבל כשראו את רבנו יוצא היו בושים בעיני עצמם, ויצאו גם המה אחריו, כי נשאו ק"ו בעצמם, אם רבנו אשר אהדרו ליה תמני סרי חיוורתא אינו מחשיב את ימי זקנתו, ומכתת את רגליו לבוא לשיעור, הם על אחת כמה וכמה.

בשנות המלחמה

בשנות המלחמה סבל רבנו קשות. בעיקר כאב לו על קרבן היקר שהוא הקריב, בנו היחיד הג"ר צבי יהודה הי"ד. במשך כל השנים הארוכות שהוא נשא את הכאב בלבו ולא שכח אותו. מעולם לא שמעו ממנו מילה אחת יוצאת מכף עליו, מעולם לא הרגה אחרי דרכי השי"ת וח"ו התרעם על כך.

מיד לאחר השחרור, כאשר המוני השלדים ששרדו החלו לחזור לבתיהם, ותחושת הייאוש שאפפה את כלל ישראל הייתה בלתי ניתנת לתיאור, כאשר הביטו וחזו בעיניים את החורבן

איזה לחשים העניק רבנו לבאי ביתו?

עובדה הוי בפעסט באחד שקיבל פקודה מאנשי הוועד 'קאמיסיאן' של אנשי הצבא שעליו להתייצב בפניהם על המבחן, והיה מלא דאגה מאין יבוא עזרו להיפטר מזה, ולא ידע לשיט עצות בנפשו. בצר לו בא לשפוך את מר לבו בפני רבנו, ואמר לו רבנו איעצץ ויהי אלקים עמך, רק שמע בקולי אשר אצווך, לך והתייצב לפניהם ותאמר להם זה: 'עזא דבי טבחה שמינא מינא' [מגילה ג'. סנהדרין צ"ד].

ביום המיועד הלך אצלם כמצווה ועומד, ובלחש היו מרחשין שפתיו לחש הנ"ל, ולפתע פתאום צבתה ידו, ונלקה בשחפת ובו מראה נגע לכל מראה עיני הממונה, חברבורות שקערורות ירקרקות אדמדמות, ספק בהרת קודם ספק שער לבן קודם, עקודים נקודים וברודים. ראש הממונה הסתכל בו אחת, אחת ואחת, וצעק עליו בדברי חירוף וגידוף איך הרהיב עוז בנפשו לבוא הנה במחלה המדבקת הזו, הלא כל העובר על הפקודים אנשי הצבא יכולים ח"ו להתדבק ממך, והזהירו בבל תוסיף עוד לראות פניו, וזרקו החוצה.

ביני וביני נבהל מאוד מעצמו מהנגע החדש אשר חננו ד', אשר לא ידעו מתמול שלשום, אבל הייתה כקיקיון דיונה, ולעומת שבא הנגע כן הלך, ותהי לנס. ונתקיים בו "ח'לים רעים ונאמנים", 'רעים' בשליחותן 'ונאמנים' בשבועתן [ע"ז נ"ה]., שהיה הנגע מושבע ועומד מרבנו שאחר ששליח עשה שליחותו כבר הגיע זמנו לצאת. לפעמים גם השתמש בשמות הק', לכתוב קמיע לנצרך. ידוע לנו מאשה אחת שנחלתה במחלה כבדה רח"ל, וכבר אמרו הרופאים נואש לחייה, ובאה לפני רבנו ודמעתה על לחיה, וכתב לה לשמה קמיע, ואיתמתי גברא ואיתמתי קמיע, ושבה לאיתנה לגדול תימהון הרופאים.

בהזדמנות אחת, תחת אחד השיחים, גילה רבנו את סודו לאחד מנאמני ביתו, והראהו על מימרא בש"ס, ואמר בפה קודשו שברור לו שרז"ל כיוונו בזה למחלה הידועה רח"ל. (נכדו הרה"ח ר' מיכאל בלייער שליט"א בהקדמה לספרו על התורה)

המר - ללא ראיית כל מטרה ועתיד - כאשר לדאבוננו יהודים רבים לא היה להם את כוחות הנפש הנחוצים ופרקו מעל עצמם עול תורה ומצוות, אז הרגיש רבנו באחריות לחזק ולהציל את היהודים מירידה. הוא הטיל עצמו אל עבודת הקודש לקבץ את היהודים תחת כנפיו שם טיפל בהם באהבת אב, ונאמנות אימהית. הוא עודדם בדברי חיזוק והדרכה. הוא ראה להם את הדרך הישרה והנכונה וכיצד יש לנהוג בהתאם לנסיבות.

לעולם לא ישכח מזיכרונם של אותם יהודים שהשתתפו בפסח ב'סדר' במחנה 'בעאטענברג', כאשר רבנו דיבר אל היהודים בלהבת אש. הוא החזיר בלבותם את האמונה בה, והוא קרא להם לקבלה אמיתית מהלב להמתין ולקוות לגאולה השלמה הקרובה.

קהל יראים

בשנת תש"ז נתקבל לרב בקהל יראים (וויען) בברוקלין, רבנו השקיע כוחות מרובים להעמיד את הקהילה על רגליה, ולבנותה כאחת הקהילות היפות בעיר. הוא ייסד שיעור תורה בביהמ"ד במשך ז' ימים בשבוע, כולל לילי שבת. כך הוא גם מסר שיעורים בשבת אחר הצהריים, שיעור אחד לפני מנחה ובו שיעור הלכה על סדר התרי"ג מצוות לפי המנחת חינוך, ולאחר מנחה שיעור מיוחד בקיץ על פרקי אבות ובחורף עניינים שונים בענייני דינא.

כמו"כ השקיע רבנו כוחות בקדושתן של ישראל והוא עסק בהקמת מקוואות, לצד היותו עומד בפרץ בגאון ובעוז. רבנו הותיר חותם אדיר בארה"ב במשך י"א שנה עד להסתלקותו בט' באלול תשי"ח.

מורשת כבירה הותיר אחריו רבנו. בין ספריו שחיבר הם: ספר למודי השם עה"ת ומסורה, מצות השם, חדשים גם ישנים עמ"ס ברכות, ספר החיים, שיטה מקובצת ושו"ת מהר"י שטייף, וכן עוד סידרת ספרים רבים שנדפסו באחרונה לשמחת לבם של מבקשי ה'.

אין מוקדם ומאוחר בתורה

הכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" הוא המידה האחרונה משלושים ושתיים מידות שהתורה נדרשת בהן בברייתא של רבי אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי. הוא מוזכר בגמרא (פסחים ו:), ופעמים רבות לאורך פירושי רש"י על התורה. מה מסתתר מאחורי כלל זה? מדוע שהתורה תכתוב בצורה הנוגדת לכאורה את ההיגיון? ועוד: האם יש הגבלות להחלת כלל זה, או שמא אין לחפש כלל סדר בתורה? על כל זה - במאמר שלפנינו.

סגנון הכתיבה בתורה

למעשה, הכלל של 'אין מוקדם ומאוחר' הרבה יותר הגיוני ממה שנדמה לנו, ולא רק התורה משתמשת בו אלא להבדיל אף סופרים הכותבים סיפור בעלמא. פעמים רבות שהסופר נוטל פסק זמן מרצף העלילה, וחוזר לעניין שהיה קודם לכן, אפילו שנים קודם לכן. אלא שסופר בן ימינו מציין זאת באופן בולט, על ידי תאריך בראשו של הקטע, או שהוא כותב זאת במפורש. הצורך בטכניקה זאת של הקדמת המאוחר או להיפך ברור והגיוני מאוד. שכן אם יתעקש הסופר דווקא על סדר כרונולוגי, נמצא שלפעמים יצטרך לעיף את קוראיו בהקדמות שאינן מובנות להם בתחילת העלילה, ואינן נצרכות אלא עבור התרחשויות עתידיות שהקורא עדיין אינו מודע להן. כמו כן: לפעמים דווקא קטיעת הרצף של העלילה ומעבר להתרחשויות קודמות מעניקה גיוון ועניין לעלילה ומשביחה אותה.

דוגמה טובה לכך מביאה מכילתא דרבי ישמעאל (בשלח, מסכתא דשירה, פרשה ז) "אמר אויב [ארדוף אשיג וגו'], זה היה תחילת הפרשה. ולמה נכתב כאן? שאין מוקדם ומאוחר בתורה". כלומר, הרי 'אמר אויב' קדם מבחינת הזמן ל'סוס ורוכבו רמה בים' מרכבות פרעה וחילו ירה בים' וגו'. אלא שסגנון השיר מבקש זאת, כי בתחילתו ראוי שתתואר המכה שהנחת ה' על המצרים. ואי אפשר להתחיל שירה עם 'אמר אויב'.

להלן נסקור דוגמאות שונות של השימוש בכלל 'אין מוקדם ומאוחר', ונציג זו לעומת זו את שתי שיטות הראשונים שנקטו עמדות קוטביות בנושא זה: מחד גיסא שיטת רש"י שמרבה להשתמש בכלל זה, ולאידך גיסא שיטת הרמב"ן שהשתדל לצמצם ככל האפשר את מימוש הכלל הזה, כהצהרתו בתחילת פרשת 'אחרי מות': "ועל דעתו - כל התורה כסדר". הרמב"ן מגביל את השימוש בכלל של 'אין מוקדם ומאוחר' לשני מקרים: האחד - כשהתורה עצמה מציינת שפרשה מסוימת היא מוקדמת יותר, כגון פרשת פסח שנעשה במדבר (במדבר ט, א. עיין רש"י שם). או כשהכתוב 'משלים פרטים', דהיינו שהוא עוסק בפרשה מסוימת ורוצה לסדר את כל ענייניה ביחד, ואז הוא יכול להוסיף פרטים שלא אירעו באותו זמן, כמו בסיפור פרשת המן (שמות טז) שבסופו מספרת התורה שאהרן שם את צנצנת המן לפני העדות למשמרת, ושבני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה, בעוד ששני הדברים האלו עדיין לא אירעו, שהרי אפילו המשכן והארון עדיין לא נבנו עד השנה השנייה.

בתוון, בין שיטות רש"י והרמב"ן עומדת שיטת ראב"ע שמנצל כלל זה רק היכן שהמקראות מצד עצמם מוכיחים אותו. נסקור את המקומות שנודו בהם לפי ציר הזמן ההיסטורי, בתחילה ספר בראשית, לאחר מכן היחידה של 'שמות ויקרא

במדבר' שבה ניטשות המחלוקות הגדולות בנושא. ולבסוף - ספר דברים.

והאדם ידע

ספר בראשית מסודר על פי רוב בדיוק לפי סדר המאורעות, המפגש שלנו עם 'אין מוקדם ומאוחר' הוא בפרק ד' הפותח

...הכלל של 'אין מוקדם ומאוחר' הרבה יותר הגיוני ממה שנדמה לנו, ולא רק התורה משתמשת בו אלא להבדיל אף סופרים הכותבים סיפור בעלמא. פעמים רבות שהסופר נוטל פסק זמן מרצף העלילה, וחוזר לעניין שהיה קודם לכן, אפילו שנים קודם לכן. אלא שסופר בן ימינו מציין זאת באופן בולט, על ידי תאריך בראשו של הקטע, או שהוא כותב זאת במפורש...

במילים "והאדם ידע את חוה אשתו", על כך כותב רש"י "והאדם ידע - כבר קודם העניין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן סדר הלידה. שאם כתב 'וַיַּדַּע אָדָם' נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים".

למעשה מצד סדר המאורעות אין שום הכרח לפרש שלידת קין והבל הייתה קודם שנטרד מגן עדן, וכך אכן סובר ראב"ע בפירושו שם, הכותב שלאחר העונש שנגזר עליו שלא יחיה לעולם, ראה אדם לעשות תולדות לצורך קיום המין האנושי. כך גם כותב הרד"ק ואף מוסיף שקין והבל נולדו לאחר תשעה חודשים כדרך הטבע. אבל רש"י הולך כאן בשיטת רב יוחנן בר חנינא (סנהדרין לח:): האומר שקין והבל נולדו באותו יום, עוד לפני חטא עץ הדעת. רש"י מסתייע לסברתו זו משינוי סגנון לשון הכתוב: במקום לכתוב 'וַיַּדַּע אָדָם' [כמו 'וידע קין את אשתו' לקמן בפסוק יז] כותב המקרא 'והאדם ידע'. בלשון זה משתמש הכתוב כשהוא רוצה לומר 'נחזור לעניין של מעלה'. והרי זה כסגנון הכתוב 'וַיִּסְּף הוֹרֵד מִצְרָיִם' (בראשית לט, א) שביאורו כדברי רש"י שם "חוזר לעניין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף". עניין

מכירתו של יוסף הופסק באמצע כדי לספר את עניין ירידת יהודה, ולאחר מכן חוזר הכתוב ומקשר את הדברים על ידי שינוי הסגנון, כאומר: 'עד כעת דיברנו על יהודה, ואילו יוסף - הורד מצרימה'. וכמו כן "ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו" (שמות ג, א). לפי שבפרק הקודם עסק בסיפורו של משה וסיים בבריחתו מפני פרעה והגעתו למדין, שם נשא את צפורה בת יתרו. ובסוף הפרק נכתבה פרשה קטנה בת שלושה פסוקים "ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים" כדי לבאר מדוע כעת יתגלה ה' למשה בסנה. ומכיון שפרשה זו הפסיקה את סיפור קורות משה, חוזר הכתוב ומקשרה בראש פרק ג' במילים "ומשה היה רועה". הנה כי כן רואים אנו כי זהו סגנון המקרא כשהוא אומר 'נחזור על הראשונות', ודיוקו של רש"י חזק מאוד. יש לציין שלא בכל מקום מראה סגנון זה על הקדמת העניין. למשל "וַמֹּשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹקִים" (שמות יט, ג) הוא לפי הסדר, שכן לפניו 'ביום הזה באו מדבר סיני', ולמחרתו עלה משה אל ההר, כפי שכותב שם רש"י עצמו. אלא ששם הסיבה היא משום שהמקרא מנגיד את מעשי משה לעומת מעשי ישראל שבפסוק הקודם: ויחן שם ישראל נגד ההר, ומשה - עלה אל האלוקים. באופן שהכתוב סוקר מעשים של שתי דמויות ומעמיד אותן זו לעומת זו, שכיה הוא סגנון זה. ודוגמה מובהקת שלו אנו יכולים לראות בפרשת קין והבל (בראשית ד:).

וַיְהִי הֶבֶל רֹעֵה צֹאן - וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה. וַיֵּבֶא קַיִן מִפְרִי הָאֲדָמָה - וַיִּהְיֶה הִבִּיא גֹם הוּא. וַיֵּשֶׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ - וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיֵּרָא מַלְאָכִים בְּפִירוּשׁוֹ לְוִיקָרָא, סִי' שְׁפּוֹ שְׁמַבִּיא עוֹד דּוּגְמָאוֹת לְכָלל זֶה.

אבל 'והאדם ידע' אינו מובא בניגוד למעשה של דמות אחרת, לפיכך מדייק רש"י אל נכון כי הכתוב נוקט סגנון זה כדי לומר 'נחזור על הראשונות'.

בהזדמנות אחרת נראה כיצד רש"י משתמש שוב בעיקרון זה כדי לקבוע את הקדמתה של פרשה.

דור הפלגה

למרות שבפרשת דור הפלגה (בראשית יא) אין התורה מציינת תאריך, הרי שאנו יכולים לקבוע בעקיפין את גבולות הזמן של אירוע זה. שכן התורה מספרת קודם לכן על פלג, בנו של עבר "כי בימי נפלגה הארץ" (שם י, כה). את תקופת חייו של פלג אפשר לקבוע לפי סדר הדורות, ומשם עולה כי הוא נולד בשנת 1757 לבריאת העולם ומת בשנת 1996, שלוש מאות וארבעים שנה אחר המבול. בברייתא דסדר עולם נקבע כי מעשה דור הפלגה היה בשנתו האחרונה של פלג [ואבינו קרא שמו 'פלג' בנבואה על

השיטות - שיטת רש"י שמרבה להשתמש בכלל זה, הרמב"ן שחולק על שיטה זו, ושיטת ראב"ע שמנצל כלל זה לעיתים.

הארועים - השונים שארעו בפרשת בראשית, וביאורם לפי השיטות הנ"ל

שם העתיד], וכך נוקט גם רש"י (י, כה). לפי דעה זו היה אברהם כבר בן ארבעים ושמונה בשעת מעשה דור הפלגה. ואילו ראב"ע בפירושו ב'שיטה אחרת' שם אומר שעל דרך הפשט נראה כי פלג נולד בשנת מעשה דור הפלגה ואביו קרא שמו על שם המאורע, ואם כן היה זה מאה ואחת שנים אחר המבול.

בכל מקרה, המעשה היה שנים רבות לאחר המבול. אבל התורה מספרת את מעשה דור הפלגה, ולאחר מכן כותבת "אלה תולדות שם, שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד **שנתיים אחר המבול**" (יא, יא) וממשיכה לפרט את סדר תולדותיו של שם שכולם, עד פלג - או כולל פלג, קדמו לדור הפלגה. ראב"ע בפירושו ל'שיטה אחרת' שם מציין זאת: "הכלל כי אין ראיה מהסמוכים, וייתכן שפרשת 'ויהי כל הארץ שפה אחת' - מאוחרת" [רק שיש להתפלא מדוע הוא כותב 'וייתכן' בעוד שהדבר מוכרח].

הסיבה לכך פשוטה. למעשה אפשר לראות שהתורה כתבה את תולדות שם כבר לפני מעשה דור הפלגה (י, כא ואילך) מדוע היא חוזרת שוב וכופלת את תולדותיו בפרק י"א? הסיבה היא כי היא באה לספר כעת את תולדות אברהם, ומפרטת את יחוסו עד נח. הסדר אם כן ברור מאוד: פרק י' פותח בתיאור תולדות בני נח אחר המבול, חלקם קדמו לדור הפלגה. התורה לא רוצה לקטוע רצף זה ולפיכך היא מסיימת קודם את כל פירוט תולדות בני נח, וכשהיא מסיימת היא מספרת (בפרק יא) את מעשה דור הפלגה שהתרחש בימיו של פלג. בזה נסתיים עניין תולדות נח ומכאן ואילך היא פונה לעסוק אך ורק באברהם. בתחילת עניין אברהם היא פורטת את יחוסו משם בן נח ולכן היא חוזרת אחורה.

והיו ימיו מאה ועשרים שנה

בפרשת בראשית (פרק ה) מופיעה שלשלת יוחסין מאדם עד נח, והיא חותמת בנח כשהוא בן חמש מאות שנה, ונולדו לו שם חם ויפת. לאחר מכן, בפרק ו' מספרת התורה על חטאי דור המבול שהובילו לגזירת המבול, ושם (פסוק ג) כתוב "לא ידון רוחי בָּאָדָם לְעֹלָם בְּשָׁגֹם הוּא בָּשָׂר, וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה". התרגום, רש"י וראב"ע ועוד מפרשים ש'והיו ימיו מאה ועשרים שנה' פירושו שניתנה ארכה של מאה ועשרים שנה לדור המבול שיחזרו בהם. לפי זה מתעוררת שאלה: הרי נח היה כבר בן חמש מאות שנה, ככתוב בסוף הפרק הקודם, והמבול היה בשנת שש מאות לחיי נוח, הא כיצד? הלא הארכה הייתה של מאה ועשרים שנה?

על זה אומרים רש"י וראב"ע 'אין מוקדם ומאוחר בתורה' ותיאור חטאי דור המבול קודם מבחינת הזמן לפסוק 'ויהי נח בן חמש מאות שנה' שנכתב לפניו.

שתיקת הרמב"ן כאן מוכיחה שלא נחלק על כך, וההסבר פשוט: הרמב"ן, כפי שכתבנו, מסכים שהכתוב יכול להשלים פרטים השייכים לפרשה מסוימת אף אם הם מאוחרים בזמנם. ואף כאן, הפרק הקודם תיאר את שלשלת היוחסין מאדם עד נח, ואם היה קוטע את השלשלת בסיפור המבול, היה הדבר פוגם בהרצאת העניין. לפיכך השלים הכתוב את שלשלת היוחסין למרות שחלקה האחרון מאוחר לזמן המבול, ואז חזר לספר את עניין דור המבול שאמנם התחיל עשרים שנה לפני שהוליד נח את בניו.

ואכן, בסיפור המבול השזור ללא הפרד עם קורות נח, חוזר הכתוב (ו י) ומספר 'ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת', למרות שבסוף פרק ה' נכתב כמעט באותו לשון 'ויולד נח את שם את חם ואת יפת'. ולמה זה? לפי ששם נכתבו הדברים כחלק מ'עשרה דורות קודם' עד נח, וכאן מספר הכתוב את

תולדות נח בהרחבה בתוך פרשת המבול.

וימת תרח בחרן

פרשת נח מסתיימת במילים 'וימת תרח בחרן' (יא לב) אך רש"י על אתר מוכיח מחשבון שנותני של תרח ושל אברהם, כי שישים שנה עברו מאז שהגיע אברהם לארץ כנען והוא בן 75, עד שמת תרח. אם כן רוב המאורעות שבפרשת לך מוקדמים ל'וימת תרח בחרן'. ואף כאן הסיבה שהזכרנו לעיל מבארת מאוד את הטעם להקדמת סיפור מיתתו של תרח. שכן בסוף פרשת נח כתבה התורה את כל קורותיו של תרח וסיימה אותן, מעתה ואילך לא יוזכר תרח כלל. לפיכך נכתב כאן גם מותו של תרח. הרמב"ן שם מדגיש זאת מאוד, בהתאם לשיטתו שאין 'מוקדם

מדוע שהתורה תכתוב בצורה הנוגדת לכאורה את ההיגיון? ספר תורה

ומאוחר' בלי סיבה מיוחדת או ציון מיוחד: "שזה מנהג כל הכתוב לספר חיי האב והולידו הבן ומיתתו, ואחר כך מתחיל בעניין הבן, בכל הדורות כך נהגו הכתובים. ונח עצמו הנה בימיו של אברם עודנו חי, וְשָׁם בְנוּ - כל ימי אברהם היה חי", ולמרות זאת נכתב על נח 'וימת' הרבה לפני שמת באמת (בראשית ט, כט).

אותו סוג של הקדמת המאוחר יש במיתת אברהם הכתובה בסוף פרשת תולדות (כה, ח) למרות שאברהם מת אחר 'ויגדלו הנערים' ביום שעשו מכר ליעקב את הבכורה, כפי שמוכיח רש"י (כה, ל). וכן העניין במיתת יצחק הכתובה לקראת סוף פרשת וישלח (לה, כט). רש"י שם כותב 'ויגוע יצחק - אין מוקדם ומאוחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק שתיים עשרה שנה' ומוכיח זאת מחשבון שנות יצחק ויעקב. אלא שהעניין אותו עניין, כפי שכותב הרמב"ן שם: "וכבר כתבתי (לעיל יא לב) שזה מנהג הכתוב בכל הדורות, יספר עניין האדם ותולדותיו ומיתתו, ויתחיל בתולדות הדור האחר".

[רק שיש כאן קושי אחד, מדוע סיפר כאן הכתוב בכלל את מיתת יצחק, באמצע קורותיו של יעקב. היה ראוי שבסוף פרשת תולדות, היכן שגומר הכתוב לעסוק בחיי יצחק, יכתוב את שנות חייו ושנת מותו. התשובה לזה היא שהתורה חיתכה עם סיפור פטירת יצחק כדי לציין שיעקב הספיק להיפגש עם אביו בשובו לארץ כנען. וכפי שכותב הרמב"ן (לה, כח): "וראוי היה להקדים מיתת יצחק לתולדות יעקב, כאשר עשה באברהם ובכל דורות הראשונים. אבל יתכוון הכתוב להגיד כי יצחק מת בשיבה טובה זקן ושבוע ימים אחרי ששב אליו בנו המבורך, הנוחל מעלתו"].

היכן נאמר 'לך לך מארצך'

ראב"ע (סוף פרשת נח ותחילת פרשת לך לך) סבור שהפסוק 'ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך' נאמר לפני הכתוב בסוף פרשת נח 'ויקח תרח את אברם בנו... ללכת ארצה כנען' (בראשית יא, לא). בכך מתנף ראב"ע שני קשיים; הקושי הראשון הוא הלשון

'לך לך מארצך וממולדתך', ממנו משמע שאברהם קיבל נבואה זו באור כשדים, שהרי שם הייתה ארצו ומולדתו. אך לפי סדר המקראות ישב כבר אברהם בחרן אליה הגיע עם תרח אביו ושם נאמרה לו נבואה זו, מהו אם כן הלשון 'מארצך וממולדתך'? אף רש"י (יב, ב) עומד על כך, וכותב "מארצך - והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן, אלא כך אמר לו: התרחק עוד משם וצא מבית אבין". אבל לפירוש ראב"ע מיושב הלשון כפשוטו.

הקושי השני הוא שנראה כי אברהם נצטווה מפי ה' ללכת 'אל הארץ אשר אראך' ועדיין לא גילה לו לאן ילך, והרי קודם לכן כותבת התורה שמטרת תרח ומשפחתו הייתה ללכת לארץ כנען, הכי במקרה היה זה שתרח ואברהם החליטו ללכת לכנען ואחר כך ציווה אותו ה' ללכת לשם? לפיכך מעדיף ראב"ע לפרש שציווי זה של 'לך לך' היה קודם 'ויקח תרח' ובהשראתו הלך תרח עם משפחתו לכיוון ארץ כנען, אלא שבאמצע הדרך עצר והתיישב בחרן ושוב לא יצא ממנה, ואברהם המשיך במסעו.

וכן כותב רד"ק (שם) "אחר שאמר הא-ל לאברם לך לך, ואמר אברם לתרח אביו בשם הא-ל, כי הא-ל ציווהו לצאת מן הארץ, נתרצה לך לך בנו ויצא עמו. ואחר שנתרצה לצאת תלה עיקר המעשה בו, כי הוא האב, והיוצאים בנים לו".

שיטתם של ראב"ע ורד"ק מיישבת מאוד את העניין, ויש לנו גם הסבר הגיוני מדוע בחרה התורה לֵאחֹר את ציווי 'לך לך', שכן הוא נקודת ההתחלה של בחירת ה' באברהם אבינו, לו מוקדשת פרשת לך לך. הצבת הציווי הזה בהתאם לזמנו בפרשת נח, כשהוא נבלע בין שאר הפרטים הכתובים שם, הייתה מעמעמת ומגמדת את המשמעות שלו.

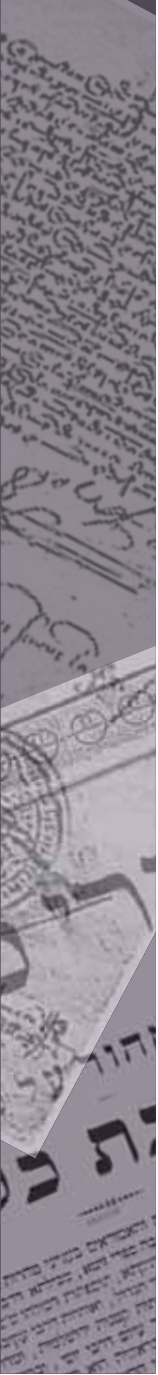
הרמב"ן (יב, א) נחלק על ראב"ע, וכאן אנו רואים לראשונה דוגמה לתפיסת הרמב"ן הממאן בכל תוקף להקדים את המאוחר, למרות התועלת הניבטת כאן מפירוש זה; הרמב"ן נוקט שאברם ותרח יצאו בתחילה לארץ כנען מבלי ציווי ה', אולי כי אברהם ידע שארץ כנען היא נבחרת לאלוקים. הם עצרו בחרן ושם השתקע תרח, ורק אז נצטווה אברם 'לך לך'. כסדר הכתובים. ובאשר ללשון 'לך לך מארצך', הרמב"ן הולך בזה לשיטתו (יא, כח) שמולדתו של אברהם הייתה באמת בחרן, שם היה יושב תרח, ולזמן מה עזבו תרח ומשפחתו את חרן ועברו לאור כשדים [ושם נולד הרן, ככתוב (שם) 'וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תַרְחַ אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלְדָתוֹ בְּאֹר כְּשָׁדִים', וארץ מולדת הרן היא, אבל לא מולדת אברהם], ולאחר מכן עזבו את אור כשדים ובאו בחזרה לחרן בדרכם לארץ כנען.

ראב"ע (שם טו, ז) מביא ראיה לשיטתו מלשון הכתוב 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אַבְרָם ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֹר כְּשָׁדִים לֵאמֹר לְךָ אֵת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ', בפשטות הכוונה להליכתו של אברהם ארצה במצוות ה', ומשמע שנבואת 'לך לך' הוציאה אותו מאור כשדים ולא מחרן, ואילו לדעת הרמב"ן את אור כשדים עזבו תרח ואברהם מרצונם ולפני נבואת ה'. הרמב"ן נאלץ לדחוק שהכוונה שכשה' הציל אותו מהכבשן באור כשדים, כבר אז היה הרצון לפניו לתת לו את ארץ כנען, נמצא שהתורה מתייחסת לנס כבשן האש למרות שלא סיפרה אותו כשלעצמו, וגם זה דוחק. את כל הדחוקים האלו מוכן הרמב"ן לסבול ובלבד שלא להקדים את המאוחר.

ומכאן נעבור למקרה הדרסטי ביותר של הקדמת המאוחר בכל ספר בראשית.

ברית בין הבתרים

כידוע יש סתירה מפורסמת בין שני תאריכים שהתורה נוקבת בהם. בברית בין הבתרים נאמר 'וַעֲבָדוּם וָעָנוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה" (בראשית טו, יג), ובספר שמות (יב, מ) כותבת התורה:

”וּמוֹשֶׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַךְ בַּעַמּוֹת שָׁנָה”.

רש"י (שמות שם) מיישב את הסתירה כך: ארבע מאות שנה

היו משנולד יצחק ואז התחילה גזירת 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם'. גזירה זו נאמרה על זרעו של אברהם דייקא - ולא עליו, על כן עלינו למנות את השנים משנולד יצחק. ואילו 'ארבע מאות ושלשים שנה' מתחשבות מברית בין הבתרים, שקדמה ללידת יצחק בשלושים שנה. שיטה זו מקורה בבריייתא דסדר עולם (פ"א), והובאה גם בבריייתא של שלשים ושתיים מדות לרבי אלעזר בנו של ריה"ג (מדה לב), וכן בתרגום יונתן (שמות שם) ובתרגום רב יוסף לדברי הימים (ז, כא). כשיטת רש"י פירשו גם רשב"ם בשמות שם ועוד הרבה מפרשים.

שיטה זו מעוררת קשיים שונים שלא נדון עליהם כאן, אלא נתרכו בפן הכרונולוגי: אם ברית בין הבתרים קדמה ללידת יצחק שלושים שנה, הרי שאברהם היה אז בן שבעים, והרי המקרא מכתib עליו "ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן"! הא כיצד?

מחמת קושי זה קובע בעל סדר עולם, וכן כתוב

בכמה מקומות במדרש (ב"ר לט ח, מכילתא דר"י מסכתא דפסחא פרשה י"ד), כי אברהם אבינו ביקר בארץ כנען כבר לפני גיל 75, ומה שכתוב 'ואברהם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן', היינו שבאותה פעם יצא ולא חזר יותר (עיי' ברמב"ן שמות יב מ, וברא"ש יבמות ו, יב).

לפי זה נצטרך לומר שפרשת ברית בין הבתרים הכתובה באמצע 'לך לך' מוקדמת בחמש שנים למאורעות המתוארים בתחילת פרשת לך לך!

יתירה מזו: פרשת ברית בין הבתרים פותחת במילים "אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר ה' אֶל אַבְרָם בְּמִחְזָה לָאֹמֶר אֶל תִּירָא אַבְרָם אֲנִי מִגֵּן לָךְ שְׂכָךְ הִנֵּנִי מְאוּד" (בראשית טו, א). וכתב רש"י: "אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום

אל תירא אברם", ופירוש זה הוא ממש פשוטו של מקרא. האם נקדים גם את מלחמת המלכים ונאמר שהייתה לפני היות אברהם בן שבעים? זה אי אפשר לומר, שכן לוט שירד עם

האם יש הגבלות להחלת הכלל של 'אין מוקדם ומאוחר בתורה'? ספר תורה

אברם בפעם השנייה, נשבה באותה מלחמה. ואכן היעב"ץ בהגהותיו לבריייתא דסדר עולם (פרק א אות ג) עומד על כך, ומסיק שלפי דברי בעל 'סדר עולם' לא שייך לומר ש'אחר הדברים האלה' האמור בברית בין הבתרים - הוא לאחר מלחמת ארבעת המלכים, אף שזה נראה פשוטו של מקרא. ולפיכך הוא מקשה: "ודברי רש"י בפירוש התורה בעניין זה לא יכולתי להולמם - דמוכי שטרא לבי תרי. כי בפרשת לך לך תופס שיטת האומר 'אחר הדברים האלה - סמוך' שנתייךא אחר שהרג אותן האוכלוסין, ובסוף פרשת בא מונה השלשים וארבע מאות שנה ממעמד ברית בין הבתרים שהיה אברהם אבינו בן שבעים כדברי סדר עולם בכאן, והיא סתירה מבוארת!"

למעשה קצת תמוה מדוע מתעלם היעב"ץ מן התוספות

לשטוף את הקבלה הטובה, הוא לא יזוז ממנה יהיה מה שיהיה. נוסיף ונקרא יחדיו את השורות הבאות מתוך ה'שיח':

'והאם יכולים לשער מראש את גודל התועלת אשר יכול המנהל והמחנך להוציא מן רעת כעס הכעסן כאשר יחדור אל קרבו ויקרבהו וילהיב את לבו ונפשו שיהיו מסורים לד', לאש של מעלה יתהפך כעסו, כל מעשה עבודה אשר יעשה כגחלי אש יתלהבן, וכל דיבוריו אשר ידבר לד' בתורה ותפילה בקול חוצב להבות אש ירעם'.

את הכלל הזה שיננתי לעצמי - מגלה המג"ש של מוטי למלמד של מוישי - עשרות פעמים. כשאני מפרש את הדברים באופן מעשי. אמרתי לעצמי אני רואה את מוטי לפניי כבעל 'תכונות'. ונוהרתי מאוד שלא לתת להן את הציון 'תכונות רעות', כי התכונות הן חומר גלם, לא טוב ולא רע. זהו כוח נפשי, כוח שמניע את מוטי לפעולות. אני התבוננתי וראיתי בו תכונות, תכונות של עקשנות ללא פשרות וגם התפרצות של התלהבות כשזה מגיע למה שחשוב לו.

החלטתי לפעול לפי דברי רבנו וליצוק את היציקה האישית לתוך לבו של מוטי. חשוב לציין, ואולי אף חובה להרחיב על כך בהמשך, כי היציקה חייבת ליצוק לתוך מסגרת ברורה ומוצקה, ולכן לא אפשרתי לו למוטי להתפרץ בכעס ולהתעקש בזמנים שהמשמעת חייבת להישמר, כי לולא השמירה הקפדנית על המסגרת, היציקה לא תוכל להחזיק כמובן, אבל העבודה שלי אתו הייתה להעניק לו את ההתייחסות הנכונה למה שחשוב באמת, ולכן במקום לריב ולכעוס על התכונות הרעות שבו, הפניתי את האנרגיות והאמץ לכיוון אחר לגמרי.

הכנסתי בו את הערכים הקדושים של אהבת תורה והקפדה על מצוות כהלכתן ודקדוקיהן, ברגע שהוא התחיל לקלוט את הערכים הנכונים הוא המשיך באותו כעס ובאותה עקשנות כמקודם, אולם הפעם למקומות הנכונים. להתעקש על הנהגות ודקדוקי הלכה, להתעקש להבין את דברי המג"ש יותר בדייקנות בלי לעגל פינות, ואת הכעס הוא התחיל להפנות לעבר הכיוון של 'קנאות' עדינה לשמור על צביון הישיבה מרוחות זרות שמאיימות לפרוץ על ידי כל מיני קלי דעת שמצויים לצערנו בכל מקום.

אני נותן לך את עיקרי הדברים, אולם בעמל ובשיחות אישיות רבות נכנסנו לפרטים רבים וברוך ה' האש הגדולה הזאת היא בוערת

במסכת ברכות (ז: ד"ה לא היה) שכבר קדמוהו בקושיא זו, ותירצו שפרשת ברית בין הבתרים אינה מתחילה במילים 'אחר הדברים האלה', אלא עניין אחר הוא שבו הבטיח לו ה' את ברכת הזרע. עניין זה היה באמת אחר מלחמת ארבעת המלכים, והוא מסתיים בפסוק ז' "וְהָאֱמֹן בַּה' וַיַּחֲשֹׁבָהּ לוֹ צֶדֶקָה". לאחר מכן מתחילה פרשת ברית בין הבתרים בפסוק 'ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים', ושם הובטח על הארץ. פרשה זו אכן מוקדמת ואירעה לפני תחילת פרשת לך לך, בפעם הראשונה שהיה אברהם בארץ ישראל (ועיין גם ב'חזקוני' בראשית טו ז, המפרש את העניין בארוכה, ובפירוש הריב"א שם).

אמנם ודאי יש כאן דוחק גדול, כי אם לאחר 'ויחשבה לו צדקה' קופצת התורה פתאום למאורע קדום יותר, היה ראוי שייכתב "וה' אמר אל אברם אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים", על דרך 'והאדם ידע'. ויתירה מזו: בפרשת ברית בין הבתרים מבשר ה' לאברהם "כי גר יהיה זרעך", הווי אומר: יש כאן נבואה על כך שיהיה לו זרע. ואילו בפרשת "אנוכי מגן לך", המאוחרת לברית בין הבתרים, אומר אברהם "הן לי לא נתת זרע" ומתבשר שם שיהיה לו זרע. משמע שעד עתה לא נאמר לו עניין זה, ונצטרך לומר בדוחק שהבטחה אלוקית לא הייתה אלא רק סופר לו דרך

אגב.

כל שיטה זו נובעת מחמת ההנחה שברית בין הבתרים הייתה בהיות אברם בן שבעים שנה. אם נוותר על הנחה זו, יפלו מאליהם כל הקשיים והדחוקים. ואכן רבי יוסף בכור שור (שמות יב, מ) מכריע מחמת קושי זה כנגד שיטת ה'סדר עולם', וסובר שברית בין הבתרים אירעה לאחר שאברהם היה בן שבעים וחמש שנה, לפי סדר המקראות. וכך סובר גם הגר"א בפירושו ל'סדר עולם', ומסתמך על מדרש אחר הפותר את בעיית שלושים השנה באופן אחר. גם הרמב"ן (שמות יב, מ) לאחר שהוא מביא את שיטת ה'סדר עולם', כותב פירוש אחר על דרך הפשט, ולפיז לא הייתה ברית בין הבתרים מוקדמת בזמנה לפרשת לך לך.

המשך בפרק הבא בעז"ה

באש להבה של קדושה וכך הוא קיבל את השם הטוב שהולך למרחקים וזה מגיע לו בדיו ובצדק ודווקא בזכות התכונות של הכעס והעקשנות שבו.

לסיום הדברים נעתיק את דברי רבנו והפעם דווקא מספרו הקדוש 'דרך המלך' בפרשת בהעלותך:

'בפירות יש בוסר וטעמו מר וחמוץ. משא"כ בעץ אין בוסר, והעץ הרך אינו חלוק בטעמו ולא מקהה את השיניים יותר מהעץ הזקן. נמצא, שטעם הבוסר - מתקון הפרי שלא טובה היא עדיין, ואחר כך כשתיגמר תהיה מתוקה, ולעת עתה מר הוא, ואם לא היה עומד להיות בה שום מתיקה, כי אז לא הייתה עתה מרה וחמוצה'.

המלמד של מוישי הקשיב מופעם מן הדברים, הוא החליט לאמץ אותם גם ביחס למוישי, שמתברר כבר עתה שהוא אינו כזה תלמיד נוראי, אלא שהוא צריך הפנייה נכונה להשתמש בכוחות שבו לדברים נכונים וראויים והחמיצות שבו תתברר כתהליך מיתוק שאין כמוהו.

וכפי שפתחנו: ראייה מעמיקה על התוצאה הסופית שיכולה לצאת ממנו נותנת כבר עתה הסתכלות חיובית ומגבירה גם לתלמידים שעתה הם מתנהגים בחמיצות יתירה.

בין והתבונן - 'חמיצות מתוקה' הוא הקוד שיתן לנו את החיזוק לעמוד באתגרי ההתנהגות שאינה הולמת של צעירי הצאן, ואת ההדרכה הנכונה במלאכת הקודש של גיוט הכוחות לכיוון הקדושה והעלייה האמתית בעבודתו ית"ש.

חמירה נעימה

המעיד על קרובו לרעה אינו בגדר 'אדם'

ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' (יט, יז).

האדמו"ר רבי יצחק מווארקא זצ"ל, בצעירותו היה שוהה בביתו של הרה"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל שנים אחדות, והיה לומד ממנו ומאת אביו את המידה של אהבת ישראל.

חסידים מספרים, כי בעת שהרה"ק רבי דוד מלעלוב הביא בפעם הראשונה את רבי איציק'ל בראש השנה ל"החוזה" מלובלין, שאל אותו הרבי באיזו סוגיה הוא לומד והוא ענה: "הלכות עדות". ו"החוזה" שאל אותו מה שחידש שם, על זה ענה: "שאינו יודע מה לחדש", אבל קשה לי הדין, מדוע הקרוב פסול לעדות בין לזכות בין לחוב? מילא, לזכות אנו מבינים הטעם, אולי

יאמר עדותו לטובת קרובו, אבל לחוב — מדוע יהיה פסול לעדות — ומה ענית — שאל אותו "החוזה". — אני עניתי על הקושיה הזאת ככה: "כתוב בתורה 'ועמדו שני האנשים', אנו למדים מזה כי להעיד עדות נאמנה צריך להיות "איש" ואיזה בן אדם יעיד לרוע ולחוב קרובו שאר בשרו ולכן הוא פסול לעדות".

כשמוע "החוזה" מלובלין התירוץ הזה היה מלא שמחה ואמר: כי מן התירוץ הזה השתתקו הקטרוגים בשמים, כי אנחנו הלא הננו בניו של הקב"ה, והוא אבינו, ואיך הוא יכול לראות חובה על בניו? ותיכף עשה "החוזה" הכנות לתקיעת שופר.

"ויקהל משה" (ח"ב עמ' רכט)

חמרי פלח

החמין (טשאָלנט) בשב"ק - מנהג מקדמת דנא

חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות (יח, ח).

הגאון הצדיק רבי משה יאיר ווינשטאק זצ"ל כתב לי פעם בשם זקנו הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זיע"א [יומא דהילולא ה' באלול תרע"ח] כי החמין (טשאָלנט) בשבת קודש, הוא עוד מנהג קדום מימי אבותינו הקדושים, ומרומז בתרגום (פרשת שופטים דברים יח) על הפסוק חלק כחלק יאכלו לבד ממכריו על האבות, ומתרגם "חֶלֶק כְּחֶלֶק יִכְלוּ בְּרַמְסִתָּא דִּיִּתִי בְּשַׁבְּתָא דְכֶן אֶתְקִינוּ אֲבֵהֶתָא". — ומטרתא דייתי בשבת' היינו שטומנים על שבת קודש, שיהיה האוכל חם 'בכן אתקינו אבהתא' - כנ"ל שמנהג זה עוד תיקנו אבותינו הקדושים, ודברי פי חכם חן.

"זמירות לשבת קודש - מנחת יהודה" (עמ' רכח)

חמרי דרוש

הטעם שעד אחד פסול לעדות

לא תסיג גבול רעד וגו' בארץ אשר ה' אלקיך נתן לך לרשתה. לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת וגו' (יט, יד-טו).

י"ל בביאור סמיכות והמשך הכתובים. דהנה בקצוה"ח (סי' ל' סק"ט) העלה, דמה שעד אחד פסול לעדות הוי גזירת הכתוב כמו עדות קרובים שפסלה התורה עי"ש. אמנם ב'מנחת חינוך' (מצוה תקכ"ג) כתב בדעת ה"חינוך" דעד אחד פסול משום דחיישין דילמא משקר עי"ש. ודעת החינוך צ"ב, דהא כל ישראל בחזקת כשרות הם ולמה ניחוש לשיקרא. אמנם ידוע מה שהאריכו בהך דכל ישראל בחזקת

ג. מרום

פרפראות לחכמה

כתרי אותיות שבתורה

ברמזי הגימטריאות והדילוגים

'שוחד' מהו?

כה כותב רבה הנערץ של בגדאד, הגאון בעל 'בן איש חי' שהיה מכונה בדורו 'הרי"ח הטוב', בספרו "אדרת אליהו" על התורה: "שחד הוא אותיות חדש. רוצה לומר, שזה הדיין המקבל שוחד הוא מחדש דין והוראה מסברת הראש שלו ומזכהו לזה. וזהו

כשרות, ויש שכתבו דרך כשהיו ישראל בארץ ישראל אמרינן להך כללא דכל ישראל בחזקת כשרות, משא"כ כשהם בחוץ לארץ, וכן מבואר מדברי הרמב"ם (פי"א ממאכלות אסורות הכ"ה).

ויבאר בזה המשך הכתובים: "בארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה, לא יקום עד אחד באיש" וגו', שבא הכתוב להזהיר בזה דאפילו בארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה דאיכא בה חזקת כשרות לכל ישראל לא נימא דמקבלין עדות אף מעד אחד, אלא לא יקום עד אחד באיש ודו"ק.

"יציב פתגם" - בפרשתנו

סופרא דסופרא

לדעת גם את החלק החמישי בשו"ע

והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (יז, יט).

אמר רבינו מרז"ין, בדרך צחות יש לתמוה למה נחלקה התורה הק' לחמישה חלקים, ואילו השולחן ערוך המורה לאדם איך לקיים מה שכתוב בתורה, נחלק רק לארבעה חלקים.

ברם יש לומר שבכוונה עשו כן, ובאו לומר לאדם, שיתבונן בעצמו ויהיו עיניו פקוחות על כל דרכיו ומעשיו שיהיו לשם שמים, והאדם צריך להיות בעצמו החלק החמישי של השולחן ערוך, יען כי לא כל הזמנים שווים ולא כל הטבעים שווים ואין המקומות שווים, וכמרגלא בפומייהו דאינשי לומר על איש חכם ונבון, ער פארמאגט אויך דער פיפטער חלק פון שולחן ערוך - הוא יודע גם את החלק החמישי בשו"ע, ולעומת זה על היפוכו אומרים: עס פעלט איהם דער פיפטער חלק - אינו בקי בחלק החמישי בשולחן ערוך.

וזהו הנרמז בפסוק "והיתה עמו" מוסב על התורה שהזאת תהיה עמו תמיד, אבל שיהיה באופן ש'וקרא בו כל ימי חייו' קאי על האדם, שיקרא בו בעצמו, וידע איך להתנהג.

"נר ישראל" (ח"א) בפרשתנו

נקראת עם השי"ן ועם הדל"ת. ואם כן, השתא דרשינן לתרווייהו, ונאמר כאילו כתיב 'שח חד', והכוונה, שאם זה הדיין לקח שחד, לא תמצא שהשני בעלי דינין מדברים לפני הדיין, אלא אינו שח לפני הדיין כי אם חד, רוצה לומר אחד מהם דווקא, והוא זה שנתן השוחד, יען כי הדיין אינו מטה אוזן כי אם אליו דווקא, ואם כן זה שכנגדו מסתתמים טענותיו ואינו יכול לדבר כלום. וכשמדבר זה הבעל-דין השני, אזי הדיין עושה עצמו כחרש אשר לא ישמע, וכשמדבר זה שנתן השוחד, אזי הדיין מטה אוזנו אליו ופותח פיו לאלם. וזהו שחד=שח חד, כי זה השני - גם בעת שמספר כאילו אינו מספר כלל, יען כי שומע אין לו".

ודברי פי חכם חן.

שחד=חדש, ר"ל אחר שלקח שחד אזי קיים חדש סברות מדעתך לזכות לזה הנותן".

"או יובן בסייעתא דשמיא, שחד אותיות חשד, רוצה לומר שאם הדיין לוקח שחד, הגם שלוקח אותו בסתר ואינו יודע זה הבעל-דין השני, מכל מקום זה הבעל-דין השני מזליה חזי ומאליו ומעצמו בא לחשוד את הדיין ולהרהר עליו. וזהו שחד=חשד, רוצה לומר הגם שלקחת בסתר מכל מקום דע לך שבהכרח תבוא לידי חשד.

"או יובן בסייעתא דשמיא לרמוז כי תיבת שחד יש לקרות אותה כשתי תיבות, דהיינו אפשר לקרות בה תיבת 'שח' ואפשר לקרות בה תיבת 'חד', יען כי החי"ת היא מונחת באמצע התיבה והיא

כפרה ומנוחה

על הכוח העוצמתי שנתון בידינו להועיל למנוחת הנפטרים

כָּפַר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָּהּ וְאֵל תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל (דברים כא, ח).

בספרי דרשו על הפסוק בפרשתנו: "אשר פדית ה' - מלמד שכפרה זו מכפרת על יוצאי מצרים. 'כפר לעמך' - אלו החיים, 'אשר פדית' - אלו המתים. מלמד שהמתים צריכים כפרה".

ובמדרש (תנחומא. האזינו) אמרו על כך: "מכאן שהחיים פודים את המתים, לכן אנו נוהגין להזכיר את המתים ביום הכיפורים ולפסוק עליהם צדקה. שכן שנינו בתורת כהנים: יכול משמתו לא יועיל להם הצדקה? תלמוד לומר 'אשר פדית'. מכאן כשפוסקין צדקה בשבילם מוציאים ומעלין אותם כחץ מן הקשת, מיד נעשה רך ונקי כגדי ומטהרין אותו כשעה שנולד וזמין עליו מים טהורים מדלי וגדל ברוב הנאה כדג הנהנה במים, כך הוא טובל בכל שעה בנהרי אפרסמון ובחלב ובשמן ובדבש, ואוכל מעץ החיים תמיד הנטוע במחיצת הצדיקים ונופו נוטה על כל שולחן של צדיק וצדיק, וחי לעולם".

ציטוט אחר מן הפסיקתא, כותב הרב 'כפתור ופרח' (פרק מד): "גדולה צדקה שמוציאה מדינה של גיהנום, שנאמר 'כפר לעמך ישראל'. יכול כיון שמת אדם אין לו תקנה בצדקה, תלמוד לומר 'כפר' - מלמד שזורקין אותה מדינה של גיהנום..."

דברים מפורשים יותר כותב בעל 'הרוקח' (סימן ריז) שמקדים ושואל "ומה מועיל למת שהחי נותן צדקה בעבורו? אלא ה' בוחן לבבות החיים והמתים, ואם אותו המת בחיים היה נותן צדקה. ואם היה עני אותו המת אך בלבד הטוב היה נותן אם היה לו - אז תועיל לו קצת, כי החי יכול לבקש להקל דין המת כדוד על אבשלום, אבל אם נותן בעבור רשע אין מועיל, ונותנים לכבוד המתים הצדיקים מליצים על צאצאיהם".

לעומת מצות הצדקה אשר בכוחה לכפר על המתים, הרי שלעניין קרבן קיימא לן שאין הקרבן מכפר על המתים. לפיכך חטאת שמתו בעליה - הריהי בין החטאות המתות (תמורה כא:); ומפרש רש"י: לפי שאין כפרה למתים, ולכן פטורים בניהם להביא קרבן לכפר עליהם אפילו הפריש חטאתו ומת. וכמו כן נאמר בתוספתא שהגזול את הגר ונשבע לו והלך להביא את הכסף ואת האשם, ולא הספיק להביא עד שמת - הירששים פטורים. משום שנאמר "איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו" - והמת אין צריך כפרה.

אין לו מנוחה

רבי יהודה החסיד ב'ספר חסידים', מאריך בשבח נתינת הצדקה ומעשים טובים לטובת המתים, ואחר הוא קובע באילו אופנים יועילו מעשי בנים לאבות. "כך אמר הקב"ה; ברא מזכי אבא, כגון שהאב חוטא ונותן את בנו ללמוד תורה ומעשים טובים, הואיל וע"י האב זכה הבן, ברא מזכה אבא. ואם האבות ציוו לבנים לעשות דברים לאחר מותן, הרי כשעשו הבנים כאילו יעשו האבות. ומכאן

תקנו שנודרין צדקה שייטב לאותן שכבר מתו, ומצינו שהמתים מתפללים על הבנים, שנאמר (שמות טז, יד) ותעל שכבת הטל, פילול שכיבת שוכבי קבר. וכן מועיל למתים שהחיים מתפללים עליהם, או צדקה שנותנים עליהם. וצדקה תציל ממות (משלי יא, ד), ממוות שבוז העולם וממוות שלעתידי, שהרי שמואל ביקש על לוי בברכות. וכ"ש אם נותנים צדקה בשבילו, כי מה לי תפילה מה לי צדקה. ודוקא בעוה"ז יכול להיטיב לנפש המת, ואם שתק בעוה"ז ולא ביקש, גם לא יבקש לעתיד, ואם ביקש בעוה"ז מטיבין למת".

רבי יהודה החסיד מציין למעשה ב'חסיד אחד שהיה נודר בשביל הנשמות בשביל קרוביו, ואחר כך נודר הכל בסתם בשביל כל הנשמות. אמרו לו, למה אתה עושה כן? אמר להם מפני שיש מהן שאני נהנה בזכותו ולא אהיה כפוי טובה. ועוד, הן כמו כן בשבילים ייטיב לי. ואם תאמר, הרי חטאת שמתו בעליה - מתה? יש לומר מפני כי קרבן חטאת להגן מן הייסורים וכבר מת, ועוד, מיתה מכפרת. אבל צדקה שנותנין דומה לעגלה ערופה, שאמרו ראיה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים למפרע".

ועוד, כותב ב'ספר חסידים' שתי מעשיות. מעשה היה באחד שהלך ותעה ביער ובליילה לאור הלבנה, בא אדם אחד אצלו והכיר

הנר והנשמה

עסק בעניינים נשגבים אלו, ובכל זאת הוא מציין (שו"ת 'בצל החכמה' ד, כט) דוודאי מנהגם של ישראל תורה שלמה היא ובעלי תורת הח"ן קושרים כתרים ומפליגים בגודל קדושת נרות של מצוה ונר נשמה שמדליקין לע"נ המת. עד שאמרו, שאילו היינו זוכים לרוח הקודש היינו מבינים ומשיגים הרבה דברי עתידות ע"י הדלקת נר של מצוה - כי נר של מצוה מתנבא כנביא ע"פ ה'.

ובפוסקים מובא שיש בהדלקת הנר משום כפרה למתים ויש להם נחת רוח בנר שמדליקים עבורם. ובדרך הרמז כתב רבנו הגר"א (משלי פ"ב) על הפסוק "נר ה' נשמת אדם" שהמילה נר ראשי תיבות נ'פש ר'זח נ'שמה ונשמת אדם היא הנשמה, כלומר שהנר רומז לנפש רוח ונשמה. ועוד הובא שר'אשי תיבות נ'חת ר'זח נ'שמה ונשמת אדם, כלומר שהנר גורם נחת רוח לנשמת האדם. וידוע בשם הר"ק רבי דוד מלעלוב זצ"ל, ששמן זית לנשמה הוא כמו מים לצמא. וכל יהודי ירושלים כשהיו נצרכים לישועה היו מביאים אליו שמן זית שידליק לע"נ שמעון הצדיק. ומרן הגר"ש וואזנר זצ"ל ('שבט הלוי' ב, קכה) מציין לספר 'ראשון לציון' לבעל אוה"ח הק' שכתב בעניין רוח שנכנס לאיזו אשה, וגילה שיועיל לזכות נשמתו אם יתנו שמן למאור לבית הכנסת.

מנהג הדלקת נר לכבוד הנפטרים, יסודתו בהררי קודש, ורמז למנהג זה נזכר במשנה (ברכות נב). "אין מברכים בורא מאורי האש במוצ"ש על הנר של מתים". ובגמ' שם (נג.) כל מת שמוציאים לפניו נר ביום ובלילה אין מברכים עליו. ופרש"י - כל מת שהוא אדם חשוב ומוציאים לפניו נר ביום לכבודו אף אם הוציאו בליל מוצ"ש אין מברכים עליו, לפי שנעשה לכבוד ולא להאיר. ורבנו הקדוש הזכיר עניין זה בצוואתו (כתובות קג.) "נר יהא דלוק במקומי". והעיר היעב"ץ בהגהותיו שם שאולי מכאן סמך למנהג להדליק נר לעילוי נשמת הנפטר. מושג מה על ההנאה הצרופה שיש לנשמת הנפטר מהדלקת הנרות בהאי עלמא, נוכל לקבל מדברי רבנו בחיי ז"ל בפרשת תרומה:

"וידוע כי הנשמה נהנית בהדלקת הנרות והיא מתהלכת בעידוני ההוד והשמחה ומתפשטת ומתרחבת מתוך הנאת האורה, מפני שהיא חתיכת אור חצובה מאור השכל. ומן הטעם הזה נמשכת אחר האור שהוא מינה. אף על פי שהוא אור גופני, והנשמה אור רוחני זך ופשוט. ועל כן המשילה שלמה המלך עליו השלום לנר, והוא שאמר נר ה' נשמת אדם". הגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל משיב על עניין זה של הדלקת הנרות לכבוד הצדיקים, ותחילה הוא מזהיר שאין לו

עד כמה - מעות 'יזכור', מועילים למנוחת המתים שאינם יכולים לפעול ולתקן בעד עצמם? מה המקור? - למנהג הדלקת נר לכבוד הנפטרים? וגם על אב שנכנס לראשונה ללמוד תורה בישיבה של מעלה בשבת קודש

כשאבא נכנס לשיעור של הרמב"ם

"לפני כשבע שנים נפטר מור אבי זצ"ל, בן 48 היה במותו, לאחר ייסורים קשים. לאחר כעשרה חודשים התרחש המעשה הבא: למדתי בישיבת 'באר התלמוד' בירושלים, ובלייל שבת נהגתי ללמוד בבית הכנסת 'עזרא הסופר', השוכן ברחוב הטורים. באחת השבתות, ישנתי בתחילת הלילה, ובערך בשעה 1 בלילה, הלכתי יחד עם חבר לבית הכנסת, במטרה ללמוד שם כל הלילה.

"כשהגענו לבית הכנסת, הוא היה שומם מלומדים. בחצר בית הכנסת אני רואה איזה נער בערך בגיל 13-14, נראה כמו נער-רחוב, רץ ברחוב בבהלה, מתנשם ומתנשף. הוא נעצר ליד בית הכנסת, ושאל אותי אם אפשר להיכנס? השבתי לו בחיוב, והתעניינתי לפשר הריצה המטורפת הזו. הוא הסביר לי, שחברים שלו רצים אחריו ורוצים להכותו. הוא נכנס לבית הכנסת בצעדים מהוססים. מביט, מתבונן ומתפעל מהמקום. נראה היה, שהמקום לא היה מוכר לו. היות שלא הייתה לו כיפה, הבאתי לו את הכיפה שלי, ואילו אני כיסיתי את ראשי במגבעת.

"אז מה אתה עושה פה באמצע הלילה? הוא שואל. הסברתי לו, שאני לומד כאן כל הלילה. הוא אמר לי בהתפעלות: "איך אני מקנא בך! אני רגיל להעביר את לילות סוף השבוע במקומות אחרים. הצעת לי לשבת ללמוד יחד, אך הוא סרב בטענה שזה לא בשבילי. "אני באתי ממשפחה חילונית, לא מכיר כאלו דברים. פעם ראשונה אני בבית הכנסת, אפילו בר-מצווה לא עשו לי".

"לא וויתרתי לו, ושכנעתי אותו, שכדאי לו רק לשמוע סיפור מעניין. וכך התיישבנו ללמוד יחד למעלה משעה. רק בשלוש לפנות בוקר הוא אמר שהוא חייב ללכת הביתה, כדי שההורים שלו לא ידאגו לו, ונפרדנו לשלום. לאחר מכן, הרגשתי שהעייפות משתלטת עלי, וכי לא אצליח להישאר עד תום התפילה בנץ החמה, לכן עליתי לישיבה לישון.

"והנה בחלומי ראיתי את אבי ז"ל עומד לפניי ומדבר אתי. זה היה כל כך מוחש, עד שהיה נראה לי כאילו אני רואה את אבי בהקיץ.

"אבי ז"ל אמר לי בהתרגשות גדולה: "יפה עשית שחיוקת את הנער הזה! בזכות המעשה הזה שעשית זכיתי השבת לראשונה להיכנס ללמוד תורה בישיבה של מעלה בשבת קודש, דבר שלא זכיתי לו עד עתה".

"התפלאתי מאד על כך. הרי אבי ז"ל שמר תורה ומצוות, ולאחר שהיה מסיים את עבודתו במשרד הפנים היה קובע עיתים לתורה בצורה מיוחדת. אז אבי ז"ל הסביר לי כך: "היות שלא ניסיתי להחזיר בתשובה את אחיי שהיו מחללי שבת. [המנוח טען בחייו, שדבריו לא יועילו, ואחיו לא ישמעו בקולו. אך התביעה עליו הייתה, שאין אדם יכול להיות בטוח שדבריו לא יישמעו]. לכן נקבע בבית דין של מעלה במידה כנגד מידה, שלא אזכה להיכנס לישיבה של מעלה, בשיעורים של שבת קודש. אבל עכשיו שקירבת את הנער, זה עשה רעש גדול בשמים, וזה תיקן את מעשיי, כי ברא מזכה אבא", ולכן זכיתי להיכנס לראשונה לשיעורי השבת. והנה עכשיו אני בשיעור של הרמב"ם" (הסיפור המלא פורסם בעלון 'אור עליון').

- אמרו לו: אמר לך שום סימן?
- אמר: תמצאו אותו במקום פלוני מחר באותו אילן ותאמינו לי. הלכו כולם וראו אותו על האילן, וחפשו אותו בקברו - ולא מצאוהו.
- אמר העבד: החזירו לנגזל נחלתו, אז ינוח.
- ואם תאמר, שואל ה'ספר חסידים', למה יועיל באותו עולם,

המנהג לידור צדקה 'לעילוי נשמת' כבר מוזכר מקדמת דנא. קופת צדקה

הנשמה נהנית בהדלקת נרות. הדלקת נרות לעילוי נשמת צדיקים

הואיל ובחייו לא עשה ולא ציווה אלא שעושים בשבילו? וכך הוא משיב: נאמר כי יש חילוק בין האנשים. שאם לא יזכה בחייו, לא יצילו לו כל הצדקות, אבל אם זכה [היינו שהיו לו זכויות בעולם הזה] וחטא, ובשביל עוונותיו גרשוהו מגן עדן או עושיין לו דין בגיהנם, או מייגעין אותו דרך קוצים, או מלאכי חבלה משחקין בו, או צדיק שמפני עון אין מכניסין אותו במחיצת צדיקים - אז מועיל אם מתפללים או נותנים צדקה בשבילו. או אם גזל והיורשים משיבים, או אם יתבזה המת לפחת ולמעט מעוונותיו. אבל מי שלא זכה, לאחר מיתה לא יועיל כל מה שיעשו בשביל המת אלא אם כן ציווה זה בחייו ועשו במותו.

ברא מזכה אבא

הגמרא מסכת סנהדרין (דף צ. ז.) מונה את המלכים שאין להם חלק לעולם הבא. והגמרא תמהה מדוע לא נזכר שמו של אמן? ומשיבה הגמרא: מפני כבודו של [הבן] יאשיהו. ושוב הקשו בגמרא: מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של [האבא] חזקיהו? ומשיבה הגמרא וקובעת: ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא. דכתיב "ואין מידי מציל" - אין אברהם מציל את ישמעאל, אין יצחק מציל את עשיו.

המהרש"א בחידושו כותב טעם לקביעת חז"ל "ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא" - לפי שדרך קצת רשעים שאין רוצים שיהיו בניהם כמותן, אלא שיהיו צדיקים, ועל כן ברא מזכי אבא שאביו אף על פי שרשע הוא היה מוכיחו להדריכו בדרך טוב. ואין אבא מזכי ברא - שהיה לו [לבן] ממי ללמוד ולא למד...

בעלי התוספות (סוטה י:) תמהים על קביעה זו, מהמעשה שאירע אצל אבשלום בן דוד, לאחר שנהרג כשראשו נתלה בעץ האלה, עלה אביו אל עליית השער ובכה, וכה אמר בלכתו: "בני אבשלום, בני בני, מי יתן מותי אני תחתין אבשלום בני בני. והמלך לאט את פניו ויזעק המלך קול גדול בני אבשלום בני בני". והגמרא מבקשת טעם לכפילות השם "בני" שמונה פעמים - שבעה בכדי להעלותו משבעת מדורי הגיהנם, והשמיני - להביאו לחיי העולם הבא.

וכך שואלים התוספות: הא אמרו בחלק "ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא. כדכתיב ואין מידי מציל, אין אברהם מציל את ישמעאל ואין יצחק מציל את עשיו, אבל הבן מציל את האב כגון

יאשיהו שלא מנו את אמן?"

בעלי התוספות מיישבים זאת בכמה אופנים:

ראשית, אבשלום כבר נטל את שלו בעולם הזה - שנהרג במיתה משונה, הועילה לו תפילת אביו דומיא דיהויקים.

חילוק נוסף מוצאים בעלי התוספות בעצם העובדה שאבשלום לא עבד עבודת כוכבים ולכן הועילה עליו תפילת החי. ועוד אפשר לומר דאבא לא מזכי ברא, היינו משום כבוד האב אין מונעין מלמנותו עם רשעים בלא תפילה, אבל תפילה מועלת. ודוד התפלל על אבשלום.

רבי יצחק הוטנר פירש את הלשון 'ברא כרעיה דאבוב' שהאדם כל זמן שהוא חי נקרא 'מהלך', שכן מרבה חיל על ידי תורה ומצוות שעושה. ואחר שמת ונעשה חופשי מן התורה והמצוות, ושוב אינו יכול להתעלות ואז נקרא הוא 'עומד' כמלאכים הנקראים 'עומדים' וכלשון הכתוב (זכריה ג, ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". אך אם בניו מזכים אותו במצוות ומעשים טובים, גם אדם שנפטר יכול להישאר בבחינת 'הולך'. והוא שאמרו ברא - היינו הבן על ידי שעושה מצוות ומעשים טובים ומזכה את אביו, הרי מזכה הוא את אביו ונעשו עבורו ככרעא - כמו הרגליים שעל ידיהם יכול להיות הולך אף בעולם העליון.

המוטיב של ברא מזכה אבא והמעשים הטובים שנעשים לעילוי נשמת ההורים, מובא בפוסקים בכמה סוגיות הלכתיות, נציין ונסתפק בהערה מוסרית של רבי חיים פלאג' זצ"ל בספרו 'תוכחת חיים' (בראשית עמ' קכא) בענין זה, וכה הם תורף דבריו:

"גם בכלל הכבוד לכבודו במותו וכו' וללמוד ההפסדה בכל שנתו מדי שנה בשנה. ואם יש יכולת בידו, לא יחוס על ממנו אם לוקח הפסדה בדמים מרובים, כי כל מה שמוציא בעד כיבוד אב ואם הוא דבר מועט לגבי מה שהוציאו האב והאם בהוצאות וטרחות יתירות בעדו, פי אלף והכל הוא משל האב. ולא יהיה עצרן וקמצן בעניין כיבוד אב ואם בזה וכיוצא בזה, כי יש עליו חיוב מצד כיבוד אב ואם, שזה מכלל המצוה דמכבדו במותו, וכמו כן גם אם הוא בעל יכולת להחזיק תלמידי חכמים בתוך השנה וכן בכל שנה ושנה, ולהאכילם ולהשקותם, ולתת להם נדבה איש כמתנת ידו, ואם אינו עושה כן, הוא פוגע באיסור שהוא עובר ח"ו על מצות כיבוד אב ואם שהיא מ"ע ולכבדו בחייו וכן במותו.

להזכיר נשמת המתים

המנהג להזכיר נשמות ולידור צדקה לעילוי נשמתם, כבר מוזכר מקדמת דנא עוד בתקופת הראשונים ובדורות הבאים. כך למשל מציין ה'בית יוסף' (או"ח רפד, ז): בשם 'שבלי הלקט' (ס' פא) שאחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות ולברך העוסקים בצרכי ציבור, וכתב ה"ר בנימין לפי ששבת הוא יום מנוחה דוגמא לעתיד לבוא ויום שגם המתים נוחים בו ואינם נדונים - ראוי להזכירם למנוחה ולברכה ולהתפלל עליהם."

וכן מציין הרמ"א "נהגו להזכיר אחר קריאת התורה נשמת המתים ולברך העוסקים בצרכי ציבור, כל מקום לפי מנהגו". בטעם המנהג מציין ה'משנה ברורה' (תרכ"א) על דברי המחבר שם "נהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים", בשם רבנו ירוחם - שלכן נקרא "יום הכיפורים" בלשון רבים, משום דאז יש כפרה לחיים ולמתים.

בספר 'קב הישר' מעיר שלא יאמרו "בעבור שאני נודר צדקה בעד הזכרת נשמתם", דשמא יעכב בתשלומי הנדר ואז תהפך לו אותה הנשמה למקטרג ח"ו. ולכן העלה ב'אשל אברהם' (בוטשאטש. סימן תרכא) שיאמרו בלשון 'בלי נדר להתנדב צדקה'. אולם במקומות שהנבאים נוהגים לילך אחר הרגלים לתבוע מכל אחד ואחד מעות 'יזכור', בזה אין חשש בזה שנודר בלשון נדר לצדקה.

בשו"ת 'רב פעלים' ח"ד (אורח חיים סימן לה) מביא דברי השואל, שאמר שמצא מפורש בספר 'אמת ליעקב' בשם מהר"י מולכו, שאמר בשם חכם גדול בסתרי תורה, שהיה מונע מלומר השכבות למתים, מפני שכאשר מזכירים נפש המת היא יורדת למטה ואינה יכולה לעלות עד שיפרעו הצדקה שנודרים בעבורה. וכתב על זה: דע, כי דברים אלו לא ניתנו להיאמר מכוח סברה לסמוך עליהם, אלא אם כן יוצאים ממדרש חז"ל או הוזהר הקדוש או מרבנו האר"י ז"ל שקיבל מאלהיו הנביא ז"ל.

הלומד ילד לדיו כתובה על נייר חדש

היכרות תלמידים לפני קבלתם. אינפורמציה על התלמידים משנה שעברה - דיון צדדים לחיוב ואו לשלילה

השנה היא וכל הנלווה אליה, בעיקר הגישה מצד המחנך אלי. האמת היא, הוא מוסיף, עוד טרם עלייתי לכיתתו, כבר רעדתי. פחדתי פחד נוראי ממנו. כולם טענו שהוא מלמד שיש לו הסברה מיוחדת, אכן בצורת ייחסו אלי הוא הסביר באופן מיוחד עד כמה ראוי להתרחק ממנו. מיד בתחילת זמן הקיץ, לפני שעליתי לכיתתו, כבר שמעתי שהוא מתעניין עלי. הוא שאל את הרבי שלי

רב שנים, בשאלה: האם רצוי ראוי ונכון הוא להתעניין ולקבל אינפורמציה על התלמידים, מהמחנך/המגיד שיעור הקודם. האם כדאי להכירם עוד טרם תחילת השנה ולקבל עליהם דעה, או שעדיף לקבלם כדף חלק – ללא דעות קדומות! לעבוד עמהם כפי מה שהם, ולהשקיע בהם על פי דרכנו. מתוך ביטחון עצמי בדרכנו שהייתה לה ס"ד עד כה.

כמים פנים אל הפנים - לב תלמידים לרבותיהם

טרם ניכנס לדיון עצמו, ולצדדים בעד ההיכרות המקדימה, או נגד. או באיזו צורה, מה כן ומה לא. כדי לקבל תמונה מושלמת, נציג כאן השתקפות הנושא הנדון בעיניו של תלמיד. מסתבר, שכמים מחנכים לתלמידיהם – כן לב התלמידים אל רבותיהם. כדאי לזכור, שאת כל החשבונות, והרגשות הצורך להכיר לקראת מה אנו הולכים, איזו כיתה נקבל. מה יהיה ההרכב שלה, כיצד ראוי לעבוד עמה. חששות, תקוות, ציפיות ושמחה בהצלחות. רגשות מקבילות ממש מתעוררים גם אצל התלמידים, גם הם חווים את ההרגשות הללו, גם הם ניגשים אל תחילת השנה למחנך/למגיד שיעור, לכיתה/לשיעור

הגבוה בתחושת "חוסר ביטחון" או לאחר עבודת שטח מעמיקה. הם מתעניינים רבות, דורשים ושואלים בהלכות כיתה ושיעור, מה הם החוקים. מה הם העוצמות, ואילו הם החולשות. ועוד כהנה. גם הם מסיקים מסקנות, בהתאם למה שאנו המחנכים עוסקים, מביעים מרגשים, ומסיקים. יתר על כן, הרבה מההנהגות של תלמידים בתחילת שנה, הם תוצאה ישירה של מסקנתם, לאחר הבירור והאינפורמציה שקיבלו ממקורותיהם, על המקובל בכיתה/בשיעור...

כך שבמידה מרובה, יכול כל מחנך/מגיד שיעור, לקבל השתקפות כיצד הוא ניגש לתלמידיו, מההנהגות התלמידים בתחילת דרכם בתחילת השנה. כדאי לקחת זאת בחשבון, עוד טרם נחתים חותמת שם מעמד, רמה וכל השאר על התלמידים.

אולי ראוי להביא בקצרה, תיאור כיצד תלמידים מקבלים את ה"חקירות" וההתעניינות בקבלת אינפורמציה עליהם. הנה עובדה אחת מיני רבות: תלמיד ששמו לצורך הדיון ייקרא "ישראל", בשיחה אישית, פותח סדק צר, וחושף בפניו חלק ה"חוויותיו" בשנות לימודיו. בעיקר הוא מדבר על כיתה מסוימת. אני כבר בדרך לשיבה, סיימתי את שנות לימודיי בחיידר. סיכום שנות הילדות, הוא אומר בגילוי לב וביושר, יש בו שני צדדים. חיובי וגם שלילי. כמוני יש עוד הרבה, אבל דבר אחד רודף אותי מאז שנה.. הוא נוקב את השנה, ואת הכיתה, ואת שם המחנך. כל צדוטיי וקשיי שאני סובל עד היום, בסיום המכינה, ובדרך לשיבה, לדבריו תוצאות

שנת הלימודים החדשה עומדת לפתחינו. כל העוסקים בחינוך, מתמלאים בהתרגשות, לקראת השנה החדשה. מוכנים לקראת האתגר החדש, בדמות כיתה/שיעור חדש, תלמידים חדשים, העולים ומתבגרים. מייחלים ומתפללים להצלחה, להעלותם מעלה נוספת על מעלתם בחינוכם. כולנו תקווה שנגיע לידי כך שחותם חינוכנו יהיה חרוט על תלמידינו, בכל הליכותיהם, עד ש"הבריות יאמרו עליהם אשרי רבו שלמדו תורה".

בואו ונצא לקראת תלמידינו

באופן טבעי הרגשת כל מחנך, מגיד שיעור, ומרביץ תורה לעדרים. "כיצד נקבל את התלמידים החדשים". כיצד עלינו לקבלם, איך ראוי ורצוי להתייחס אליהם. הלא תחילת השנה – שנת הלימודים, היא זמן של מעבר עם קושי רגשי. מחד, אנו סיימנו והוצאנו מתחת ידינו כיתה/שיעור של תלמידים בוגרים. ומאידך מתחילים אנו את השנה, ומקבלים תלמידים חדשים – רכים, צעירים כאלו שעדיין "אינם בשלים" לפחות ביחס לתלמידי סוף השנה שעברה. כיצד נצליח לתקשר עמם? הלא שפתם "תינוקית". וכי יבינו בכלל את מסרינו? בעצם הפער בין סוף השנה שעברה, לתחילת השנה הנוכחית, הוא פער בן שנתיים. שואלים אנו את עצמנו איך ובאיזו דרך נצליח בס"ד להעביר להם ולהקנותם את הערכים, "החוקים" וההנהגות התואמות והמקובלות אצלנו. איזו דרך ראויה שנבחר להם בחינוכם, האם ראוי שאנו נרכין עצמנו אליהם, ונרוממם, מילדותם ותינוקותם. או שמא, אנו נשאר ברום מעמדנו, בשפה ובסגנון המקובל והמתאים לגיל הבוגר. ונצפה ונייחל שהם יעלו ויתרוממו, ויעפילו לפסגת רמת הכיתה/השיעור הגבוה.

דילמת ההיכרות - והגישה הנכונה

כולנו יודעים, שמחנך טוב ומסור, ראשו ומוחו עסוק בימים הנותרים לתחילת השנה. בדרך כלל, מתכנן מסלול חדש, חושב הרבה על הכיתה החדשה אותה עתיד לקבל לאחריותו. על התלמידים החדשים, ועל הדרך הנכונה לרכוש את אמונם, ולהביא למצב של עלייה בלימודים, בחינוך, בהליכות, בתפילתם וביראתם, ובכל שאר החלקים הנדרשים מתלמידים טובים ומצוינים. מתוך שרצוננו להביא להצלחת כל תלמיד ותלמיד, עד שכולם יהיו שווים לטובה. לשם כך נדרשים אנו לעצת והדרכת החכם מכל האדם בגישה הראויה בחינוך; "חנוך לנער על פי דרכו..."

מטבע הדברים, כדי לחנך על פי דרכו של תלמיד, צריך להכיר את התלמיד. שהרי לא ייתכן לחנך לפי אופיו ודרכו של אדם שאינך מכירו. ולכן: אנו כולנו [כל אחד לפי דרכו, ואופיו, הכול תלוי באופי המחנך/מגיד שיעור] עורכים היכרות עם כל תלמידינו. היכרות הנחוצה והכרחית להצלחתם, אלא שהיא לא אחת כרוכה בקשיים, דרכה מלאה מהמורות. מכשולים רבים אורבים למחנך המבקש להכיר בוריות את תלמידי החדשים. וכמובן, כל טעות תוצאותיה מי ישורם.

כאן אנחנו מגיעים לדילמה הלא פשוטה, הנתונה לוויכוח

דילמת ההיכרות. מחנך בכיתה מלמד ילדים (איסטרוולציה)

איך ישראל? איזה סוג הוא. הרבי ענה הוא ילד כמו כל הילדים, יש לו דברים טובים, וגם לא כל כך. הוא הוסיף לשאול עלי בכלל הזדמנות, איך אני מתנהג? האם אני מביא אוכל? האם אני נקי בלבוש? מחברותי אם הם מסודרות? הוא נעלב מהר או לא? יש לו מצב רוח? האם זה משתנה בימים מסוימים? האם הוא מתפרץ? הוא חוצפן או לא? איך אתה רבי מסתדר עם הוריו של ישראל? האם יש לכם קשר? מה דעתך הילד אוהב את הוריו? ועוד דברים עדינים נוספים.

הילד ידע שמתעניינים עליו, עם המחנך של הכיתה הצעירה הסתדרתי מצוין, וזה נכון! [אמנם, היו לו קשיים לימודיים, וגם קשיים התנהגותיים שונים. אבל בס"ה בגדר הנורמה], אבל אומר לי ישראל, הרבי התחיל לשאול אותי דווקא בקיץ על אבי, על אמי, על האוכל שאני אוהב, מתי אני מחליף בגדים ועוד שאלות שבעיניי היו משונות. אני שאלתי מתוך קרבה, "מה זה משנה"? סתם הוא ענה, אתה הרי עולה כיתה וזה מעניין איך אתה. לפתע התחלתי להרגיש כיצד עוקבים אחריי. הרגשתי שאיבדתי פרטיות.

השנה שהייתה לי אצלו, היא השנה שהרסה אותי, את פרטיותי, את אישיותי. הרגשתי סמרטוט, וכך באמת בסופו של דבר התנהגתי. בכיתה, לא נתנו לי מבט כאילו הייתי אוויר. כשהיו הפרעות "תמיד אני הוא זה שהפרעת", כי הרבי "כבר הכיר אותי", הוא אמר אני בכלל לא צריך לשאול אני יודע. שמעתי עליך כבר מספיק. נציין, כי כיום ישראל מתפתח, ומתקדם נפלא. לימודית, חברתית, אנושית.

ומשלים את כל הפערים. והוא מתקדם אל עבר התלמידים הטובים. ראוי להדגיש, שלאחר בדיקה, סיפורו של התלמיד הוא מדויק. אותו מלמד חשש מהתלמיד הזה, מפני שידע על קושי שיש במשפחה. הוא בחר לא בדרך של התייעצות כיצד לגשת לתלמיד זה, אלא בדרך של בדיקת שטח מעמיקה. והיא אשר העצימה את החשש, עד שאיבד את דרכו, ונכנס למעין מלחמה. הוא בכל כוחו רצה להוכיח לעצמו ולאחרים, שיצליח לחנכו. אבל "לחנכו"! הוא ניסה להעמיד אותו על המקום, "הוא ידע עם מי הוא מתמודד", אבל גם התלמיד ידע עם מי הוא אמור להתמודד, ונהג עמו כמים פנים אל פנים. נפלא היה לראות, כיצד בעלותו עוד כיתה, כשהגישה עברה למהלך של "לא משנה מי אתה, איך אתה יודע מתנהג" – העיקר אתה תלמיד בכיתתי, וכולנו נעבוד ביחד ונצליח. אט אט שקטה הסערה, ולפתע נתגלו כישרונות בהבנה. וידע מתקדם, וכך עלה ועלה על פי דרכו.

לומר לך: שלפעמים כדי להגיע ל"חנוך לנער על פי דרכו" אפשר גם ע"י שניות לתלמיד ללכת לעצמו לפי דרכו, נניח לכל ה"דברים החשובים", לא נרבה בחקירות, לא נבקש אינפורמציה". אלא בפשטות נתהלך עמו, ואז נצליח בס"ד.

הכרת התלמידים ונפשותם

כידוע, נושא ההיכרות מראש את התלמידים, הוא נושא מוכר, אולי מעט נדוש, כי רבים דנו בכך. אך הוא גם נושא רגיש, טעון, וחשוב מאוד. יתר על כן, ההחלטה וההנהגה בעניין, חורצת גורלות

רבי חדש ושונה, כיצד נתייחס לכך ?

הורים רבים שואלים שאלה זהה; השנה אמור בנוו לקבל בכיתתו החדשה רבי חדש, רבי ותיק מאוד, ומוכר כאדם תקיף וקפדן. החשש שממלא את לבנו הוא, אולי הקפדנות הלזו אינה מתאימה לבנו, מכיון שהוא ילד שמח ועליו, אווירה כבדה וקפדנות, עלולה להעכיר את שמחתו הטבעית, ובכך לפגוע במוטיבציה של הילד להצליח בלימודיו.

במיוחד אחר ששנת הלימודים הקודמת, המלמד היה אישיות נעימת סבר, בעל אופי ניווט, כך שבין הילד לבין הרבי הייתה הבנה מלאה, הילד הרגיש טוב ורצוי בכיתה, מדי יום קם בשמחה ורץ לחיידר. כמובן, שהרבי עודד אותו ודרבן אותו ללמוד, הילד הוכיח את עצמו ועמד באתגרים. כך עברה לה שנה נפלאה, וכולם היו מרוצים.

ראוי להדגיש, כי הילד עצמו גם מודע לשינוי המהותי שבין רבותיו, הדבר מוכר בתלמוד תורה, והנושא הפך להיות שיחת היום אצל כולם. בהחלט שאנו כהורים חוששים מכך, ובעיקר אנו מתלבטים איך להרגיע את הילד, שהוא די לחוץ. ולהביאו לידי רצון להוכיח את עצמו, את יכולותיו, ולמרות כל החששות שימשיך ללמוד מתוך שמחה, וחשק?!

שאלה שהיא חצי תשובה

שאלת ההתייחסות לשינוי שבין המלמדים, העולה מדי תחילת שנה, בלב הורים רבים, היא שאלה ראויה ובמקומה. ומלמדת על גישתם של הורים לחינוך ילדיהם מתוך אחריות ורגישות. המיוחד שבה אנו רואים את ניסוח השאלה, שאין ההורים מקטרים, ובאים בטענות ובדרישות. אדרבה בעדינות ראויה לשבח, מעלים את חששותיהם, ושאלתם בפייה איך להתייחס לכך, איך להקל על הילד את חששותיו, ולהניעו להשקיע עצמו בלימוד, ולמרות הכול להוכיח לעצמו ולכל הסובבים אותו כי הוא מצליח. על כגון זה נאמר: "שאלת חכם חצי תשובה".

השינויים חלק בלתי נפרד מהצמיחה

חובת הכנות מחייבת להצהיר: כמעט ואין מוסד חינוכי בעולם, שהורים לתלמידים בכיתות מסוימות, אינם נתקלים בקושי הנזכר, ובכל מקום ישנם מלמדים ומחנכים שונים זה מזה, בתכלית השינוי, ולא תמיד הורים ותלמידים מצליחים להבין, מדוע צריך בנם יקירם לעבור במסלול חינוכו שינויים כה מהותיים בין מלמד למלמד. ננסה להאיר את הנושא עד כמה שניתן במסגרת זו, ונציע גישה שתקל על המעבר, ובסופו של דבר, נוכל לראות את הברכה בעמלנו אלא הבנים בהצלחתם.

ראשית, פתגם ידוע הוא, **"השושנה צומחת ומתפתחת, ומפיצה ריחה הטוב והנעים לא רק בגלל השמש, גם לרוח**

ומכריעה לפעמים את עתידו של תלמיד. לפעמים, חותמת בפניו את האפשרות להתקדם, ולפעמים היא הפותחת לפני התלמידים שערי הצלחה עד בלי די.

כמובן, שתלוי את מי שואלים. נבהיר שהנידון הוא בנחיצות השאלה להתעניין ולשמוע על **כל תלמיד חדש**, אצל רבו הקודם. מה היה מצבו, מי הוא ומה הוא. איך הוא מגיב, מה הם הקשיים שלו, איך התנהגותו הרגשית וכדומה. לא מדובר באינפורמציה כללית, שטחית. **אלא באינפורמציה מעמיקה לאישיות ולאופי וכו'.**

דע לפני מי

המצדדים לחיוב, בצדק מבחינתם, יסבירו הרי אנו מבקשים להעלות ולקדם כל תלמיד ותלמיד, לשם כך אנו חייבים להכירו ולדעת כיצד להתנהל עמו – על פי דרכו. בכדי להכיר את התלמיד ולדעת לחנכו "על פי דרכו", חלק מהמצדדים לחיוב, מתעניינים לדעת עד כמה רגיש או לא רגיש התלמיד. מה מעודד אותו, ומה מרתיע אותו. איך הוא בחברה, הוא אלים, או סבלן. עומד על דעתו, או שהוא מעביר על מידותיו. [גם אם הוא מספר הכול ממה שקורה בכיתה, בביתו] מבררים בירורים מעמיקים, כאילו היו הולכים לשידוך. אכן, משדכים תלמיד עם רבו..

בשיחות בחדר מלמדים, ובכל הזדמנות, ניתן לשמוע כבר מחודש סיון שיחות של העברת מידע ממלמד למלמד. כשדנים, מספרים, מפרטים ומנתחים כל תלמיד. יש שסיפרו כי כשנהג באופן זה, הגיב כך, ואילו כשנהגו עמו ואו בכיתה, בצורה אחרת ממש לא היה ניתן להכירו לטוב, ולמוטב. באותה הזדמנות, כמובן שומעים פה ושם

תלמידי חינוך, בחדר מלמדים, מנסים להבין את הסיבות להבדלים ביניהם

המנענעת ומטלטלת אותה חלק בצמיחתה והתפתחותה". - לגדל ילד על משטח מרופד בצמר גפן, לא נקרא לגדל ילד. התפתחות והתבגרות הילדים, והיכולת לעמוד בעתיד באתגרי חייהם, מחולקים לחלקים רבים. חלקם הוא אמנם הרכות, ההבנה, ואווירה הנינוחה והנעימה בה הם נמצאים בשנות חייהם הראשונות. במשך השנים, ככל שהילד גדל עליו לעבור שינויים אשר מחשלים אותו, והם בונים ומעצבים את אישיותו. אילו נגדל את ילדיו בכל שנות ילדותם ברכות, אילו לא ייחשפו בנערותם לתקיפות ראויה, אילו לא יעמדו בפני דרישות חד משמעיות. איך יסכינו לעמוד בחובתם בהמשך חייהם? הרי החיים אינם גן עדן, יש בהם עליות ומורדות, ישנם זמנים שנדרשים לאיפוק, ולחוסן. מניין ירכשו זאת, אילו לא יתרגלו לכך, וזאת ע"י עמידה בתפקיד, בלי פשרות ובלי החלקות. ולכן, מלמד תקיף וקפדן, בתנאי שהוא אישיות תורנית חסידית חיובית, אינה מגרעת כלל וכלל, אדרבה היא מעלה שאין כמותה. מסתבר, בכל תלמוד תורה, המנהל הרוחני מודע לכל הקורות בת"ת, ומכיון שכך, הרי המלמד הזה מכהן בתפקידו שלא בדיעבד, אלא מפני שהדבר ראוי, ויש לנצל את מעלות המחנך הוותיק הזה.

לקרב לילד את הנדרש

אחר שאנו עצמנו שוכנענו בטוב השוני, ובכך שדווקא לילדנו שהוא רגיש ועדין, נדרש שינוי בכדי להעצים את כוחותיו, ולבנות את אישיותו לשנים יבואו. נוכל לגשת בבטחה וברוגע אל החלק השני, לקרב לילד את הצורך והטוב שבדבר, להרגיעו ולסבר את אוזנו כיצד יצליח הוא, וביותר אצל המלמד החדש.

כל ילד, יודע שיש תפקידים המוטלים על המבוגרים, ויש תפקידים המוטלים עליו. ללמוד, להקשיב לחזור ולשנן, כל תלמיד שאינו טיפש יודע שהם תפקיד הילדים. כאשר נשוחח עם הילד, ונשאל אותו, האם לדעתו יהיה כיף אם הרבי לא יקפיד על ההקשבה של הילדים, האם הוא הילד יהיה מרוצה, אם הרבי ירשה לכולם לדבר באמצע השיעור? ומה לדעתו יהיה כאשר בזמן החזרה ייצא הרבי מהכיתה, וירשה להשתולל, האם הוא ירצה כיתה כזו? בוודאי שלא, הרי מדובר בילד טוב ובתלמיד מצטיין שרוצה להצליח.

הנה זו ההזדמנות להסביר, הרבי הזה אינו מוותר, הוא עומד שכל תלמידיו יוכלו להיות הטובים ביותר, שלא תהיה שום סיבה בעולם, שלא יוכלו להקשיב. שלא יהיו הפרעות בחזרות, ואת כל מה שצריך לעשות בשביל להיות תלמיד מצוין כולם יוכלו לעשות, ורק אתה בני יקירי זכית לרבי זה, אשריך וטוב לך, אשריך בתחילת השנה, וטוב לך בהצלחתך במשך כל השנה כולה. **בברכת שנת נחת מוצלחת ופורייה.**

"ניצוצי" אורה ופתגמין על חשבון התלמיד, [לפעמים נזכר לא/לטובה גם אחיו הגדול או הקטן] על איך היה אצל המחנכים בעבר בהווה, על ההורים ועוד כהנה. והכול בכדי להצליח עמו לחנכו עפ"י דרכו.

מגדלים לעשות מחנכים "רציניים" מבקשים לדעת את הציונים של כל התלמידים. כיצד היו בתחילת השנה, ולאילו רמה הגיעו בסוף השנה. מי המלמד הפרטי של פלוני, ומי של אלמוני. מי הועיל ומי החסיר? כמה הוא מאחר, ומה הסיבות? איך ההורים מגיבים להערות, או לתלונות.

יש להוסיף לכל אלו, היכרות ומפגשים שנפגשו כבר עם התלמידים. כמו אלו שראו אותם מעבר לדלת הכיתה הקודמת, מי שנראה מאחר בבואו בתחילת היום. גם אלו שנצפו בדרכם למנהל, מחכים עד בוש מעבר לדלתו, כי עסוק או אינו בנמצא. ובעקבות המפגשים הללו, עושים בירורים מה היה, מי עשה מה, מי התחיל, ואיך באמת פתרו את הבעיה. עד שמרגישים שצברו די נתונים לפתיחת השנה, ובאמתחתם הכרה יסודית בטיב התלמידים, ובדרך הראויה להתנהלות עמם.

יהיו בעיניך כחדשים

מנגד, יש שיטענו, לא. אינני מעוניין לדעת מראש דבר, לא על התלמיד, לא על הכיתה, לא על ההורים ובכלל. אני מבקש לקבל את כולם כפי מה שהם. בלי דעות קדומות, בלי שום רקע ואינפורמציה. לענ"ד אלו עלולים להטעות אותי, ואני עלול לקבל דעה קדומה על התלמיד, לחיוב או לשלילה.

בכל מקרה, דעה קדומה פסולה בעיניי, משום, שאני כבר אהי' שפוט. נתון אהי' לדעה שקיבלתי עליו, ולא אנסה בכלל לשקול איך לדון את התנהגותו, את התקדמותו או נפילתו. כלומר, **קבלת אינפורמציה מוקדמת**, כזו העלולה להביאני לדעה קדומה על התלמיד, **תשחד אותי, והיא עלולה להטביע חותם** על התלמיד, הכיתה/השיעור. כך שאתנהג עמהם מתוך מניע מוקדם. שכלל וכלל לא בטוח שהוא נכון, למרות שיכול להיות שהמחנך הקודם צודק מבחינתו, ועל פי דרכו ואופיו של המחנך ההוא. **אבל אני זה אדם אחר, ואני צריך לפעול גם על פי דרכי, מהותי ושיפוטי שלי.** אל לי לדעת פרטים סיפורים, מעשים. ואירועים מהעבר, אלו שאינם רלוונטיים לגבי כרגע. בס"ד אוכה להתקרב אל תלמידיי, אכירם ובס"ד אצליח לחדור ללבם, להעלותם להקנות להם ערכים, ולעזור וללוות ולחנך כל אחד לפי דרכו.

דעה קדומה או ידיעה מראש

כאן המקום להבדיל ולהפריד הפרדה מוחלטת. בין דעה קדומה, לבין ידיעה מראש. כלומר, דעה קדומה אכן אינה רצויה. כי היא תשבש את השיפוט של המחנך. ולא תניח לעבוד מתוך נתינת כל הלב, ומתוך רגש והענקת אימון מוחלט בתלמיד. באותה מידה כאשר תהיה הדעה הקדומה לטוב, לא נחוש במגרעותיו. מאחר וכבר בדעתנו הוא מצוין בעל מדות טובות, ירא שמים וכו'.

כלל הדברים: כל מחנך יפעל לפי תכונתו. אך זאת יזכור, שתפקידו לעמוד כל השנה כולה על המשמר, לחנך מתוך שיפוט ומבט אוניייקטיבי. כך, שעל כל מעשה, בכל צעד, בכל עת ותקופה, בלימוד בהנהגה, בעבודת ה' ובהקניית יראת שמים ומידות וערכים, יבדוק וישפוט לגופו של מצב וכל תלמיד. לא מתוך דעה קדומה. **ידיעה מראש – חובה!** ידיעה מראש שונה בתכלית מדעה קדומה. ידיעה מראש, אומר לנו, כשתלמיד ידוע ומוכר כאלים למשל. או שהוא לקוי למשל בהבחנה בין "שלי שלי – ושלך שלי"! וכן כשבבית ישנם דברים או מצבים שאינם תואמים את רוח החינוך, והינו חשוף לחולשות. זאת חובה לדעת, כי מכוח ידיעתו יוכל לעבוד ולהשקיע במה שבאמת צריך. כשם, שחובה לדעת על רגישות למאכלים, או לאלרגיה וכדו' שעלולה להזיק ה"י... **נסיים בשני נקודות למחשבה:**

כמחנכים נזכור, ותמיד, שלא נגזר על שום תלמיד להמשיך בחולשותיו מאז ועד עולם. עלינו מוטלת החובה וגם הזכות, לתת לכל תלמיד ותלמיד, סיכוי. אנו חייבים לעמול על כך, לחפש כל דרך, כדי לתת לכל תלמיד שלנו, הזדמנות להצליח ובגדול. מה שהיה בשנה שעברה זה בכלל לא עניינו, חובתנו לקדמו היום – **"היום אם בקולו תשמעו"**! זאת יתבעו מעמנו מן השמים! **"במיידה שאדם מודד מודדים לו"** – אף אחד מעמנו לא היה רוצה ומסכים, שהורה או תלמידים יחקרו ויעקבו אחרינו באופן הנזכר, לשלול מעמנו פרטיות ולחתום עלינו דעות קדומות, מכריעות את עתידנו. הבה נצא לקראת תלמידינו לשנה הקרובה הבאה עלינו לטובה בשמחה, נקבל את כולם בשמחה ובטוב לבב. ונזכה כולנו לעלות ולהתעלות, ולשנה טובה הצלחה בחינוך ילדי הקב"ה, וכל הברכות.

היכל המעשה

סיפור לשבת

מאת: שמעון טיקוצקי

משפט צדק

פנחס העשיר לא ידע מה קרה לו, כזאת לא אירע לו מעולם. "הרבי רוצה לשוחח אתי, על מה? במה זכיתי לכבוד הגדול הזה?" התקשה להבין. אותו יום לבשה לבוב היהודית חג בזעיר אנפין, אורח דגול התעתד לבוא בשעריה, הלא הוא הרבי הקדוש ר' זאב צבי מז'ברז' זי"ע, בנו של המגיד מזלוטשוב, העושה את דרכו מהיכלו של 'החוזה' מלובלין בחזרה לעיר מגוריו. חיש מהר התארגנה לה 'קבלת פנים' ספונטנית, יהודים חסידים ואנשי מעשה יצאו לשערי העיר לקבל את פניו. והשמועה הגיעה גם לפנחס. את פנחס העשיר מכירים כל תושבי לבוב, בעיקר בגלל טירתו המפוארת, עושרו ועסקיו המסועפים, פחות בגלל טוב ליבו ותרומותיו, יען כי פנחס אינו נהנה כלל, בלשון המעטה, לפתוח את כספתו ולשלוח מתוכה כמה רובלים לטובת נזקקים. נקל לשער כמה גדולה הייתה הפתעתו כאשר מכל ההמונים שנקבצו ובאו, היחיד והמיוחד שזכה לתשומת לבו של הצדיק היה לא אחר ממנו, פנחס הקמצן. "דבר לי אליך" אמר לו הצדיק כשלחץ את ידו לשלום, "המתן כאן, עוד מעט אשוחח עמך". בדקות שנותרו ניסה פנחס להבין במה זכה לכבוד הזה? אך אף קצה חוט לא עלה במוחו. ובינתיים הגיע התור הארוך לסימוו והצדיק התפנה לשוחח עמו. "ברצוני לספר לך סיפור" פתח הצדיק באוזני פנחס המופתע. "זה קרה לפני שנים רבות, בעיירה אחת רחוקה..."

אלישע הנגיד סיים את ארוחת הבוקר שלו, משרתים צייתנים החלו להסיר מהשולחן את הצלוחיות עמוסות המעדנים והמטבלים היוקרתיים, הוא העביר על שפמו אלונטית מגוהצת, התכוון כבר לקום מהשולחן, אך אז הבחין בפנים מוכרות בפתח... "גוט חודש אלישע" נשמעה קריאה צרודה. יהודי בן גילו, פחות או יותר, עמד בפתח, קסקט מרושל שמוט על מצחו, האיש נכנס התיישב ליד השולחן בנינוחות, לגם מכוס המיץ שנותרה מלאה עד חציה, טעם מהשאריות שיכולות היו לכלכל מבחינתו משפחה שלמה, אלישע ישב ודווקא נהנה לראות את האורח משקיט את רעבונו. "את, את, שבת" מלמל אלישע כשהוא שולף את ארנקו התפוח מכיסו, שולף מתוכו כמה עשרות שטרות כסף, "מה יהיה הסוף?!"... אלישע ושבת יגדלו יחד באותו הבית, שלא היה משופע בממון. מי פילל שגורלם של האחים יהיה כה שונה, אלישע יהפוך לעשיר שעסקיו משתרעים על ארצות ומדינות, יתגורר בארמון הומה משרתים, שבת לעומתו יישאר בעיירה, הולך בטל, חסר פרוטה, בבית מט לנפול, מטופל בבנים ובנות שיש להביא טרף לפיהם. במשך שנים מפרנס אלישע את שבת ומשפחתו, מדי ראש חודש מתייצב שבת בארמונו של האח הנגיד, כל הדלתות נפתחות בפניו, כיאה וכיאות לאחיו של בעל הבית, בסכום שהוא מקבל מאחיו הוא מכלכל איכשהו את ביתו ומשפחתו, אלמלי התמיכה הזו מי ידע מנין היו חיים...

ה'הסדר' הזה לא היה רע מבחינתו, הוא מוכן היה לחיות כך לאורך שנים, דווקא אלישע לא היה שבע רצון מהמצב. ליבו חלילה לא היה צר בתרומה החודשית הקבועה, אך הדאגה לאחיו לא נתנה לו מנוח. "שבת יהיה ילד מבריק, לא פחות ממני, אולי יותר, פשוט לא הייתה לו אף פעם הזדמנות לעשות עסקים, להשקיע, להרוויח". באחד הערבים כינס אלישע כמה חברים, יהודים בעלי חוש עסקי מפותח, לדון בעתידו של שבת. המסקנה שיצאה מאותו ערב הייתה חד משמעית: יש לתת לשבת סכום כסף לסחור בו, להעמידו על רגליו.

ראש חודש הקרוב טרם נראה באופק, הירח עוד היה במילואו, אך שליח בהול התדפק בביתו של שבת "אלישע קורא לך בדחיפות". "תראה שבת" כחכם אלישע בגרונו וניגש ישירות לעניין. "אני מצדי מסכים להחזיק אותך עד זקנה ושיבה על שולחני, אך סבורני שבשבילך, לטובתך, עדיף לך להתבסס. להיות בעל בעמיו. מעולם לא הייתה לך הזדמנות של ממש, ואני מתכוון לתת לך אחת כזו". "יש כאן אלף רובל" הרים אלישע צרור עור כבד והניח על השולחן. "הכסף נתון לך, לעשות בו כטוב בעיניך, קח אותו, השקע אותו בעסק, אני סומך עליך שתדע מה לעשות אתו, וה' הטוב יעזור לך". שבת נאלם דום. לא ידע את נפשו מרוב שמחה. הרים את הצרור הכבד והעמיסו על שכמו. "אלישע, לנצח אהיה אסיר תודה על מה שעשית עבורי" קרא בעיניים לחות. כמה שבועות לאחר מכן התבשרו בני העיירה על חנות הרהיטים החדשה שנפתחה בעיירה, 'רהיטי שבת'! כמובן. הימים הראשונים מלווים היו בחששות לא מועטים, 'העסק יצליח? הלקוחות יבואו?', אך המזל שהאיר פנים השכיח אותן במהירות. שבת השכיל לייבא סחורה משובחת, ועד מהרה החלו פריצים ועשירים להתחרות על השידות והמזנונים המגולפים מתוצרתו. בהדרגה שינה שבת את ה'קידומת', מ'אביון' לאדם מן השורה, בהמשך לאדם מבוסס, אמיד, אמיד מאוד, עשיר, עד שהפך לאחד היושבים ראשונה בבית הכנסת, מרוכשי ה'שישי' וממכובדי ההקפה הראשונה. הגלגל החזור הזניק אותו מהנקודה הנמוכה ביותר, אל פסגת העושר. ואותו גלגל ערך ביקור בית גם אצל יהודי אחר, אלישע שמו. אלישע הנגיד החל לסגת, קרנו ירדה, מזלו התהפך, הטירה היקרה החליפה בעלות והוא עבר להתגורר בדירה מהסוג ששימש עד לא מכבר את אחיו שבת. אבל הייתה לו תקווה בלב, ידע שברגע הקריטי, אם וכאשר חלילה יגיעו מים עד נפש, כל שעליו לעשות הוא לדפוק בדלתו של שבת... לבקש, לא בלשון של תביעה חלילה, כי אם בבקשה מלב אל לב, את אלף האדומים שהוא נתן לו לא מזמן. הוא לא רצה להגיע לרגע הזה, חש אי נעימות רק מלחשוב עליו, ניסה לדחות את הקץ ככל הניתן, אבל בסוף הוא הגיע... באחד הבקרים פשפש אלישע בכיסיו אחר פרוטה, לרכוש לחם לארוחת הבוקר, אך לא מצא אפילו זלוטי שחוק אחד. "הגיעה השעה" אמרה לו זוגתו בפנים מכורכמות, והוא לא חלק עליה. "מה לאחי בביתי" קידם אותו שבת בחיוך רחב, "משרתים, הכניסו מיד כיבוד לאחי היקר" ציווה. "אתה זוכר את אלף האדומים שנתתי לך בשעתו" העז אלישע לשאול בתום שיחת סחור סחור שריפדה את

הבקשה הלא נעימה.
שבתי יושב קפוא על מקומו, אין קול ואין עונה. כאילו לא הופנתה לעברו כל שאלה.

אלישע מופתע מאי התגובה, וממשיך אפוא במונולוג. "לא נעים לי, לא התכוונתי לבקש אותם ממך בחזרה אי פעם, אבל אני זקוק להם כעת, אין לי פרוטה, האם תוכל להחזיר לי אותם, אפילו בתורת הלוואה? אני מאמין שבעזרתם אוכל להשתקם ולחזור למעמדי הקודם".

שקט. דממה. שבתי תומך את ראשו בשתי ידיו, לא מגיב מילה.

"אתה שומע אותי שבתי?" ניסה אלישע לוודא אך לשווא.

בלב כבד יוצא אלישע אל הרחוב, בידיים ריקות כפי שנכנס, ובלב מרוקן עוד יותר. כשהבושה צורבת את פניו פושט הוא לראשונה את ידו לעוברים ושבים, בצהריים נאלץ לפסוע עם כל המשפחה לבית התמחווי העירוני כשעורו נפשט ממנו במסרקות של בושה.

אחרי כמה ימים החליט לנסות שוב את מזלו. ושבתי? מתעטף באותה שתיקה עלובה, מקוממת, לא משיב מילה.

"שבתי אני מתחנן אליך, תענה לי, תאמר משהו, איך אתה יכול להתאכזר אליי ככה?"

שקט. אין עונה.

ספק מרעב, ספק מייסורי הנפש שגרם לו אחיו המתנכר, קרס אלישע בפתע והשיב את נשמתו ליוצרה. אך הוא לא נשאר זמן רב לבדו, תוך תקופה קצרה הצטרף אליו אחיו שבתי שגם הוא שבק חיים בפתאומיות, ללא הסבר מניח את הדעת, שני האחים נפגשו מחדש, הפעם בישיבה של מעלה.

סיפורם המזעזע לא הותיר לדייני מתיבתא דרקיעא ספקות רבים: "שבתי, האח כפוי הטובה שגרם באכזריות למותו של אחיו מטיבו יישלח לגיהנום לשנים ארוכות, לכפר על עונו הנורא".

למרבה הפלא היה חולק על ההכרעה הזו, וזה לא היה שבתי...

"אני מבקש מהדיינים, רגע לפני החתימה על גזר הדין, להמתיק את דינו של אחי שבתי, לתת לו הזדמנות שנייה", היה זה אלישע שקם על רגליו.

"בטוח הנך שזה רצונך" שאלו הדיינים, "גם אם הדבר יעלה לך ביוקר?"

"בטוח בכל ליבי" השיב אלישע באצילות נפש.

אחרי דיונים ומשא ומתן הציבו הדיינים שתי אפשרויות בפני האחים: או שהאח שבתי ייכנס ישירות לגיהנום, או... או ששני האחים ישגורו פעם נוספת לעולם התחתון, השפל, אבל הפעם לא כאחים. כל אחד מהם ייוולד בבית אחר, במשפחה שונה. אלישע ייאלץ להיות בן עניים. שבתי, לעומתו, יזכה שוב ליהנות ממנועמי העושר.

וכל כך למה? הכול כדי לתת לשבתי הזדמנות שנייה להשיב טובה תחת טובה, אלישע יתדפק על דלת ביתו שוב ושוב ויפשוט ידו לצדקה, והיה, אם לאורך השנים יגיעו צדקותיו של שבתי לכדי אלף אדומים, כי אז תהא זו כפרתו ושניהם יעלו לעולם הבא מזומנים להיכנס לגן עדן.

ומה אם לא? או אז מזומן לו לשבתי גיהנום כפול ומכופל...

מקור: "קהל צדיקים" להרה"ח ר' אהרן ולדן ז"ל מוורשה.
להארות ותגובות למדור זה: net.abcd1122@013net

פסיפס

תחת אחד השיחים

פנינים משיחתם של אבות

המקום: ירושלים.
השנה: תשכ"ו.

דמויות ♦ שיחות ♦ עבר

שמעון טיקוצקי

הא דאמרי אינשי

פתגמים ואמרות מאוצר הדורות

שופטים תתן לך

"הרוצה לדעת מיהו ה'שופט' האמתי בדור, יבדוק במי שכל מגמתו בתפילתו ועבודתו לקרב את הגאולה"

הרה"ק בעל האמרי חיים מוויז'ניץ זי"ע

עדה המצבה הזאת

מצבות מספרות

הרה"ק רבי מנשה מקוז'ניץ זי"ע

לא רבים הם המקרים בהם מצבה, לוח אבן יחיד, היא התייעוד היחיד לקיומו של אחד מצדיקי הדורות הקודמים, קל וחומר כשמדובר ברבי חסידי שברוב המקרים מובאת בשמו בספרי צדיקים, אמרה או עובדה, אך זהו סיפורה של מצבת הרה"ק רבי מנשה מקוז'ניץ זי"ע שאלמלי השתמרה, ספק אם היינו מתוודעים לדמות קדשו.

רבים השיב מעוון. המצבה בוורשה

בשנות התש"ן, לאחר רדת מסך הברזל, גילו ראשוני הנוסעים לפולין בהתלהבות את מצבתו המרשימה, המעוטרת בתחריטי אריות, המתנוססת בשלמותה עד היום בביה"ח 'גנשא' ומספרת, באלם קול, על דמותו של צדיק נפלא, מגדולי תלמידיו של המגיד הקדוש, רבי ישראל מקוז'ניץ זי"ע, שעבד את קונו באמת ובדביקות:

וזה נוסחה: "פה נטמן הרב המופלג המפורסם, איש אמת, ירא אלקים, עובד השם באמת מעודו, גברא חסידיא יקירא ופרישא, ורבים השיב מעוון, מו"ה מנשה במו"ה דוד זללה"ה מקאזניץ נפטר יום א' ה' אלול, שנת תקע"ד לפ"ק", זכותו יגן עלינו.

זוכר הנשכחות פניני הסטוריה יהודית

קרן התורה והדת

הגרא סילבר מימין

לקראת ז' אלול תש"ב, בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, יזם הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל נשיא אגו"י בארה"ב, יחד עם כ"ק האדמו"ר מבורשטיין זי"ע, אז מנהל אגו"י בארה"ב, 'כנסיה למען חיזוק היהדות' שהתקיימה בניו גרז' ונמשכה שלושה ימים, מז' ועד י' באלול, בה דנו בענייני התקופה הנוכחית. במהלך הכינוס נשמע בהתרגשות משאו של אב"ד לונדון הגה"צ רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל שדיבר דרך הטלפון מלונדון בפני ארבע מאות משתתפי הועידה, בסיומה הוחלט על הקמת 'קרן התורה והדת', שמטרתה לרומם את קרן התורה בארה"ב, לתמוך בבני תורה הזקוקים לסיוע כלכלי ולבסס את הישיבות ומרכזי התורה.

מה אמר הרב מטשעבין לרב הצעיר?

בכ"ו שבט תשי"ז נסתלק בדמי ימיו רבה של כפר אתא, הגאון רבי יהודה לייב גפן זצ"ל, בהלווייתו הוכרז כי החתן אשר יינשא לבת הרב הוא ייבחר לממלא מקומו ברבנות. כעבור חודשיים, בחודש ניסן, בא הגאון רבי שמואל הלוי שולזינגר זצ"ל בקשרי שידוכין עם בתו של הרב. תושבי העיר ביקשו שהחתן – המיועד להיות רבם יקבל את הסכמת מרן הגאב"ד דטשעבין זצ"ל למינויו, והוא אכן נסע ושוחח עמו ארוכות בדברי תורה. שביב אחד משיחתם באותה פגישה גילה רבי שמואל לימים: הגאון מטשעבין זצ"ל הזכיר את דברי המהרש"ם מבערז'אן זצוק"ל בספרו 'תכלת מרדכי' על התורה שמפרש (משמו של הגה"ח אב"ד טארניפאל זצ"ל) את הפסוק בפרשת שופטים 'והיה כשבתו על כיסא ממלכתו', 'והיה' לשון שמחה, והפשט הוא כך, אם 'כשבתו על כיסא ממלכתו', אם כל שנות מלכותו ירגיש 'כשבתו', כאילו היום התיישב על כיסא מלכותו, אז יהיה בשמחה כל ימיו. "וכן הוא גם בעניין הרבנות" סיים הרב מטשעבין, "רב בישראל צריך להרגיש כל ימיו כאילו היום התיישב על כס הרבנות"....

זמן קצר לאחר שיחתם הגיע לבני הקהילה בכפר אתא מכתבו של הגאון זצ"ל, שהיה ממוען להרבנית גפן, אשת הרב זצ"ל, בו הוא סומך ידי על הרב הצעיר שראוי לכהן ברבנות כפר אתא. ביום נישואיו שיגר מרן ז"ל את חתנו הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל להשתתף בחתונתו, עם מתנת נישואין לחתן את ספרו שר"ת דובב מישרים הרב מטשעבין, אף התבטא בפני באי ביתו שלא האמין שאחרי השואה קיימים עדיין עילויים כמו שהיו בדור שלפני השואה

הילולא דצדיקיא

שבת קודש, ז' באלול:

הגאון רבי ראובן מרגליות. בעל "מרגליות הים". תשל"א.
הגאון רבי בנימין זאב ב"ר שמעון הלוי פראג, חבר בד"ץ אגו"י. תשמ"ו.

יום ראשון, ח' באלול:

הרה"ק רבי אברהם שמשון ב"ר יעקב יוסף (מפולנאה) מראשקוב. תקנ"ט.
הרה"ק רבי מרדכי ב"ר יוסף מאוסטילא. תרל"ז
הרה"ק רבי דוד ב"ר חיים הלברשטאם (מצאנז) מקשאנוב. תרס"ו.

הרה"צ רבי אלטר אליקים שרגא ב"ר חיים שמעון שפירא מוויקנא. בעל "שם משמעון". תרצ"ו.

יום שני, ט' באלול:

הרה"ק רבי אהרן מנחם מנדל ב"ר שלמה יהושע דוד מראדזימין. בעל "תועפות ראם". תרצ"ד.
הרה"ק רבי צדוק ב"ר יעקב הכהן מלובלין. בעל "צדקת הצדיק" ושאר ספרים. תר"ס.

הרה"ק רבי אברהם מנחם נחום ב"ר משה יהודה לייב טווערסקי מטריסק - חעלם הי"ד. תש"ב.
הגאון רבי יהונתן ב"ר צבי שטייף. ראב"ד בודפסט וקה"י ויען. בעל שו"ת "מהר"י שטייף". תשי"ח.

הרה"ק רבי יצחק ב"ר יעקב מהוסיאטין. בעל "שיח יצחק". תשכ"ח.
הרה"ק רבי נחום מרדכי ב"ר אלטר ישראל שמעון מנובומינסק. בעל "פאר נחום". תשל"ו.

יום שלישי, י' באלול:

הרה"ק רבי פינחס ב"ר אברהם אבא שפירא מקוריץ. תקנ"א.
הרה"ק רבי יצחק ב"ר שלום יוסף מבוהוש. תרנ"ו.
הרה"ק רבי משה יהודה לייב ב"ר יצחק מבוהוש – פאשאקאן. תש"ו.

יום רביעי, י"א באלול:

הרה"ק רבי שלום יוסף ב"ר ישראל מרוזין. תרי"א.
הרה"ק רבי אברהם יעקב ב"ר ישראל (מרוזין) מסאדיגורה. בעל "אמת ליעקב". תרמ"ג.
הרה"ק רבי זאב וולף ב"ר אברהם לנדא (מטשנב) מסטריקוב. בעל "זר זהב". תרנ"א.
הגה"ק רבי אברהם יהושע ב"ר משה אריה פריינד, אב"ד נאסויד. תרצ"ג.

יום חמישי, י"ב באלול:

הרה"ק רבי שמחה בונם ב"ר צבי הירש מפשיסחא. תקפ"ז.
הרה"ק רבי משה אליקים בריעה

ב"ר ישראל מקוז'ניץ.
הרה"ק רבי אלעזר ב"ר צבי אלימלך שפירא (מדינב) מלאנצהוט. תרכ"ה.
הגה"צ רבי יהושע צבי מיכל ב"ר יעקב קופל שפירא. בעל "ציץ הקודש". תרס"ו.

הרה"ק רבי אברהם אהרן ב"ר יקותיאל יהודה טיילבוים (מסיגוט) מקולבסוב. תר"ע

יום שישי, י"ג באלול:

הרה"ק רבי יעקב ישראל ב"ר מרדכי מטשערקאס. בעל "עמק תפלה". תרל"ו.
הגאון רבי יעקב ב"ר יצחק געזונדהייט מוורשא. בעל "תפארת יעקב". תרל"ח.

הרה"ק רבי אברהם ישכר בער ב"ר שלמה הכהן מראדומסק. בעל "חסד לאברהם". תרנ"ב.

הרה"ק רבי ירחמיאל משה ב"ר יחיאל יעקב מקוז'ניץ. תרס"ט.
הגאון רבי יוסף חיים ב"ר אליהו מבגדאד, בעל "בן איש חי" ו"רב פעלים". תרס"ט.

הרה"ק רבי אורי יהושע אשר אלחנן ב"ר יעקב צבי מפוריסוב קאלביעל. בעל "אמרי יהושע". תש"א.

הרה"צ רבי אברהם יחיאל ב"ר יוסף חיים פיש מתל אביב. תשנ"ח.